

TURKIYE' DE ÖZEL SIGORTACILIGIN YERI VE
GELİŞTİRİLMESİ HAKKINDA
ALINMASI GEREKEN ONLEMLER

H. OZLEM YALAZ /

YUKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir

1988

ÖZEL KUTUPHANESİ

Manisa University
Library

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
-------------	---

Birinci Bölüm

SİGORTACILIĞIN TANITIMI

Birinci Kısım

SİGORTACILIĞIN TANIMI - TURLERİ

<u>I- SİGORTACILIK KAVRAMI</u>	3
A. SİGORTANIN TANIMI	3
B. SİGORTAYLA İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR	5
1- Sigortacılık	5
2- Sigortacı	5
3- Sigorta Ettiren	6
4- Sigorta Aracıları	6

III

✓5- Sigorta Eksperliği	7
6- Sigorta Menfaati	8
7- Prim	8
8- Riziko	9
9- Sigorta Tazminatı	9
✓10- Reasürans	9
✓11- Eksik Sigorta	10
✓12- Aşkın Sigorta	10
✓13- Sigorta Teklifnamesi	11
✓14- Sigorta Poliçesi	11
✓15- Tecditname	11
✓16- Zeyilname	12
✓17- Pool	12
C. SİGORTACILIGIN TARIHSEL GELİŞİMİ	12
<u>II- SİGORTACILIK TURLERİ</u>	15
A. SOSYAL SİGORTACILIK	15
B. OZEL SİGORTACILIK	18

İ k i n c i K ı s ı m

TURKİYE'DE OZEL SİGORTACILIGIN TANITIMI

<u>I- SİGORTANIN TANIMI</u>	19
<u>II- SİGORTANIN TARIHSEL GELİŞİMİ</u>	20
A. PLANLI DÖNEM ONCESI TURK SİGORTACILIĞI	20

B. PLANLI DÖNEMDE TÜRK SİGORTACILIĞI	22
1- <u>Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi</u> ..	22
2- <u>İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi</u> ..	23
3- <u>Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi</u> ..	25
4- <u>Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi</u> .	26
5- <u>Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi</u> ..	27
<u>III- SİGORTA TÜRLERİ</u>	29
A. MAL SİGORTALARI	29
1- <u>Yangın Sigortası</u>	30
2- <u>Nakliyat Sigortası</u>	32
3- <u>Kaza Sigortası</u>	36
4- <u>İnşaat-Montaj ve Makine Kırılması Sigortası</u>	41
5- <u>Tarım Sigortası</u>	44
B. CAN SİGORTALARI	48
1- <u>Ferdi Kaza Sigortası</u> ..,.....	48
2- <u>Hayat Sigortaları</u>	49
a) <u>Ölüm Hali Hayat Sigortası</u>	50
b) <u>Yaşama Hali Hayat Sigortası</u>	51
c) <u>Krana Hayat Sigortası</u>	51
d) <u>Grup Hayat Sigortası</u>	52
C. SORUMLULUK SİGORTALARI	54

İ k i n c i B ö l ü m

T Ü R K İ Y E ' D E O Z E L S İ G O R T A C I L I Ğ İ N
E K O N O M İ K A N A L İ Z İB i r i n c i k ı s ı mS İ G O R T A N İ N F O N Y A R A T M A S I

<u>I- SİGORTANIN FON YARATMA KAPASİTESİ</u>	59
<u>II- YARATILAN FONLARIN KULLANIM ALANLARI</u>	65
A. KASA VE BANKALARDAKI NAKİTLER	69
B. HİSSE SENEDİ VE TAHVİLLER	70
C. HAYAT POLİÇELERİ ÜZERİNE İKRAZLAR	73
D. İPOTEK KARŞILIĞI İKRAZLAR	75
E. GAYRİMENKULLERE YATIRIMLAR	76

İ k i n c i K ı s ı mS İ G O R T A N İ N E K O N O M İ K A N A L İ Z İ

<u>I- GSYİH ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ</u>	78
<u>II- SERMAYE BİRİKİMİNE VE SERMAYE PİYASASINA KATKILARI</u>	80
<u>III- İSTİHDAM DÜZEYİNE ETKİLERİ</u>	86
<u>IV- DIŞ ÖDEMELER DENGESİNE ETKİLERİ</u>	88

U ç ü n c ü B ö l ü m

TURKIYE'DE SIGORTACILIGIN
 GELİŞTİRİLMESİ HAKKINDA
 ÖNERİLER

Birinci Kısım

TURKIYE'DE SIGORTACILIGIN
 GELİŞİMİNİ ENGELLEYEN FAKTORLER

<u>I- İKTİSADİ FAKTORLER</u>	91
A. SIGORTANIN İKTİSADİ FONKSİYONUNUN YETERİNCE KAVRANAMAMASI	91
B. PRİM İSTİHSALİNİN DÜŞÜKLÜĞÜ VE SIGORTA HİZMETİNİN YETERSİZLİĞİ	92
C. SIGORTA ŞİRKETLERİNİN SAYISI	93
D. SIGORTA PRİMLERİNİN RASYONEL KULLANILMAMASI ..	94
E. ENFLASYON	95
<u>II- SOSYAL FAKTORLER</u>	96
A. SİGORTA KAVRAMININ TOPLUMA BENİMSETTİRİLEMESİ	96
B. SIGORTA BİLİNCİNİN BULUNMAMASI	96
C. KADERCİLİK	97
D. İHMALCİLİK	97
<u>III- HUKUKİ FAKTORLER</u>	97
A. DENETİM	98

VII

B. KAMBIYO MEVZUATI	99
<u>IV- MALİ FAKTÖRLER</u>	99
A. GİDER VERGİSİ	99
B. VERASET VE İNTİKAL VERGİSİ	100
C. YANGIN SÖNDÜRME VERGİSİ	101
<u>V- DİNİ FAKTÖRLER</u>	101
<u>VI- DİĞER ÇEŞİTLİ FAKTÖRLER</u>	103
A. SİGORTA EĞİTİMİ VE ARAŞTIRMALARI	103
B. PERSONEL	104
C. KAMU VE ÖZEL SİGORTA ŞİRKETLERİ AYIRIMI	104
D. SİGORTA ŞİRKETLERİNİN SERMAYE PİYASASI DIŞINDA KALMASI	104
E. SİGORTA PRIM TARİFELERİ	105
F. BUROKRATİK MEKANİZMA	106
G. DIŞA AÇILMA	106
H. PRIM TANSİLAT SORUNU	106

İ k i n c i K ı s ı m

TURKİYE'DE SİGORTACILIĞIN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN GEREKLİ ÖNERİLER

<u>I- SİGORTA FIKRİNİN YARATILMASI</u>	109
<u>II- İLETİŞİM - TANITIM - KAMUOYUNUN OLUŞTURULMASI</u>	110
<u>III- PARANIN İSTİRA DEĞERİNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLERİN GİDERİLMESİ</u>	112
<u>IV- ŞİRKETLERDE EĞİTİMİN SAĞLANMASI</u>	112

VIII

<u>V- PAZARLAMA VE ÜRETİM TEŞKİLATI</u>	114
<u>VI- SİGORTA MALİYETLERİNİN DÜŞÜRÜLMESİ</u> -	115
<u>PRİM TAHSİLATI</u>	115
<u>VII- ŞİRKETLERİN BÜNİYELERİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ</u>	117
<u>VIII- POOLLERİN TEŞVİKİ - DIŞA AÇILMA</u>	117
<u>IX- POLİÇELERİN TEMİNAT OLARAK KABULU</u>	118
<u>X- DAHİLİ FON UYGULAMASI</u>	118
<u>XI- BAZI TÜRLERDE ZORUNLU SİGORTA</u>	119
<u>XII- ÖZELLİKLE HAYAT SİGORTALARININ GELİŞTİRİLMESİ</u>	120
<u>S O N U Ç</u>	121
<u>F A Y D A L A N I L A N K A Y N A K L A R</u>	i-iii

G I R I Ş

Gelişmekte olan ülkelerin kalkınma uğraşlarında en önemli problemleri sermaye yetersizliğidir. Sermaye birikiminin zayıflığı yani tasarrufların yetersizliği sermaye yetersizliğine sebep olur. Ekonomik kalkınmanın can damarını oluşturan sermaye birikiminin hızlandırılması, faal tasarrufların arttırılmasıyla gerçekleşebilir.

Türk ekonomisinde, kurumsal tasarrufların, gönüllü tasarrufların oluşumunu sağlayan ve toplanan fonların verimli alanlara kanalize edilmesine aracılık eden özel sigorta şirketleri ve ekonomimiz için son derece önemli olan işlevler günümüze kadar ihmal edilmiş, ekonomik tercihler ışığında itici gücünden faydalanılmamıştır. Ekonomide, risklerin dağılımını sigortalıların zararlarının tazminini temin eden bir sektör olma haricindeki işlevleri geliştirilmemiş hatta reddedilmiştir.

Gelişmiş ekonomilerin ayrılmaz parçası olarak kabul edilen sigorta şirketleri, ülkemizde de değişen ekonomik koşullar

lar sonucu sigortacılığa duyulan ihtiyacın şiddetle kendisini hissettirmesiyle önem kazanmaya başlamıştır.

Bu bilinçle hazırlamaya çalıştığımız araştırmamızın ilk bölümünde genel olarak sigortacılığın ve sigortacılıkla ilgili kavramların tanımlarını verdikten sonra Türkiye'de sigortanın anlamı, gelişim ve uygulama çeşitleri incelenmiştir.

İkinci bölümde, sigorta sektörünün Türk ekonomisi içinde gayri safi milli hasılaya, sermaye piyasasına, istihdam düzeyine, uluslararası ödemeler dengesine olan etkilerini ve katkılarını incelemeye çalıştık.

Son olarak, Türk ekonomisinde sigorta sektörünün gelişimini olumsuz yönde etkileyen etmenleri açıklayıp, bu etkenlerin olumsuz etkilerinin nötrleştirmesini sağlayacak ve sigorta sektörünün gelişimine katkıda bulunacak alınması gerekli önlemler inceleme konusu edilmiştir.

B i r i n c i B ö l ü m

S İ G O R T A C I L İ Ğ İ N T A N I T I M I

B i r i n c i K ı s ı m

S İ G O R T A C I L İ Ğ İ N T A N I M I - T Ü R L E R İ

I- SİGORTACILIK KAVRAMI

A. SİGORTANIN TANIMI

Sigortanın konusu uzun süre yanlış algılanmış, sigorta kapsamına giremeyecek risklere karşı alınan bazı tedbirlerde sigorta olarak kabul edilmiştir. "Sigorta terimi bazen belli olmayan kayıpların karşılanması için ayrılan bir fon olarak düşünülmüştür"(1). Örneğin, mevsimlik mal satışı yapan bir işletme mevsim sonunda uygulayacağı indirimini karşılayabilmek amacıyla mevsim başında fiyatları yüksek tutarak bir fon oluşturur. Gelecekteki bir kaybın finanse edilmesi için oluş-

(1) MEHR İ. R - CAMMACK E, Principles of Insurance Homewood, Illinois, 1966, s.33.

turulan bu fon sadece tedbir niteliğinde olup sigorta değildir.

Sigortanın tanımını yapmaya çalışan bazı yazarlara göre sigorta, arınmış riskin (pure risk) sigortalılardan sigortacılara aktarılmasıdır. Bilindiği gibi sigorta bir anlaşmadır ve bu anlaşma yasal olarak bir sözleşme ile gerçekleşir. Aslında sigorta sözleşmesi ile sigortalıdan sigortacıya aktarılan risk değildir, riskin gerçekleşmesi durumunda hasara uğrayanların zararlarının ödenmesi için verilen ödentiler, gerçekleşebilecek riskin karşılığıdır.

Sigorta şirketleri, bu ödentileri bir havuzda toplar (pool), yatırıma yöneltir, değerlendirir ve herhangi bir riskin meydana gelmesi durumunda hasara uğrayanların zararını karşılar. Yani sigorta şirketleri sigortalılar adına riskin yönetimi görevini üstlenir.

Sigortanın temelinde kendi kendine yardım fikri yatar. Fakat, burada ki yardım bireyin kendisine yaptığı yardım değil, bir topluluğun belirli riskler karşısında birleşerek meydana gelebilecek hasara birlikte karşı koymalarıdır.

Birbirinden uzak olmasına karşın aynı riskin tehdidinde bulunan bireylerin biraraya getirilmesi organizasyon aracılığı ile gerçekleşebilir. Sigorta diye nitelendirilen bu organizasyonun fonksiyonu, sigorta teminatı arayan kişileri biraraya getirmekten ibaret olan aracılıktır. Bu ise "sigortanın amacının meydana gelecek hasarı engellemek olmadığını ancak hasarı grup üyelerine dağıtmak suretiyle hasarı grubun her üyesi için taşınabilir bir duruma getirmek olduğunu or-

taya koymaktadır"(2). Böylelikle grubu oluşturan bireyler, karşılaşabilecekleri riskleri ve risk sonucu hasarları diğer grup üyeleriyle paylaşarak, kendileri için belirsiz olan riski belirli hale getirmektedir. Grup üyeleri aldıkları teminat karşılığında belirli bir miktar prim öderler.

Elde olmayan ve ne zaman gerçekleşeceği tahmin edilemeyen rizikolara karşı bir güvence olan sigortayı, kanun ve mukavele ile tesbit edilen belirli bir riskin aynı derecede tehtidi altında bulunan çok sayıda ve benzer ünitelerin, tesadüfi olarak meydana gelen, para birimi ile ölçülmesi ve istatistiki olarak belirlenmesi mümkün hasarı birlikte karşılamak üzere biraraya getirilmesiyle oluşan bir organizasyon olarak tanımlayabiliriz.

B. SİGORTAYLA İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR

1- Sigortacılık

Tehlikenin meydana gelmesi ile oluşan iktisadi sarfının, istatistiğe ve aktüeryal hesaplara dayanarak alınan prim karşılığında sigorta ettirenler arasında paylaştırılmasını sağlayan kurumlara sigorta şirketi, bu iş kolunada sigortacılık denir.

2- Sigortacı

Maruz kalacakları rizikolara karşı sigorta olmak isteyen şahıs veya müesseselere teminat veren, kuruluşları kanunlarla belirlenmiş olan şirketlerdir.

(2) Kâmuran PEKİNER, Sigorta İşletmeciliği Prensipleri-Hesap Dünyesi, İstanbul Üniversitesi Ya.No. 1516, İstanbul, 1974, s. 15.

Sigorta şirketleri, anonim şirket şeklinde, karşılıklı sigortalarda kooperatif şirket şeklinde çalışırlar.

3- Sigorta Ettiren

Genellikle sigorta ettiren ve sigortalı aynı kişilerdir. Örneğin, A kişisi malını yangına karşı sigorta ettirmişse, hem sigortalı hemde sigorta ettiren aynı kişidir. Eğer, sigorta başkası hesabına yaptırılıyorsa sigorta ettiren ve sigortalı farklı kişilerdir. Sigorta ettiren, rizikonun gerçekleşmesi durumunda sigorta tazminatını kimin alacağını belirtmiş ise sigorta ettiren yanında birde lehtar mevcuttur. Örneğin, hayat sigortalarında A kişisi ölümü halinde tazminatın oğluna ödenmesini istemiş ise menfaatarı, lehdarı oğludur.

4- Sigorta Aracıları

Sigorta şirketleri ile anlaşma yaparak bu şirketlere iş temin eden, sigortacı ile sigorta ettireni yanyana getiren, ikisi arasında sigorta sözleşmesi akdedilmesini sağlayan veya yetkisi dahilinde sigorta sözleşmesi yapan, primini tahsil eden, her iki tarafa karşı bağımsız ve tarafsız hareket eden gerçek veya tüzel kişilerdir.

- (A) Tipi Acentalar

Kendilerine verilen yetkiler dahilinde teklif kabul edebilen, poliçe düzenliyerek imzalayıp primini tahsil edebilen, gerekli kanuni defterleri ve resmi kayıtları tutan acentelerdir.

- (B) Tipi Acenteler

Sigorta tekliflerini şirkete ulaştırıp şirketçe düzenlenen poliçeleri ilgililere ileten, primlerini tahsil eden ve gerekli kanuni defterleri tutan acentelerdir.

- Prodükörler

Prodükörlik belgesi sahibi olan, sigorta şirketlerine sadece teklif getiren ve prim tahsil etme yetkisi bulunmayan kimselerdir.

- Brokerler

Sigorta ve reasürans piyasasının özel profesyonel aracılara broker denir. Hem sigortacı hem sigortalı adına hareket ederler. Hasar tesbiti sırasında sigortalı adına, prim tahsilatında sigortacı adına hizmet sunarlar. Her iki tarafta brokerden üst düzeyde mesleki bilgi istemek hakkına sahiptir. Brokerler bilgisizlik sonucu müşterilerine zarar vermişler ise bunlardan sorumlu tutulurlar.

Lloyd's sigorta şirketleriyle iş ilişkilerinde sadece kabul edilmiş brokerler aracılık yapabilirler. Brokerler komisyonlarını ilişkili buldukları sigorta şirketlerinden alırlar. Hukuki statüleride kesinlikle belirlenmemiştir(3).

5- Sigorta Ekspertizi

Meydana gelen hasarın sebep ve şekilleriyle birlikte miktarlarının tesbit eden bir meslek dalıdır. Ekspertiz sigorta şirketlerine değil Ticaret Bakanlığına bağlıdır.

Sigorta eksperti, etki altında kalmayan, tamamen yansız, yeterli teknik bilgiye sahip, prestij zaafına düşmeyen dürüst bir kişi olmalıdır. Zira, düzenlediği ekspertiz raporuna göre işlem yapılacaktır ve gerçek dışı tespitlerden sigorta şirketinin veya sigortalının zarar görmesi olasıdır.

(3) Nusret GUVEN, Sorularla Pratik Sigortacılık, ?, ?, s.14.

Eksperlerin faaliyeti, Ticaret Bakanlığına bağlı Sigorta Murakabe Kurulu tarafından denetlenmektedir.

6- Sigorta Menfaati

Sigorta edilen çıkar anlamındadır. Bir başka deyişle, sigorta edilen eşya değil, eşya üzerindeki çıkardır. Her menfaatin belirli bir değeri vardır ki, buna sigortacılıkta "sigorta değeri"denir. Bir menfaatin sigorta edilebilmesi için, meşru ve maddi bir değerinin olması gerekir. Menfaat unsurundan yoksun olan sigorta sözleşmesi geçersizdir.

7- Prim

Rizikonun gerçekleşmesi halinde, sigorta tarafından ödenecek olan tazminat karşılığında sigorta ettiren tarafından sigortacıya ödenen paradır. Prim kural olarak peşin ve defaten ödenir.

Prim, safi prim ve sigorta yükü (chargetment) olarak iki kısımdan oluşur. Safi prim, sigorta ettirene ödenecek olan sigorta bedeli yada tazminatın karşılığıdır. Sigorta yükü, sigortacı tarafından yapılan giderleri karşılamak üzere prime ek olarak sigorta ettirenden alınan paradır.

Safi prim, hayat sigortalarında "tasarruf primi" ve "sigorta primi" olarak ayrılır. Tasarruf primi, ilerde gerçekleşebilecek olan rizikoya karşı ayrılan ve bileşik faize tâbi tutardır. Riziko primi muhtemel rizikoları karşılamak üzere safi primden ayrılan tutardır.

Safi primin tesbitinde, tehlikenin gerçekleşmesi ihtimali ile sigorta menfaati değerinden hareket edilir. Idare harcı ve gider vergisi sigorta yükünü etkileyen faktörlerdir.

8- Riziko

İlerde gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli olmayan, kişiyi veya mal varlığını tehdit eden olaylardır. Rizikonun kural olarak ileride gerçekleşebilecek bir olay olması gerekir. İstisna olarak sigorta ettirenin bilmemesi şartıyla gerçekleşebilecek bir olayda riziko sayılabilir. Gerçekleşmesi imkansız, ahlâka ve adaba aykırı olaylar riziko sayılmadıkları gibi kast yada hile ile gerçekleşebilecek olaylarda ödemeye esas olabilecek riziko sayılmazlar.

Riziko genel veya özel kapsamlı olabilir. Genel rizikoda yer ve zaman bakımından bir sınırlama yoktur. Rizikonun gerçekleşmesi belli tarihler arasında ve belirli yer ile sınırlıysa özel rizikodan söz edilebilir.

Sigorta belli bir rizikoya karşı yapılabileceği gibi bütün rizikolara karşıda yapılabilir(all risk).

9- Sigorta Tazminatı

Poliçede gösterilen ve rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortalıya ödenecek olan azami meblağdır. Mal sigortalarında ödenecek olan sigorta tazminatı uğranılan hasara eşit olur. Buna karşılık hayat sigortalarında poliçede gösterilen meblağ ödenir.

10- Reasürans

Çeşitli sigorta dallarında birçok rizikolar mevcuttur. Bu rizikoları teminat altına alan sigorta şirketleri bunlardan doğacak bütün sorumluluğu kendi üzerlerinde bırakmak istemezler. Bu amaçla sigorta şirketleri kendi aralarında veya sadece bu işlemler için kurulmuş reasürans şirketleriyle

anlaşmalar yaparak rizikonan bir bölümünü devrederler. Bu işleme mükerrer sigorta (reasürans) denir.

Poliçeyle müşterisini sigortalayan şirketle reasüransı kabul eden şirketler arasında yapılan sözleşme sigortalı müşteriye ilgilendirmez. Anlaşmayla rizikoyu devreden şirkete "sedan", devralan şirkete de "reasürer" denir. Eğer bir riziko bir kaç şirket tarafından teminat altına alınıyorsa "koreasürans" sözkonusudur.

Reasürans anlaşması yurt içindeki şirketlerle yapılabildiği gibi yurt dışındaki şirketlerle de yapılabilir. Devredilen rizikoyla birlikte prim tutarının bir bölümü de devredilir(4). Yurt dışından yapılan reasürans işlemleri döviz giriş ve çıkışları sonucunu doğurur.

11- Eksik Sigorta

Sigortalanan mal veya menfaatin günün koşullarına göre belirlenen rayiç değeri, sigorta poliçesinde gösterilen sigorta değerinden fazla ise eksik sigorta sözkonusudur. Hasarlarda zararının tamamını karşılayamayan sigortalı, sigorta şirketi veya sigortacılık hakkında yanlış fikir sahibi olabilir. Bu yüzden sigorta istihalcileri, sigortalıları teklifname düzenleme aşamasında aydınlatmak zorunluluğundadır.

12- Aşkın Sigorta

Sigortalanan mal veya menfaatin hakiki değerinden fazla bedelle sigortalanmasına aşkın sigorta denir. Sigorta gerçek hasarın tazminini sağlayan müessese niteliğinde olduğu

(4) GUVEN, s.16.

için sigortalı gerçek zararından fazlasını sigorta şirketinden alamaz. Aşkın sigorta yapıldığı anlaşıldığında sigorta bedelinin gerçek değere indirilmesi ve fazla primin gün esasına göre iade edilmesi gerekir.

13- Sigorta Teklifnamesi

Yapılacak sigortanın ve alınacak teminatın türüne göre değişen teklifnameler, sigorta ettiren tarafından doldurulup imzalanması gereken bir formdur. Teklifnamelerle gerekli bütün bilgiler tam ve eksiksiz olarak gösterilir. Teklifin verilmesiyle, teklifnamenin düzenlenmesiyle sigorta süresi başlamış kabul edilir.

14- Sigorta Poliçesi

Poliçe, akdin yapılmış olduğunu ve akdin şartlarını gösteren belgedir. Sigorta akdinin başlaması için poliçenin düzenlenmesi şart değildir, teklifnamenin düzenlenmesi yeterlidir.

15- Tecditname

Sigorta süresinin bitiminde sigortalının sigortasız kalmaması için sigorta şirketinin tek taraflı tanzim ettiği belgedir. Sigorta teklifi niteliğindedir. Sigortalı kabul ederse akit aynı şartlarda yenilenmiş olur.

16- Zeyilname

Poliçenin yürürlüğü sırasında meydana gelen bütün değişiklikleri belirten, not eden ve poliçenin ayrılmas parçası olarak kabul edilen ek bir sözleşmedir.

17- Pool

Şirketler arasında çok taraflı bir anlaşma olup büyük rizikoların meydana gelebilecek hasarlarını tazmin etmek amacıyla oluşturulur. Uye şirketler, pool anlaşmasının kapsamına giren konularda aktettikleri poliçeleri poole devrederler ve devrettikleri işlerin daha küçük bir bölümünü diğer şirketlerin işleriyle birlikte pooldeki konservasyonları oranında geri alırlar. Örneğin, yeşil kart sigortaları bu tür bir pool sistemi kapsamındadır.

C. SIGORTACILIGIN TARIHSEL GELİŞİMİ

Sigortacılığın ne zaman başladığını kesin olarak tesbit etmeye imkân yoktur. Bununla beraber, sigortacılığın ilk olarak Akdeniz'de ve İtalyanlar tarafından yapıldığı söylenebilir.

Sigorta muameleleri tarih boyunca, muhtelif devirlerde tamamen birbirinden ayrı safhalarda tetkik edilebilir. İlk sigorta nüvesini teşkil eden emniyet hissi ile yapılmış muameleleri, hakiki anlamda sigorta adı ile adlandırmayıp M.R.J. Pichon'un (Élément d'assuranceterrestre) adlı eserinde isimlendirdiği gibi (Préassurance) sigorta öncesi ve devrimizde anlaşılan manâda sigortayada (Assurance Moderne) modern sigorta denebilir(5).

Sigorta öncesi veya bazı müelliflerin dediği gibi sigorta fikri antikiteye kadar uzanabilir(6).

(5) Muhterem ÇETİNOĞLU, Türkiye'de Sigortacılık Teknik Esasları Üzerine İnceleme, Doktora Tezi, İstanbul, 1965, s.3.

(6) ÇETİNOĞLU, s.3.

Milattan 4500 yıl önce Aşağı Mısır'da yaşayan taş yontucularının aralarında bir sandık kurdukları ve birinin ölümü halinde yardımda buldukları bir papürüsten anlaşılmaktadır.

Talmud'un Babil'de bulunan yazılarından M.O. 2500 senelerinde kervancıların aralarında para toplayarak sandık kurdukları, meydana gelen her zararı buradan aynı olarak telafi etmek suretiyle emniyet tedbiri alındığı anlaşılmaktadır.

M.Ö. 2550 yıllarında Babil Kralı Hamurabi'nin kanunlarında, Darmotha ismini verdiği bir mukavelenin nakliyeciler arasında geçerli olduğu ve bütün zararların buradan telafi edildiği belirtiliyor

M.O. 650-558 Atina kanunlarına göre, birbirleriyle ilgili grupların (aynı politik eğilimlere sahip dini veya fikri cemiyetler ile aynı meslek veya rant sahipleri) arasında kurulmuş olan teşekküller belli zamanlarda azaların ödedikleri muayyen miktarlardaki aidatlarına karşılık üyelerin ölmeleri halinde teçhiz ve tekfini deruhde edilirdi(7).

M.O. 371-286 yıllarında Théophaste'nin bir cemiyet kurduğu aylık aidat karşılığı üyelerine bazı hallerde yardımda bulunduğu anlaşılıyor.

M.S. 200 yıllarında ise, Roma'da dini, mesleki ve askeri teşekküller muayyen aidatlara karşılık ölen üyelerin en yakınlarına bazı yer değiştirme veya zaruri ihtiyaç hallerinde belli yardımlar yaparlardı. Antikitede sigorta daima yardım müessesesi olarak rol oynamıştır(8).

(7) Gevat YUCESÖY, Sigorta İşletmesi ve Muhasebesi, İstanbul, 1966, s.11.

(8) ÇETİNOĞLU, s.4.

Ortaçağın ortalarına (1450) doğru Akdeniz'de ticaret hayatı gelişince, bu gelişmeye paralel olarak sigorta müessesesi ne duyulan ihtiyaç daha fazla hissedilmiştir. Ancak o devirlerde sigortacılık tamamen şans oyunu niteliğindedir ve sigortacılıkla uğraşanlar teşkilatlanmış değildir.

Sigortacılık XV. yüzyılda anlam kazanmıştır. Sigorta faaliyeti, teşkilatlanmış müesseseler tarafından yapılmaya başlanmış, istatistik, aktüerya iliminden faydalanılmıştır.

XVII. yüzyılda İngiltere'de meydana gelen büyük yangın yangına karşı sigortanın yapılmasının gerekliliğini hissettirmiştir. Daha sonra, Amerika, Almanya, Fransa gibi ülkelerde yangına karşı sigorta uygulaması başlamıştır.

XVII ve XVIII. yüzyıllarda tontin itibar görmekteydi. Özellikle bazı önemli şahısların hayatları, devlenmeleri üzerine yapılan bahisler, hayat sigortasının gelişmesini ciddi bir şekilde engelledi. XVIII. yüzyıl sonlarında tontin uygulaması yasaklandı(9).

XLX. yüzyılda yangın sigortasının yanısıra kaza sigortası, üçüncü şahıslara verilen zararlar için mesuliye sigortası doğdu.

Hayat sigortası, Fransız İhtilali sonrası İngiltere'de doğdu ve gelişmeye başladı. XLX. yüzyıl sigortacılığın kârlı bir iş hüviyetine bürünmeye başladığı devirdir. Bu sebeple sigorta şirketlerinin sayısı aniden arttı ve aralarında aşırı derecede rekabet başladı. Böylesine iddialı rekabet ortamı piyasadan bir çok sigorta şirketinin çekilmesi sonucunu yarattı

(9) YUCESoy, s.11.

Sigortalıların menfaatlerini korumak ve toplumun iktisadi düzeni üzerinde sigorta şirketlerinin olumsuz etki yapmasını önlemek için sigorta şirketleri üzerine denetim (mura-kabe) koyuldu. İngiltere'de başlayan bu uygulama Belçika, Fran-sa, Almanya ve diğer ülkelerde uygulamaya koyuldu.

XX. yüzyıl sigortacılık için dahada hızlı bir gelişim devridir. İstatistik ve aktüerya ilimlerinin önemleri artmış-tır. Yeni sigorta branşları uygulanmaya başlanmış, sanayi ha-reketine paralel olarak sigortacılıkta gelişmiştir.

II- SİGORTACILIK TURLERİ

A. SOSYAL SİGORTACILIK

Sosyal sigortacılık, sosyal güvenliğin sağlanmasında temel araçtır ve bu açıdan önemli işlevleri vardır. Türkiye'de sosyal güvenliğin sağlanması için zorunlu önlemlerin alınması ve gerekli örgütlenmenin sağlanması Anayasanın 60. maddesi ile devlete verilmiş bir görevdir.

Anayasa 61. maddesi ile kimlerin sosyal güvenlik baki-mından korunması gerektiğini ve sosyal güvenliğin sağlanması için başlıca ödevleri düzenlemiştir. Buna göre;

- Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

- Devlet sakatların korunmasını ve toplum yaşamına in-tibakını sağlayıcı tedbiri alır.

- Yaşlılar devlet tarafından korunur. Yaşlılara dev-let yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanun-

larla düzenlenir.

- Devlet korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

- Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar ve kurdurur.

Diğer yandan, sosyal sigortalar aracılığıyla karşılanması gereken sosyal güvenliğin en önemli alanları, sUluslar arası Çalışma Örgütünün 1952 tarih ve 102 sayılı, Türkiyeninde onayladığı "Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi" ile somut olarak saptanmıştır. Bunlar sırasıyla hastalık, bakım giderlerinin karşılanması, yitirilen kazancın giderilmesi ile analık, sakatlık, yaşlılık, iş kazaları ve meslek hastalığı, ölüm, aile yardımları ve işsizlik sigortalarıdır(10).

Sosyal güvenliğin sağlanması ile ilgili görevler, sosyal sigortalar ve sosyal yardımlar aracılığıyla yerine getirilir. Bu bakımdan sosyal güvenlik bir amaç, sosyal sigortacılık ise araçtır.

Sosyal sigortalar ilgilinin, yani yardımdan yararlanacak olanın maddi katkısıyla (primle) çalışır. Sosyal güvenliği bozan riskleri mesleki riskler, fizyolojik riskler ve sosyo-ekonomik riskler olarak sıralayabiliriz.

Mesleki riskler, iş kazaları ve meslek hastalıklarıdır. Fizyolojik riskler, kişinin kendi bünyesinde meydana gelen fakat meslek riski dışında kalan risklerdir. Bunlar analık, sakatlık, yaşlılık ve ölümdür.

(10) Demir DEMİRGİL, "Sosyal Sigortalar", EKONOMİ ANSİKLOPEDI-Sİ, C.III, İstanbul, 1984, s.1195.

Sosyo-ekonomik riskler, toplumun aile ve işleme yaşamında ortaya çıkan risklerdir. Bunlar, işsizlik, evlenme, çocuk sahibi olma diye sıralanabilir.

Sosyal güvenliği sağlamanın temel amacı olan sosyal sigortacılığın, sosyal sigortaların genel anlamda görevi, rizikonun belirsizliğini ve bunun kişiler üzerindeki olumsuz etkisini bireyin omuzlarından kaldırıp, toplumun sorumluluğu ve yükümlülüğü altına almaktır. Sosyal sigortalar kanunla zorunlu olarak kurulur.

Sosyal sigortalarda edim ve karşı edim arasında bir denklik yoktur. Çünkü, sosyal sigorta yardımları bazı durumlarda sigorta primleri ödenmede yerine getirilebilir. Burada rizikonun bölünmesi (denkleştirilmesi) yanında sosyal denkleştirmede önem taşır. Zaten, bu sebeple sigorta primi ve yapılacak yardım miktarı sosyal görüşler ışığında saptanmıştır. Sosyal sigortalarda primler riskin ölçüsünde değil, sigortalının ödeme gücüne göre belirlenir.

Sosyal sigortacılık, sürekli bir hukuki ilişki sürecinde ve kamu hizmeti anlayışı içinde işler. Sosyal sigortalar ancak kanunla belirtilen riskleri güvence altına alır ve sosyal politikaya ilişkin tehlikelerin meydana gelmesini engelleyici önlemler alır.

Türkiye'de yürürlükte olan Sosyal Sigortalar Kanunu'na göre sosyal sigortalar, iş kazaları ve meslek hastalıkları, hastalık sigortası, analık sigortası, malüllük sigortası, yaşlılık sigortası ve ölüm sigortasını kapsar. Yani mesleki ve fizyolojik risklerden doğacak zararı önleme yoluna giderken

sosyo-ekonomik riskleri henüz tam anlamıyla kapsamamaktadır.

V. Kalkınma Plânında işsizlik sigortasının uygulanması için gerekli önlemlerin alınması konusuna değinmiştir, konuyla ilgili çalışmalar yapılmaktadır.

B. ÖZEL SIGORTACILIK

Ister özel sigortacılık ister sosyal sigortacılık olsun, genel olarak sigortaların amacı, aynı yada benzer tehlikelerle karşı karşıya bulunan bireylerin böyle bir tehlikenin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan risklerin organize bir çoğunluk içinde beraberce karşılanmasıdır(11).

Ozel sigorta kurumlarının kuruluşu isteğe bağlıdır. İşlemlerini devlet kontrolü altında ve özel hukuk kuralları içerisinde yaparlar. Halkın özel sigorta kurumlarıyla ilişki kurması, güvence alması isteğe bağlı ve tamamen serbesttir. Şirketler halka ve kurumlara güvence verip vermemekte serbesttir, herhangi bir yasal zorunluluk söz konusu değildir. Sigorta ettirme bakımından tek taraflı zorunluluk trafik sigortalarına özgüdür.

Ozel sigorta sözleşmelerinde sigorta süresi genellikle bir yıl ile sınırlıdır. Sadece hayak sigortalarında belirli fakat uzun süreler söz konusudur.

Ozel sigorta sözleşmeleri, günün koşullarına göre oluşan pek çok riski kapsama elastikiyetine sahiptir. Fakat, bu

(11) DEMİRGİL, s.1195.

rizikoların yaratacağı tehlikeleri giderme çareleri aramaz, gerçekleşen rizikonun yarattığı zararın giderilmesi esasına dayanır.

Özel sigorta gelir, meslek farklılığı gözetmeksizin herkeze açıktır. Sigortalı ve sigortacı arasındaki ilişki mukavele esasına dayalıdır. Her iki tarafın görev ve sorumlulukları bu poliçelerle belirlenir. Sigortalıların sigortacıdan bekleyebileceği hizmet ödenen prim karşılığı hizmettir.

I k i n c i K ı s ı m

T Ü R K İ Y E ' D E O Z E L S İ G O R T A C I L I Ğ I N

T A N I T I M I

I- S İ G O R T A N I N T A N I M I

Kişi ve kuruluşlar, yaşamları boyunca hem iyi hem kötü şansla karşılaşabilirler. Başlarına talih kuşunun konacağına inanarak umut satın alanlar pek çoktur. Buna karşılık kötü şanstaki kuşku duyup güvence satın alanların aynı oranda olduğu söylenemez.

Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de bir rizikonun yarattığı zararın, zarara uğrayan tarafından karşılanması mümkün olmayabilir. Bu ihtimal sonucu zararın kolektivitete dağıtılması zorunluluğu ortaya çıkmış ve sigorta kurumu oluşmuştur.

Sigorta evrensel bir kavram olarak benimsendiği için önceki kısımdaki açıklamalara sadece Türk Ticaret Kanununun tanımının eklenmesiyle yetinilecektir.

Sigorta bir akittir ki bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaati ni halele uğratan bir rizikonun meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi veya bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli bir takım hadiseler dolayısıyla bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine alır(12).

II- SIGORTANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

A. PLANLI DÖNEM ÖNCESİ TÜRK SİGORTACILIGI

Osmanlı İmparatorluğunda XIX. asrın sonuna kadar sigortacılık hemen hemen yok gibiydi. Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde belirttiği gibi esnaf teşekkülleri ölüm ve hastalık hallerinde mensuplarına yardımda bulunuyordu. Bu uygulamalar sigorta fikrinden uzak, daha çok yardımlaşmayla ilişkili girişimlerdir.

1872 yılından itibaren yabancı sigorta şirketleri Osmanlı İmparatorluğu hudutları dahilinde acentelikler açmaya başlamışlardı. Bu şirketler ihtiyaca cevap veriyordu fakat tamamen murakabesiz, merkezlerinden aldıkları talimatlara göre çalışıyor ve poliçeleri Fransızca, İngilizce olarak düzenleniyordu. Sigortalı ve sigortacı arasında herhangi bir ihtilaf durumunda Londra mahkemeleri veya şirketin merkezinin bu-

(12) T.T.K, Sigorta Hukuku, C.I, Ankara,1985, s.1303.

lunduğu şehirdeki mahkemeler yetkili kılınıyordu.

1893 yılında Osmanlı Bankası'na, Tütün Reji ve Duyunu Umumiye İdaresi'ne mensup bir sermayedar grubu "Osmanlı Umum Sigorta Kumpanyası"nı kurdular. Bu şirket yerli sigorta şirketlerinin kuruluşuna doğru ilk adım olarak sayılabilir(13).

Bazı din adamlarının, sigortanın özellikle hayat sigortasının haram olduğu düşüncesi ve yabancı şirketlerin yarattığı kargaşa, haksız rekabet, kapitülasyonlar sigortacılığın gelişimini engellemiştir.

1906 yılında, Sigorta Kanunu ve Anonim Şirketler Nizamnamesi yayınlanmıştır. 1908 yılında "ecnebi anonim şirketler" ile "sigorta kumpanyası" hakkında nizamname çıkarılmıştır.

1914 yılında, "Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasım Şirketler" ile "Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Muvakkat Kanun" yürürlüğe koyuldu. Böylelikle sigorta şirketleri kayıtlara bağlanmış oluyordu.

1916 yılında, " Türkiye Milli Sigorta Şirketi" ilk milli sigorta şirketi olarak kuruldu. Kapitülasyonların kalkmasından sigorta şirketleride etkilendi ve yabancı şirketlerle birlikte tek sigorta şirketimiz aciz duruma düştü. Bunun üzerine 3392 sayılı kanun çıkartılarak riyazi ihtiyat akçesi ayırmak zorunluluğu ve sigortalının hak ve menfaatlerini korumaya zorunlu hükümler yürürlüğe girdi.

Cumhuriyetin ilanından sonra her sahada olduğu gibi sigortacılıktada hamleler yapılmaya başlanmış, Türk Sigorta

(13) YUCESÖY, s.13.

kanunları bütünüyle uygulamaya koyulmuş ve Türkçe mecburi lisan kabul edilmiştir.

Bu kanunlar ışığında, İş Bankasının desteğiyle 1925 yılında Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi kurulmuş, yine İş Bankasının himayesi ile Mükerrer Sigorta İnhâsarı Kanunu projelendirilmiş, sigorta tetkik heyeti kurularak "Yangın Tarifesi" hazırlanmıştır.

1929 tarihinde Milli Reasürans Türk Anonim Şirketi, bütün sigorta branşlarında diğer şirketlerle mecburi reasürans ile faaliyete başlamıştır. Daha sonra sırasıyla diğer şirketler kurulmuştur. 1945 yılında Destek Reasürans faaliyete başlamıştır.

Sigorta şirketlerinin teftiş ve murakabesi hakkında 1927 yılında kanun çıkarılmış. Ancak, kanun 1955 yılında iptal edilerek 7397 sayılı "Sigorta Şirketlerinin Murakabesi" hakkındaki kanun yürürlüğe girmiştir.

B. PLANLI DÖNEMDE TÜRK SİGORTACILIĞI

1- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanmış bulunan birinci planda, öncelikle, kalkınma politikasının hedefleri ve ana ilkeleri saptanmıştır. Planda belirtilen iktisadi hedeflerden ilki, bir yandan yatırım faaliyetinin hızlandırılması diğer yandan yatırımın artan oranının iç tasarruflarla finanse edilmesi olarak belirlenmiştir.

İkinci hedef, Türkiyenin milletlerarası ihtisaslaşma ve iş birliğinin sağladığı imkânlardan en yüksek ölçüde fay-

dalanmasıdır. Dış ödemeler dengesinin bu yöntemle sağlanmasına işaret edilmiştir.

Uçuncü hedef, devlet ve özel teşebbüsün birlikte çalışacağı karma ekonomi sistemi esas alınmıştır. Bu iki sektörün çalışma alanları kendilerine has özellikleri ve günün ekonomik düzeninin belirleyeceği kabul edilmiştir.

Kısa hatlarıyla belirtilen plan hedeflerinin gerçekleşebilmesi için öncelikle Türkiye'de yatırımın arttırılması ve iktisadi teşekküllerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bunların sağlanmasında sigorta sektörünün sağlam temellere oturtulması gerekmektedir.

Planda, direkt olarak sigortacılık hakkında hedefler belirtilmesede dolaylı olarak vurgulanmıştır. Sonraki planlarda bu esaslar açıkça ifade edilmiştir.

2- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi

Beş yıllık dönemi kapsayan plan, yıllık programlar şeklinde ve Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konmuştur.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968 yılı programında "Para Yaratmayan Mali Kurumlar" başlığında (b) şıkkı sigorta sistemine ayrılmıştır.

Planda memleketimizde çalışan yerli ve yabancı şirketlerin çalıştıkları branşların rakamsal durumları belirtilmiş, alınacak tedbirler şu şekilde ifade edilmiştir.(14)

a) Sigorta sisteminin gelişen ve değişen şartalara göre yeni baştan düzenlenmesi, temel sorunların ele alınmasını sağlamak

(14) T.C Başbakanlık DPT, 1968 Yılı Programı, Ankara, 1968, s.102.

amacıyla sigorta şirketlerinin araştırmacı yeteneğindeki uzmanların iştirakiyle Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği sorumluluğunda bir teknik çalışma grubu kurulacaktır.

b) Sigorta Murakabe Kanunda belli değişiklikler öngören tasarının yıl içinde T.B.M.M den geçirilmesi sağlanacaktır.

c) Mükerrer sigorta inhisarı düzeninin kalkınma planı prensiplerine uygun olarak alacağı yeni şekli 1968 yılı içinde belirlenecektir.

d) Kamu kuruluşlarında uygulanan dahili fon sisteminin islahı için çalışmalara başlanacaktır.

e) Zirai sigorta sisteminin değiştirilmesi, mevduat sigortası uygulamasına geçilmesi konusunda Ticaret Bakanlığı ve Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliğince ortaklaşa yürütülecek çalışmalar 1968 yılı içinde tamamlanacaktır.

1969 yılı programında "Sigortalar" başlığı altında şu hususlar yer almıştır(15)

a) İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planının temel ilkelerine uygun olarak Reasürans inhisarı sisteminin yeniden düzenlenmesine ilişkin çalışmalar 1969 yılında tamamlanacaktır.

b) Sigorta Murakabe Kanununda günün şartlarına göre yapılacak değişiklikler program döneminde tamamlanacaktır.

c) Hayat sigortası sistemi geliştirilecektir.

(15) T.C Başbakanlık DPT, 1969 Yılı Programı, Ankara, Ocak-1969, s .104.

1970 yılı programında "Sigorta Sistemiyle İlgili Tedbirler" başlığı altında şu hususlar yer almıştır(16)

- a) Sigorta sisteminin gelişmesini sağlayacak tesbit ve uygulaması için bakanlık ve sigorta şirketlerinin katılacağı bir genel politika komitesi ve teknik çalışma grubunun 1970'de faaliyete geçmesi sağlanacaktır.
- b) Sigorta Murakabe Kuruluyla ilgili çalışmalar tamamlanacak, tasarının kanunlaştırılması sağlanacaktır.
- c) Mevcut tarifelerin yeniden düzenlenmesi bu yıl tamamlanacaktır.

1971 yılı programında, 1970 yılı hedeflerinin desteklenmesinin yanısıra ekonomik gelişme açısından önem arz eden dalların teşviki yer almıştır.

1972 yılı programında, sigorta sektörünün değerlemesi yapılmış ve prim portföyünün gelişememe sebepleri ile sigorta sisteminin ekonomik gelişmeyi olumlu yönde etkileyecek tasarruf birikimine aracı olduğu belirtilmiştir. Sigorta sektörü portföyündeki bu yavaş gelişmenin fazla sayıda şirket tarafından paylaşıldığı ve gerekli tedbirlerin alınmasında kuruluşların yeterli çalışmadığı vurgulanmış ve bir takım tedbirlerin alınması planlanmıştır.

Alınan tedbirler;

- a) Sigorta şirketlerinin birleştirilmesini teşvik için bir takım girişimlerde bulunulmuştur.
- b) Karayolları taşıtlarında zorunlu yük ve yolcu sigortalarında zarar görenlere ödenecek tazminat ayarlanmıştır.

(16) T.C. Başbakanlık DPT, 1970 Yılı Programı, Ankara, 1970, s.104.

c) Sigorta tarifelerinin yeniden düzenlenmesinde rekabet ortamının yeniden yaratılmasına çalışılmıştır.

d) Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca, sigorta örgütlerinin yeniden düzenlenmesi, denetim mekanizmasının yeniden düzenlenmesi, teknik gücün arttırılması, dahili fon sisteminin düzenlenmesi Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliğinin sorunları ve gelişimi konusunda teknik çalışma yapabilecek güçte örgütlenmesinin sağlanması çalışmaları oldukça sınırlı bir çerçevede kalmıştır.

3- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında sigortalar konusunda öngörülen bir dizi tedbirin hiç biri bu plan döneminde gerçekleştirilememiştir. Sigorta Murakabe Kanunu tasarısı üzerine yapılan çalışmalar olduğu gibi bırakılmış. Kanun tasarısının metni üzerinde hiç bir yayında bulunulmamıştır. Raesürans tekeli konusunda planda dile getirilen somut çözüm dönemi içinde gerçekleştirilememiştir.

4- Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında "tarım üreticisinin doğal koşullardan doğan gelir istikrarsızlığını üreticinin kendi tasarruflarıyla giderecek tarım ürün sigortasının, plan dönemi içinde yasallaştırılmasına çalışılacaktır. Uygulama tarımda gönüllü ve demokratik kooperatifleşme ile birlikte gerçekleşecektir"(17)hükmü yer almıştır.

(17) T.C. Başbakanlık DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), Ankara, Nisan-1979, s. 261.

Söz konusu madde ışığında yüzyıllardır üzerine eğilenmemiş olan tarım sigortası ele alınmış, bölümleri belirlenmiş, tarifeler oluşturulmuş ve uygulamaya geçilmiştir.

Bilindiği gibi sigortacılık yakın zamana kadar ihmal edilmiş, gelişimini sağlayacak girişimlerin temin edilmediği ve öneminin benimsenmediği bir sektördü. Halbuki, sigortacılık ülkenin içinde bulunduğu gelişmişlik düzeyinde öncelik kazanan alanlara özendirilerek yaygınlaştırılan, itici güç oluşturan bir sektördür. Bu bilinç ile sigortacılığın özellikle dış ödemeler dengesine giderek olumlu katkıda bulunması ve katkının arttırılması için yasal düzenlemelerin yapılması, olanakların hazırlanması amacıyla inceleme ve planlama çalışmaları başlamıştır.

Sigorta fonlarının, hem sigortalının haklarını saklı tutacak hemde kalkınmanın gereklerine uygun düşecek biçimde kullanılması temel ilke olarak benimsenmiştir.

5- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde iç tasarrufların arttırılması amacıyla gönüllü tasarrufların teşvik edileceği ifade edilmiştir. Beşinci plan dönemi öncesindeki iç tasarruflarla ilgili sorunların, enflasyonun kontrolü ve tasarruf sahibine enflasyon oranı üzerinde makul bir gelir sağlanması ile çözümlenmesi amaçlanmıştır.

Para ve kredi politikası alt başlığında "sigorta sistemi yeniden düzenlenecek ve daha dinamik bir yapıya kavuşturulacaktır" (18) ibaresi yer almıştır.

(18) T.C. Başbakanlık DPT, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), Ankara, 1985, s.34.

Sigorta Şirketleri Murakabesi hakkındaki kanun a zamanın koşullarına göre düzenlenmişti. Oysa gelişen Türkiye ve her geçen gün değişen koşullar 7397 sayılı kanunun geçerliliğini yitirmesine sebep olmuştur. Plan gereğince, 11.6.1987 tarihinde 7397 sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi hakkındaki kanun günün şartlarına, ekonominin değişen ihtiyaçlarına göre düzenlemiş adıda "Sigorta Murakabe Kanunu" olarak değiştirilmiştir.

Beşinci planda, Para, Banka ve Sigorta başlığında iç tasarrufların arttırılması zorunluluğu tekrar vurgulanmıştır. Sigortacılığın gelişmesinde çok büyük etkisi olacak sermaye piyasasının gelişiminin orta vadeli bir program içinde hızlandırılması, sermaye piyasasının sınai mülkiyeti geniş kitlelere yayarak gelir dağılımını daha adil hale getirme ve işletmelerin mali bünyelerini güçlendirme fonksiyonlarından etkin şekilde yararlanılması amaçlanmıştır. Bu planda "sağlık sigortasına geçiş dönem içinde ele alınacaktır"(19) hükmü yer almıştır. Böylece, etkin sağlık hizmeti sunabilme ve isteğe bağlı sağlık sigortası arzu edenlere, sigorta şirketlerinin sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkı doğacaktır.

Ayrıca, yine Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında belirtildiği üzere "ülkemizde sigortacılığın gelişmesini ve tanıtılmasını sağlamak, mevcut potansiyel talebin fiili talebe dönüşmesine yardımcı olmak amacıyla sigortacılık konusunda eğitici ve özendirici çalışmalar yapılacaktır ve konuyla sorumlu tutulan kuruluş Sanayi ve Ticaret Bakanlığıdır"(20).

(19) T.C. Başbakanlık DPT, Beşinci, s. 201.

(20) T.C. Başbakanlık DPT, 1988 Yılı İcra Planı, Ankara, 1988 s. 43.

Bu plan döneminde gerekli fon birikimini sağlamada önemli bir araç olabilecek hayat sigortaları "kâr paylı hayat sigortaları" uygulaması ile yürürlüğe girmiştir. Sigortalılara ek güvenceler (ölüm tazminatı, özel emeklilik ikramiyesi veya aylığı, kredi imkânı) vererek olanakları dahilinde tasarrufa yönelten bu sistem ülke ekonomisi açısından önemli finansal birikim yaratmaktadır.

III- SIGORTA TURLERİ

Sigorta şirketlerinin tamamen serbest olarak, özel hukuk kurallarına bağlı ve devlet kontrolünde yaptıkları sigorta işlemlerini mal sigortaları, can sigortaları ve sorumluluk sigortaları olarak üç ana grupta sınırlayabiliriz.

A. MAL SIGORTALARI

Mal sigortalarının teminat altına aldığı varlık kavramı, işletmenin bilançosunun aktifinde yer alan bina, makina, stok v.s. gibi somut değerlerin kapsamında, işletmenin üçüncü şahıslardan alacaklarını ifade eden somut olmayan haklarında kapsar. Kredi sigortası bunun en belirgin örneğidir(21).

Mal sigortası sistemi içinde çeşitli risklere sigorta teminatı veren çok sayıda sigorta branşı mevcuttur. Bunlar yangın, kaza, nakliyat, inşaat- montaj ve makine kırılması, tarım sigortasıdır.

(21) PEKİNER, s. 27.

1- Yangın Sigortası

Kontrol altında tutulamayan ateşin meydana getirdiği yangınlar, büyük maddi zararlara yol açmış ve çoğu zaman ilgililerin ekonomik yönden zor duruma düşmeleri sonucunu yaratmıştır. Bu kötü sonuçtan korunmak için birlik ve beraberlik içinde hareket edilmesine gerek görülmüştür. Yangının söndürülmesi ile başlayan beraberlik sonraları ortaklaşa katkılarla oluşturulan fonlardan zararın karşılanması fikrine dönüşmüştür.

Yangın, belirli olmayan bir kaynaktan meydana gelen veya belirli bir kaynağı terk ederek kendi gücüyle yayılan ateşin sebep olduğu olaydır.

Yangın sigortası, yangın riski, yıldırım riski, infilak riski sonucu meydana gelen zararları tazmin esasına dayalıdır. Ev eşyalarının, ticari emtianın, sınai malların ve bu malların bulunduğu binaların yangına karşı sigortaları olarak gerçekleşir. Primlendirme binanın tam kagir, adi kagir veya kagir olmayan yapı grubu özelliklerine göre yapılır. Bitişik durumdaki yapıların inşaat tarzıda sigorta edilen ünitelerin değerlendirilmesinde etkindir.

Yangın poliçelerinde yangından başka sigortalanabilir teminatlar mevcuttur. Yangınsız infilak, fırtına, deprem, karsırga, seylap, dahili su arızaları, araç çarpması, hava taşıtları, yer kayması, yangından doğan sorumluluk, yangından doğan kâr kaybı, dumanın yol açtığı rizikolar, grev, lokavt, kargaşalık, halk hareketleri ve kötü niyetli hareketlerdir. Son zamanlarda sigorta şirketleri tek poliçede daha fazla riziko-

yu teminat altına alabilmek amacıyla hırsızlığında kapsayan paket poliçeler düzenlenmiştir.

Yangın branşında faaliyet gösteren 22 Türk ve 12 yabancı şirketin 1980-1987 yılları arasında direkt prim istihisalleri ile reasürans yoluyla aldıkları prim toplamı ve aldıkları işlere ait tazminat ödemeleri Tablo I 'de gösterilmiştir.

TABLO I

YANGIN BRANŞI (000 TL.)

<u>Yıllar</u>	<u>Alınan Primler</u>	<u>Odenen Tazminatlar</u>
1980	9.036.659	2.392.791
1981	12.564.379	3.812.732
1982	16.850.732	5.023.669
1983	18.657.057	6.503.269
1984	28.299.854	6.626.982
1985	40.627.725	9.557.730
1986	59.716.074	12.190.835
1987	83.645.203	22.043.330

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlar (1983-1985-1986 ve 1987 özet sonuçlarından) Düzenlenmiştir.

1980 yılından itibaren aldığımız rakamlardan sigorta şirketlerinin yangın dalında yıllar itibariyle artan veya azalarak artan oranda artış kaydettiğini görüyoruz.

Görüldüğü gibi yıl içinde ödenen tazminatın alınan primlere oranının yedi yıllık seyri;

TABLO II
HASAR / PRIM ORANI

<u>Yıllar</u>	<u>Hasar/Prim (%)</u>
1980	26,48
1981	30,35
1982	29,81
1983	34,86
1984	23,42
1985	23,53
1986	20,41
1987	26,35

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Tarafımızdan Hesaplanmıştır.

2- Nakliyat Sigortası

Nakliyat sigortasının mal sigortaları içinde diğer sigorta branşlarından farklı bir özelliği vardır. Nakliyat sigortası, bir yerden diğer bir yere yapılan taşıma sırasında, gerek taşıt araçlarının gerekse taşınan malların uğrayabileceği hasarları teminat altına alır. Bu hasarları meydana getirebilecek riskler çok çeşitlidir. Diğer branşların aksine nakliyat sigortasında, sadece belirli riskleri belirleyen "özellik prensibi yerine çeşitli riskleri kapsayan "genellik prensibi" geçerli bulunmaktadır(22).

(22) HAY K, Grundlagen des Versicherung Swesens, Wiesbaden, 1984, s.65.

Risklerin genelliği prensibi Türk mevzuatında da yer almıştır. Ticaret Kanunumuzun, rizikonun kapsamı ile ilgili 1312. maddesi "...her ne sebeple olursa olsun maruz kaldığı hasarlar ..." deyimini kullanmakla bu genellik prensibine uy-
muştur.

Nakliyat sigortalarını 5 ana grupta sınıflandırabilir-
iz.

a) Emtia Nakliyat Sigortası; Bir malın bir yerden bir yere taşınması süreci için sefer başına yapılır.

b) Tekne Sigortası; Bu sigorta, emtia sigortalarına oranla da-
ha risklidir. Meydana gelen hasar, tam kayıp niteliğindeyse
büyük tazminat ödenmesini gerektirmektedir. Bu sebeple sigor-
ta şirketleri tekne sigortası teminat vermekten kaçınmaktadır.
Fakat yinede nakliyat sigortaları portföyünde önemli bir yer
tutmaktadır.

c) Gemi İnşaat Sigortaları; Yeni inşaa edilecek veya onarıl-
cak geminin sigortasıdır. İnşaat süresi ve tecrübe seferini
kapsayacak müddetin tamamı için yapılır. Nakliyat sigortası
branşında 1 yıldan uzun süre için yapılabilecek tek sigorta
çeşididir.

d) Kıymet Sigortaları; PTT kanalıyla yada kişiler eliyle bir
yerden başka bir yere taşınan her türlü hisse senedi, tahvil,
çek, bono, poliçe, kağıt veya madeni para, altın, gümüş v.s.
kıymetli evrak ve değerli taşlar bu sigorta poliçesiyle temi-
nat altına alınır(23).

(23) GUVEN, s.118.

e) Navlun Sigortası; Özellikle deniz yoluyla yapılan taşıma işleriyle ilgili olan bu sigorta, karada, iç sularda veya hava yoluyla yapılan taşımalarda uygulanmaz. Navlun sözleşmesi, taşıyanla taşıtan arasında yapılan ve bununla taşıyanın bir ücret karşılığında, yükün gemiyle bir yerden diğer bir yere deniz yoluyla taşınmasını sağlayan bir anlaşmadır. Bu tip anlaşmalarda taşınacak mal için ödenecek olan navlun bu sigortanın konusudur. Tekne sigortaları gibi bir seferlik veya müddetli olabilir.

Nakliyat dalında faaliyette bulunan 22 Türk ve 12 yabancı şirketin direkt istihalleriyle reasürans yoluyla aldıkları primler ve ödenen tazminat miktarları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

TABLO III

NAKLIYAT BRANŞI (000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Alınan Primler</u>	<u>Odenen Tazminatlar</u>
1980	4.180.072	1.351.897
1981	7.356.571	2.890.063
1982	11.628.110	3.282.009
1983	15.567.599	4.460.148
1984	35.481.353	12.080.403
1985	52.589.584	20.768.302
1986	49.517.221	16.847.640
1987	66.329.053	24.989.361

Kaynak; T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir

TABLO IV

HASAR/PRİM ORANI

<u>Yıllar</u>	<u>Hasar/Prim (%)</u>
1980	32,34
1981	39,29
1982	28,22
1983	28,65
1984	34,05
1985	39,49
1986	34,02
1987	37,67

Kaynak; T.C Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Tarafımızdan Hesaplanmıştır.

Ozellikle deniz aşırı ülkelere yapılan taşımacılıkta gerek tekne gerekse mal, rizikosu göze alınamayacak kadar büyük meblağların karşılığıdır ve bu riskin kontrol altına alınması kişisel çabalara bırakıldığında ayrılacak fon büyük rakamlarla ifade edilecektir. Buna her girişimcinin gücü ve cesareti yetmez. İşte bu organizasyonu sigorta şirketi yüklediğinde, girişimci elindeki sermayenin tümünü girişimlerinde kullanabileceğinden hem girişimci sayısı artacak hemde ticaret hızlanacaktır(24).

(24) Şebnem DUMAN, "Sigorta Sektöründe Az Gelişmişliğin Temel Faktör Olduğu Ekonomik Kayıpların Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri - Nakliyat Branşındaki Kayıplar", SIGORTA DUNYASI, C.XXVII, S.313(Ocak 1986), s.9.

Ülkemizde nakliye bransıyla ilgili hasar/prim oranları incelendiğinde, oranın bu branşın üretiminden kaçınmayı gerektirecek büyüklükte olmadığı görülmektedir. 1980-1987 yılları arasındaki zaman dilimi incelendiğinde emtia-tekne ve navlun ortalamasında oran % 40'a dahi ulaşmamıştır, kaldığı emtia grubu tek başına % 30 dolaylarında seyretmektedir. Hasar / prim oranının düşük olmasına rağmen, nakliyat branşının prim üretimi yangın ve kaza branşından sonra gelmektedir.

3- Kaza Sigortası

Kaza, bilinmeyen, beklenmeyen ve istenmeyen zararlı bir olayın meydana gelmesidir. Bu tür olaylar karşısında mal ve can üzerinde meydana gelebilecek zararlar kaza sigortasıyla teminat altına alınabilir. Yurdumuzda uygulanan kaza sigortalarının bazıları şunlardır,

a) Ferdi Kaza Sigortası

b) Motorlu Kara Taşıt Araçları Sigortası

- Yanma ve Çalınmaya Karşı (Kısmi) Oto Kasko Sigortası

- Bütün Risklere Karşı (All Risk) Kasko Sigortası

- Trafik Sigortası (Mecburi Mali Mesuliyet)

- İhtiyari Mali Sorumluluk

- Ferdi Kaza(Koltuk) Sigortası

- Yeşil Kart Sigortası

c) Hırsızlık Sigortası

d) Emniyeti Suistimal Sigortası

e) Cam Kırılması Sigortası

f) Mali Mesuliyet Sigortası

kaza branşında 1982-1987 yılları arasında tüm şirketler tarafından alınan direkt primlerin çeşitli sigorta dalları itibariyle istihsal edilen miktarları karşılaştırmalı olarak şöyledir;

TABLO V
KAZA BRANŞINDA İSTİHSAL EDİLEN PRIMLERİN
SİGORTA DALLARINA GÖRE DAĞILIMI
(000 TL.)

	<u>1982^x</u>	<u>1983^x</u>	<u>1984^x</u>	<u>1985^x</u>	<u>1986^{xx}</u>	<u>1987</u>
o Kasko	5790.935	7810.837	13240.202	22150.490	37469.273	
o Trafik	1289.929	1400.880	1498.443	1697.600	3638.276	
M.M	84.326	170.773	325.014	815.647	1370.191	
şil Kart	474.497	533.519	700.078	1084.654	1747.336	
veren MM	274.221	346.602	503.212	774.002	1475.042	
ğer Umumi						
li Mes.	143.448	101.235	549.204	476.828	504.058	
rdi Kaza	359.458	557.005	1037.320	1922.217	3288.032	
rsızlık	410.716	641.551	1055.965	2042.835	3432.405	
m Kır.	75.659	87.356	129.982	202.819	349.351	
ak-Tekne	730.229	1264.993	3087.094	7028.619	14341.963	
htelif	243.528	327.140	608.286	335.930	912.095	
PLAM	9876.946	13241.891	22734.800	38531.641	68528.022	117559.

813

(x) Yurt dışından alınan direkt işler hariç

(xx) Yurt dışından alınan direkt işler dahil

Kaynak; T.C Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

Aynı sigorta türleri için direkt işlerde ödenen tazminat miktarları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

TABLO VI
KAZA BRANŞINDA ÖDENEN TAZMİNATLARIN
SİGORTA DALLARINA GÖRE DAĞILIMI
(000TL)

	<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>	<u>1985</u>	<u>1986</u>	<u>1987</u>
Oto Kasko	2761.516	3823.089	6815.154	12601.549	26365.411	
Oto Trafik	143.757	334.542	411.547	452.937	1482.600	
İ.M.M	61.852	59.857	132.825	299.084	592.325	
Yeşil Kart	-	-	-	-	-	
İşverenMM	28.123	21.414	29.101	48.061	83.634	
Diğer Umumi						
Mali Mes.	14.371	23.665	19.332	28.677	44.019	
Ferdi Kaza	57.250	100.602	122.692	225.623	344.745	
Hırsızlık	98.248	265.343	220.919	373.385	769.614	
Cam Kır.	30.498	37.628	45.545	66.102	98.844	
Uçak-Tekne	34.606	2671.535	447.951	352.029	265.122	
Muhtelif	22.455	14.602	26.586	73.948	72.632	
TOPLAM	3252.676	7352.277	8271.679	14521.395	30118.946	56253.078

Kaynak; T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir

Kaza branşında çeşitli sigorta türleri itibariyle direkt hasar/prim oranlarının son beş yıllık seyri tabloda gösterilmiştir.

TABLO VII
HASAR / PRIM ORANLARI
(%)

	<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>	<u>1985</u>	<u>1986</u>	<u>1987</u>
Oto Kasko	47,69	48,95	51,47	56,89	70,37	
Oto Trafik	11,14	23,88	27,47	26,68	40,75	
i.M.M	73,35	35,05	40,87	36,67	43,23	
Yeşil Kart	-	-	-	-	-	
İşvenen MM	10,26	6,17	5,78	6,21	5,67	
Diğer Umumi						
Mali Mes.	10,02	23,38	3,52	6,01	8,73	
Ferdi Kaza	15,93	18,06	11,82	11,74	10,48	
Hırsızlık	23,92	41,36	20,92	18,28	22,42	
Cam Kırılması	40,31	43,07	35,04	32,59	28,29	
Uçak-Tekne	4,74	211,19	14,51	5,01	1,85	
Muhtelif	9,22	4,46	4,37	22,01	7,96	
TOPLAM	<u>32,93</u>	<u>55,52</u>	<u>36,38</u>	<u>37,69</u>	<u>43,95</u>	<u>47,85</u>

Kaynak; T.C Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Tarafımızdan Hesaplanmıştır.

Kaza dalında alınan primlerin en büyük payı oto kasko sigortasına aittir. Fakat ülkede mevcut oto miktarıyla karşılaştırdığımızda sigortalandırma oranının düşük olduğunu fark ediyoruz. Sigorta şirketlerinin ödedikleri tazminatları incelediğimizde her yıl katlamalı artan miktarlar göze çarpmaktadır.

Sigorta şirketlerinin 1986 yılında 37.469.273.000 TL. aldıkları prim karşısında 26.365.411.000 TL tazminat ödemesi % 70,37 biçiminde hasar / prim oranı yaratıyor. Sigorta sektörü açısından hiçte kârlı olmayan bu branşta hasar/prim oranının düşürülmesi, sigorta tarife fiyatlarının arttırılması veya daha fazla kasko sigortası teminiyle sağlanabilir.

Kaza branşında ikinci önemli payı uçak-tekne sigortası almıştır. Uçak sigortalarında hasar meydana geldiğinde büyük miktarlarda tazminat ödenmesi gerekir. Bu sebeple sigorta şirketleri uluslararası çerçevede "Uçak Pool"ü oluşturmuşlar, uçakta meydana gelen hasar, uçakta bulunan biletli yolcuların ferdi kaza tazminatı ve uçakta bulunan yolcuların bagaj, kargo ve emtianın zararlarının tazminini bu müşterek poolden ödeme yoluna gitmişlerdir. Tekne sigortalarında da önemli miktarlar teşkil eden hasar ödemeleri gerçekleşir. Fakat 1982 yılından itibaren prim ve tazminat seyrini incelediğimizde alınan primlerin devamlı artan oranda yükseldiğini, tazminat ödemelerinin ise 1983 haricinde azaldığını görüyoruz. Hasar/prim oranı ise % 211,19 dan % 1,85'e kadar düşmüştür.

Uçak-tekne sigortacılığı, Türk sigortacılığı için yeni fakat kârlı bir branştır. Uçak- tekne sigortacılığı dahilinde özel hava taşımacılığı ve yat sigortacılığının kısa sürede geliştirilmesi ve faydalanılması gerekli görülen branşlardandır. Diğer kaza sigorta branşları, bu gün için sınırlı olsada geliştirilmesi zorunlu ve ümit vericidir.

4- İnşaat - Montaj ve Makine Kırılması

İnşaat sigortası, önceden görülmesi mümkün olmayan inşaat kazalarının, sigortalı inşaat ve bu inşaatla ilgili bütün tesislerde meydana getireceği hasarları sigorta teminatı içine alan bir sigorta branşıdır. Sigortalı kişi inşaat müteahhididir.

İnşaatta çalışanların hata ve bilgisizlikleri sonucu ortaya çıkabilecek bedeni, maddi ve mali sorumluluklarla çeşitli zarar ve hasarlar, yapım hatasıyla, malzeme ve işçilik kusurları nedeniyle inşaatın çökmesi, inşaat malzemelerinin çalınması, elektrik arızaları yüzünden, yangın, deprem, su basması, fırtına ve benzeri doğal afetler sonucu doğan zararları " inşaat bütün rizikoların (C.A.R) poliçesi" ile sigortalanmaktadır.

Sigortacının sorumluluğu, sigorta poliçesinin tanzimi ile başlar. Bu sorumluluk, inşaat faaliyeti ile ilgili olarak, müteahhidin inşaatı teslim tarihine kadar, yapı teçizatı ve tesislerinde ise inşaat sahasının boşaltılması zamanına kadar devam eder.

Montaj sigortası, makine sigortasından önce yapılır. Makinelerin montaj veya denemeleri sırasında uğrayabilecekleri hasarları teminat altına alan bir sigorta çeşidi olup, kapsamına makineler, demir ve çelik yapılar, montaj sırasında kullanılan alüminyum ve ahşap yapılar, vinç,iskele, yardımcı alet ve makineler ve montaj sırasında çalışan işçilerin eşyaları gibi üniteler girer.

Tecrübesizlik, ihmal, kötü niyetli hareketler, konstrüksiyon, döküm ve materyal hataları gibi teknik hatalar sonucu

meydana gelebilecek hasarlar sigortanın teminatı kapsamındadır. Sigortacının ağır ihmali veya bilinçli olarak meydana getireceği hasarlar, mukavele ile ilgili kazaların sebep olacağı hasarlar dışındaki hasarlar ile harp hali gibi olaylar sonucu meydana gelecek hasarlar montaj sigortası teminatı dışında tutulmuştur.

Makine sigortası, sigorta sektörünün en genç branşlarından biridir. Dünya genelinde sigorta şirketleri uzun yıllar makine sigortasına karşı çekingen davranmışlardır. Ülkemizde de uygulama farklı olmayıp, makine sigortası halen ağır gelişen bir sigorta branşı olarak görülmektedir.

Bu tutumun sebepleri, her makinenin başlı başına bir eser oluşu ve risk değerlendirmesinin sigortacı için bir sorun olmasıdır. Ayrıca makine branşında çalışacak teknik bilgilerle donatılmış eleman temini güçtür. Gerekli alt yapı oluşturularak, özellikle sanayi kesimi için büyük risk unsuru oluşturulan makine kırılması (mühendislik) sigortası geliştirilebilir.

Makine ve montaj branşında 1980- 1987 yılları arasında tüm sigorta şirketleri tarafından alınan direkt primlerin makine, montaj, C.A.R. sigorta türleri itibariyle istihsal miktarları karşılaştırmalı olarak aşağıda gösterilmiştir.

TABLO VIII

MAKİNA VE MONTAJ BRANŞINDA İSTİHSAL EDİLEN PRİMLERİN

SİGORTA DALLARINA GÖRE DAĞILIMI

(000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Makina Kırılması</u>	<u>Montaj</u>	<u>C.A.R</u>	<u>Toplam</u>
1982	195,722	755,304	273,239	1224,265
1983	227,395	2002,668	306,311	2536,374
1984	457,909	2780,938	383,218	3622,065
1985	749,232	2027,867	1549,417	4326,516
1986	1280,213	6768,938	4060,597	12109,745
1987	X	X	X	20698,061

Kaynak; T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.
(x) 1987 sonuçları ayrıntılı olarak belirlenmediği için sadece toplam sonuçlar verilmemektedir.

TABLO IX

MAKİNA MONTAJ BRANŞINDA ÖDENEN TAZMİNATLARIN

SİGORTA DALLARINA GÖRE DAĞILIMI

(000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Makine Kırılması</u>	<u>Montaj</u>	<u>C.A.R</u>	<u>Toplam</u>
1982	46,806	115,320	127,649	289,755
1983	118,446	780,652	46,420	948,518
1984	114,113	427,943	183,393	755,499
1985	410,377	554,688	348,434	1313,499
1986	332,916	651,005	577,908	1561,829
1987	X	X	X	3451,905

Kaynak; T.C Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye de Sigorta Faaliyeti hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir

Makine ve Montaj dalinde hasar/prim oranı şöyledir.

TABLO X

HASAR / PRİM ORANI

	<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>	<u>1985</u>	<u>1986</u>	<u>1987</u>
Makine Kırılması	23,91	52,09	31,47	54,77	26,00	
Montaj	15,27	38,98	15,39	27,35	9,62	
C.A.R.	46,72	15,15	47,86	22,49	14,23	
Toplam	23,67	37,28	20,86	30,36	12,90	16,67

Kaynak; T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

5- Tarım Sigortası

Tarladaki veya ağaçtaki tarım ürünlerinin çeşitli doğal afetler sonucu, hasarlanmasına veya hayvanların telef olmasına yol açan çeşitli rizikolar vardır. Bu rizikoların üreticiye verebilecekleri zararların güvence altına alınması tarım sigortasıyla mümkündür.

Dünyadaki ülkeler arasında yetiştirilen hayvan ve tarım ürünleri bakımından kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen ve bunların bir bölümünü dış satıma sunabilen ender ülkelerden olduğunu övünerek söylediğimiz Türkiyemiz'de tarım sigortasının gereği gibi geliştirilememiş ve yaygınlaştırılmamış olduğunu üzülerek görmekteyiz.

Dış ülkelerde çok çeşitle ve yaygın bir şekilde uygulanan bu sigortadan, ülkemizde sadece dolu, doluya bağlı tarla ve ağaç yangını ve hayvan ölümü sigortaları yapılmaktadır.

Bir tarım ülkesi olan Türkiye'de tarım sigortası potansiyelinin büyük olduğu kuşkusuzdur. Bu potansiyelle oranlandığında düşük seviyede ve yetersiz olduğumuz açıktır.

Tarım sigortalarının konusu, tarım ürünlerinin, tarlada veya ağaç üzerindeyken su basması, deprem, yer kayması, fırtına, yıldırım, don, yangın gibi afetler yanında çekirge, kımıl vb. zararlı haşerelerin tahribatı, kasıtlı veya kasıtsız insan kusurları ve hayvan sürülerinin verdiği hasarları kapsar. Ayrıca et ve süt hayvanlarıyla, hizmet hayvanlarının salgın hastalıkları, doğal afetler, vahşi hayvanların saldırıları ve çeşitli kazaların sebebiyle telef olmalarını veya sakat kalmalarını içerir.

Tarım sigortaları genellikle yukarıda açıklanan rizikolara karşı güvence vermektedir. Ülkemizde halen sadece tarım ürünlerinde dolu yağışlarından meydana gelen hasarlar ile belirli hayvanların belirli yaşlarda ölümünden veya öldürülmesi zorunluluğundan meydana gelen zararların tazmin ve telafisini kapsayan sigortalar uygulanmaktadır.

Dolu yağışı sırasında, dolu tanelerinin vuruşlarına maruz kalan yeşermiş, filizlenmiş veya hasat durumuna gelmiş tarla veya ağaç ürünleri zarar görür ve ürün kaybı olur. Dolu yağışının yarttığı bu riziko, dolu sigortası kapsamına girer.

Türkiye'de dolu dalında faaliyet gösteren 7 sigorta şirketinin direkt istihalleriyle reasürans yolu ile aldıkları primler ve ödedikleri tazminatlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

TABLO XI

DOLU DALINDA İSTİHSAL EDİLEN PRİMLER

ODENEN TAZMİNATLAR

(000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Alınan Primler</u>	<u>Odenen Tazminatlar</u>
1980	302,989	59,121
1981	195,799	113,112
1982	306,080	177,352
1983	325,953	296,839
1984	571,331	93,734
1985	658,119	389,849
1986	1005,629	733,163
1987	x	x

Kaynak; T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

(x) Kesin sonuçlar henüz belirlenmemiştir.

TABLO XII

HASAR/PRİM ORANLARI

<u>Yıllar</u>	<u>Hasar/prim (%)</u>
1980	23,66
1981	53,32
1982	57,88
1983	91,07
1984	16,41
1985	59,24
1986	72,91

Kaynak; T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Hesaplanmıştır.

Hayvan ölüm sigortası, sigortalanan hayvanın ölümü, öldürülmek zorunda kalınması, bir hastalık veya kaza sonucu kullanıma yeteneklerini kaybetmeleri risklerine karşı yapılan bir sigorta dalıdır.

Hayvan ölüm dalında direkt işlerden ve reasürans yolu ile aldıkları primler ve ödedikleri tazminatlar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

TABLO XIII

HAYVAN OLUMU DALINDA İSTİHSAL EDİLEN PRIMLER VE
ÖDENEN TAZMİNATLAR
(000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Alınan Primler</u>	<u>Odenen Tazminatlar</u>
1980	34,286	10,778
1981	71,559	26,223
1982	86,301	56,726
1983	130,507	63,156
1984	137,205	77,314
1985	270,304	101,248
1986	433,825	126,527
1987	x	x

Kaynak; T.C Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir
(x) Kesin sonuçlar henüz belirlenmemiştir.

Hayvan ölümü dalında hasar/prim oranı 1980'de % 31,44, 1981'de % 36,65, 1982'de % 65,73, 1983'te % 48,39, 1984'te % 56,35, 1985'te % 37,46, 1986'da % 29,17 olarak seyretmiştir.

B. CAN SIGORTALARI

Can sigortaları, ferdi kaza sigortası ve hayat sigortası olarak uygulamaya yansır. Daha önce kaza sigortası kapsamında sıraladığımız ferdi kaza sigortası otomobil ve kaza sigortasıyla yakın ilişkilidir. Fakat can sigortaları içindeki yerinin ihmal edilmemesi gerektiğine inanıyoruz

1- Ferdi Kaza Sigortası

İlerleyen uygalık ve gelişen teknoloji, yaşama ve çalışma koşullarını ağırlaştırmış, sanayide, işyerlerinde ve konutlarda kullanılan makine, araç ve gereçlerin çok çeşitli karmaşık olması, ulaşımın yoğunlaşması, ekonomik koşullar nedeni ile çok kişinin çalışmak zorunda kalması rizikoları arttırmıştır.

Ferdi kaza sigortasıyla vefat, daimi maluliyet, gündelik tazminat ve tedavi masrafları verilir. Sigortalı eğer poliçe kapsamına giren kaza sonucunda ölürse poliçede gösterilen menfaatdarlarına veya kanuni mirasçılara sigorta bedeli tazminat olarak ödenir.

Sigortalı eğer daimi sakat kalmışsa tıbbi tedavinin bitmesinden sonra daimi maluliyet sigorta bedelini sakatlık durumuna göre almaya hak kazanır. Bu oranlar sigorta genel şartlarında belirlenmiştir.

Sigortalı kaza sonucu geçici olarak çalışamayacak durumda ise poliçede yazılı olan gündelik tazminat kendisine ödenir. Eğer tedavi masraflarında özel olarak poliçe kapsamına alınmış ise tedavi ücret ve ilaç bedelleri teminat olarak saptanan meblağa kadar ödenir.

2- Hayat Sigortaları

Hayat sigortasının var oluş nedeni, sigortalıya çalışamayacak bir yaşa geldiğinde sıkıntıya düşmeden hayatını sürdürme imkanı sağlamak, ölümü halinde ise bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerine aynı imkânı sağlamaktadır.

Hayat sigorta poliçesiyle, sigorta primini belirlenen sürede ödeyen sigortalının, ya kendisine yada kanuni mirasçısına, sigorta süresi sonunda veya ölüm, maluliyet durumlarında tazminat veya gelirin ödenmesi sigortacı tarafından taahhüt edilir.

Hayat sigortalarıyla hem kişisel hemde toplumsal faydalar sağlanır. Canlarını ve gelecekteki yaşamlarını garanti altına almak isteyen bireyler sigorta şirketleri vasıtasıyla birleşirler ve büyük tasarruflar oluştururlar. Büyük ve önemli yatırımlara kanalize edilen tasarruflar milli ekonomiye önemli katkılar sağlar ve toplumsal faydalar yaratır. Sigorta olan bireyler veya menfaatdarları toplu kapital veya devamlı gelir sağlayarak güvence altına alınmış olurlur.

Ekonomik düzeni istikrarlı bir yapıya kavuşmuş ülkeler gelişip yaygınlaştırdıkları hayat sigortalarından önemli faydalar sağlamışlardır. Ancak Türkiye'de ekonomiyi olumsuz yönde etkileyen enflasyon bu sigorta dalınının 1984 yılına kadar zayıf

kalmasına sebep olmuştur. 1984 yılından itibaren enflasyonun etkisinin hafifletilmesi, günün koşullarına uydurulması amacıyla kâr paylı hayat sigortaları uygulamaya girmiş, hayat sigortası branşına işlerlik getirmiştir.

Bilindiği gibi insan hayatının değeri ölçülemez. Bu nedenle hayat sigortalarında sigorta bedeli sigorta ettirenin isteğine bağlıdır. Diğer branşlarda olduğu gibi belli ölçülere ve esaslara göre hesaplanmaz ve çifte sigorta kuralı uygulanmaz. Bir kimsenin hayatı çeşitli şirketlerle, değişik bedelli poliçelerle teminat altına alınabilir.

Sigorta şirketleri, hayat branşı kapsamında gelir sigortasında yaparlar. Şöyle ki; sigortalılar süreleri değişik olan dönemlerde, belirli miktarlarda ödeme yaparlar. Prim ödeme döneminde bu meblağlar ortak hisselerine yatırılır ve ödeme zamanında ödenecek tazminatlar sigorta süresi içerisindeki yatırım gelirlerinden karşılanır (25).

Hayat sigortasının teminat altına aldığı çeşitli riskler karşısında oluşan hayat sigorta türleri şu şekilde sıralanabilir, ölüm hali hayat sigortası, yaşama hali hayat sigortası, karma hayat sigortası ve diğer özel çeşitler.

a) Ölüm Hali Hayat Sigortası; Ancak sigortalının ölmesiyle sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğünün doğduğu hayat sigortası türüdür. Ölüm hali sigortasının günümüz sigortacılığında uygulama alanı oldukça geniştir. Fakat başlıca iki türle sınırlamaya gideceğiz.

(25) Joseph B. MACLEAN, Life Insurance, Newyork, ?, s.56.

- Süreli Olüm Hali Sigortası (Term Insurance) ;

Sigortalının belirli bir sürede ölmesi durumunda sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğünün doğduğu bir sigorta türüdür. Genellikle 10 yıl zarfında ölmeyen sigortalının sigortası fesih olunur, ödenen primler sigortacıya kalır.

Olüm hali sigortasının bu tipi genellikle, henüz emeklilik hakkını kazanmamış kişiler tarafından emekliliği elde edinceye kadar geçen sürede hayatını kaybetme riskine karşı talep edilmektedir.

- Süresiz Olüm Hali Sigortası ;

Sigortalıya ömrü boyunca sigorta teminatı veren sigorta türüdür. Ne zaman ölürse ölsün sigortacı poliçede belirtilen meblağı ödemek zorundadır.

b) Yaşama Hali Hayat Sigortası;

Sigortacının sigortalı ile yaptığı akitte belirtilen tutar ile yükümlü olduğu sigorta türüdür. Sermaye sigortası ve gelir sigortası olarak iki çeşidi vardır.

Sermaye sigortasında, sigortalının önceden belirtilen bir tarihte hayatta kalmasıyla, sigortacı, bir defada mukavelede gösterilmiş olan miktarı öder.

Gelir sigortasında ise sigortalı ya toplu olarak yada belirli zaman aralıklarıyla prim öder ve kendisine belirli bir tarihten başlamak üzere gelir bağlanmasını ister

c) Karma Hayat Sigortası ;

Hayat sigortasının en çok uygulanan şeklidir. Sigortalının tesbit edilen yaş veya tarihten önce ölmesi halinde sigorta

tazminatı lehtara ödenir. Eğer o tarihte hayatta ise mukavele de gösterilen meblağ kendisine ödenir. Yani, karma hayat sigortasında sigortacı, hiç bir şekilde tazminat yükümlülüğünden kurtulamamaktadır.

Karma hayat sigortasında sigorta meblağına uygulanacak prim oranının, diğer hayat sigortası çeşitlerine göre daha yüksek olacağı açıktır(26).

Karma hayat sigortası, hem risk hemde tasarruf özelliği olan bir sigorta çeşididir. Bu bakımdan, karma sigortayı, tasarruf unsuru ile sigorta unsurunun bir araya geldiği bir karışım olarakta görmek mümkündür. Risk unsuru, bir diğer ifadeyle sigorta unsuru, sigortalının kararlaştırılan yaş veya tarihten önce ölmesi ile, tasarruf unsuru ise, bu yaş veya tarihte hayatta kalmasıyla sözkonusu olur.

d) Grup Hayat Sigortası ;

Hayat sigortasının bu çeşidiyle, bir sigorta poliçesiyle bir grup insanın sigortalanması mümkündür. Grup hayat sigortaları amacı bakımından, özel sigorta ile sosyal sigorta arasında yer alan bir sigorta çeşididir(27).

Türkiye'de 1980 yılından itibaren hayat sigortası branşında alınan prim ve ödenen tazminatları tabloda izleyebiliriz.

(26) PEKİNER, s.84.

(27) MEHR-CAMMACK, s. 549.

TABLO XIV

HAYAT BRANŞINDA İSTİHSAL EDİLEN PRİMLER VE
 ÖDENEN TAZMİNATLAR
 (000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Alınan Primler</u>	<u>Odenen Tazminatlar</u>
1980	448,649	243,756
1981	672,740	230,894
1982	924,513	264,146 x
1983	1098,629	273,833
1984	1154,054	231,810 x
1985	2658,614	443,000
1986	10734,362	680,294
1987	23346,339	1406,947

Kaynak; T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

(x) Küçük sapmaların olabileceği yaklaşık rakamlardır.

Hayat branşında gerçekleşen hasar/prim oranları 1980'de % 54, 1981'de % 34, 1982'de % 28, 1983'te %24, 1984'te % 20, 1985'te % 17, 1986'da % 6, 1987'de % 6 olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemizde hayat sigortacılığında önemli bir gelişme olarak niteleyebileceğimiz "kâr paylı hayat sigortacılığı" etkin bir tanıtım stratejisiyle etkisini göstermiş. Uygulamaya başlama tarihinden itibaren sektör bazında önemli artış kaydedilmiştir. 448,649,000 TL dan 23,346,339,000.TL ya artış olumlu bir gelişmenin göstergesidir. Fakat sigortalı ve poliçe adedi toplamını ülkede yaşayan nüfus ile karşılaştırdığımızda sigor-

talanma miktarının çok düşük olduğunugörüyoruz. 60,000,000 civarında nüfusu olan ülkemizde 140.000 civarında grup sigortalı 250.000 civarında ferdi poliçeli sigortalı bulunması üzücüdür. Ancak, bu açığın yeni hayat sigorta branşlarıyla (özellikle kâr paylı hayat sigortası) kapatılabileceğini umuyoruz.

C. SORUMLULUK SIGORTALARI

Sorumluluk sigortası, sigorta sektörümüz içinde zorunlu olan Motorlu Kara Nakil Vasıtaları Mali Sorumluluk Sigortası dışında çok az gelişme göstermiş sigorta branşlarından. Bu durum sadece Türkiye uygulaması için sözkonusu olmayıp sanayileşmesini henüz tamamlayamamış, iktisaden geri kalmış bütün ülkelerde hemen hemen aynı durumdadır.

Bir başkasına verdiği zarardan dolayı tazminat ödemek zorunda kalan herkez sorumluluk kavramı içinde düşünülebilir.

Bireyin dikkatsizliği, ihmali ile meydana gelen bir hasar, bir diğer kişinin can veya mal bakımından zarar görmesine, bu zararı meydana getiren kişinin sorumluluk altına girmesine sebep olur. Böyle bir zararı meydana getiren kişi için ceza hukuku, idare hukuku (ehliyetin geri alınması) ve medeni hukuk (tazminat ödemesi) bakımından, ceza durumları sözkonusudur. Sorumluluk sigortası sadece medeni hukukun düzenlediği tazminat ödenmesini sigorta teminatı altına almaktadır.

Sigortalının üçüncü şahıslara karşı verdiği hasar kişinin yaralanması, sakatlanması, ölmesi gibi kişi hasarları veya üçüncü kişilerin mallarına karşı verilen zararlardır.

Açıklamaya çalıştığımız sigorta türleri yangın, kaza,

makine, inşaat, montaj, hırsızlık, nakliyat ve üçüncü kişilere verilen maddi zararların sigortalanmasıyla sınırlıdır.

Belirtilen sigorta türlerinin çoğu, bir yatırıma veya bir ticari krediye bağli olduğundan çoğu zorunlu olarak yapılmış, bu durumda, sigorta türlerinin krediyi veren makamlarca birkaç tehlike türüyle sınırlandırılmasını getirmiştir. Nitekim bu tip sigortalarda sigorta menfaati genellikle verilmiş olan krediye yada aktiflerin defter değerlerine eşittir.

Kullanışlı bir iş aracı olan sigortaya karşı genel bir ilgisizlik mevcuttur. Bürokrasinin zorunlu bir parçası veya bir maliyet unsuru olarak görülmektedir. Ancak, özel olarak iş hayatı için düzenlenmiş modern sigorta türlerinde bulunduğu unutulmamalıdır. Bunlardan birkaç tanesini açıklamaya çalışalım.

- Kâr Kaybı Sigortası;

Kâr kaybı sigortası, makine, techizat, bina, stoklar gibi iş konusuyla ilgili maddi kıymetlerin bozulmasına bağli olarak, üretimin bir kısmının veya tümünün durması halinde ortaya çıkacak, yapılan işle ilgili ek sabit ve değişken harcamaların tazmin edileceğini sigortalıya garanti eder(28).

Kâr kaybı sigortası temelde yangın olmak üzere benzeri rizikoların sigortalanmasında tamamlayıcı görev yapar. Yapılan işin devam etmesi halinde gerçekleşecek/gerçekleşmesi planlanan kârı kâuyan bir sigorta türüdür.

Ancak, işyerinin sermayedarları ve iş yerine kredi veren kişilerin genelde düzenli ve geleceği belirli işlerle uğraşmayı

(28) Mehmet SEVEN, "Modern Sigorta Uygulamalarının İş Hayatına Tatbiki ve Türkiye Uyarlaması," SİGORTA DUNYASI, S.330-331 (Temmuz-Ağustos 1987), s.32.

tercih ettikleri gözönünde bulundurulduğunda modern işletmecilik zihniyetine sahip müteşebbisler tarafından oldukça faydalı bir branştır diyebiliriz.

- Ticari Kredi/İhracat Kredi Sigortası

Bir firmanın en önemli aktiflerinden biri müşterilerinden olan alacaklarıdır. Ticari kredi sigortası, borçlunun (ihracatçının mal gönderdiği ülkedeki müşterinin) ödeme taahüdünü yerine getirmemesi halinde poliçe şartlarına göre tazmin olunacağına dair sigortalıya güvence verir.

Ureticiler (ihracatçılar) ,toptancılar, perakendeciler, nihai kullanıcılar birbirine dikey bir kredi zinciriyle bağlıdır. Ticari kredi sigortası sadece kredi zincirindeki aksamaları önlemekle sınırlı kalmayıp ekonomideki bu tip aksaklıkların düzenlenmesiyle önem kazanır.

İhracat kredi sigortasında sigortalının daha tedbirli davranması amacıyla belirli bir oranda hasara katılması gerekli görülmüştür.

- Politik Risk Sigortası

Politik risk sigortası, ihraç edilen mal ve servislerin yurt dışındaki otoritelerin veya yabancı hükümetlerin el koyması, kamulaştırması, müsadere altına alınmasıyla bu ülkelerin politik düzenlerindeki değişikliklere bağlı olarak ödeme taahütlerini yerine getirmemesi rizikolarını içerir. Borçlu müşterilerin kendinden doğan, taahüdünü yerine getirmemesi rizikolarını kapsayan kredi sigortasının tamamlayıcısıdır(29).

(29) SEVEN, s.33.

- Teminat Mektubu Sigortası

Teminat mektubu, bir malın ve/veya hizmetin yapılacağını öngören bir anlaşma altında gösterilecek performansın düzenli ve zamanında olacağına dair garantidir. Örneğin, bir müteahhit, taahhüdünün yerine getirme gücü olmaması veya başka sebeplerle taahhüdünü yerine getirememesi halinde tazminat ve cezai şartların uygulanmasını sağlayacak garanti niteliğindeki teminat mektubu sigortasını veya banka dökümanını aldığı işle ilgili makama vermekle yükümlüdür. Bu yüzden sigortalının taahhüdünü yerine getirme gücü büyük önem arz eder.

Bir çok Türk işyerinin aile şirketi biçiminde çalışması, bu firmaların fon kaynağı olarak öz sermayeden çok krediyi tercih etmelerine sebep olur. Bu açıdan teminat mektubu sigortası tercih edilebilecek bir branştır.

- Ürün Sorumluluğu ve Garanti Sigortası, Mesleki Mesuliyet Sigortası

Gelişmiş ekonomilerde sorumluluk iş ve toplum emniyetinin önemli öğelerindedir. Her şahıs veya kuruluş, başkalarını zarara uğratan veya direkt olarak kıymet kaybına sebep olan ihmal veya hatalı davranışlarından sorumludur. Bu sorumluluğun sigortalanması halinde, mahkeme kararına bağlı olarak aktifleri tehlike altında olan işyerinin emniyeti sağlanır. Yani, bu sigorta ile toplum, zarara yada kıymet kaybına sebep olan tarafın ödeme gücü olmaması halinde bile korunur, güvence altına alınır.

Modern iş sigortaları, iş dünyasına ve tüm topluma düzen getirecek birinci sınıf araçtır. Ancak rizikoların sigor-

talanabilir olması için şirketlerin sağlıklı yönetilmeleri ve planlanmaları, hissedarlar ve iş yaptıkları üçüncü kişilerin adına ciddi ve profesyonel olarak denetlenmeleri, daha geniş ve kuvvetli tabana dayanan sermaye yapılarına sahip olmaları gerekmektedir.

I k i n c i B ö l ü m

T Ü R K İ Y E ' D E O Z E L S İ G O R T A C I L I Ğ İ N E K O N O M İ K A N A L İ Z İ

B i r i n c i K ı s ı m

S İ G O R T A N I N F O N Y A R A T M A S I

I- S İ G O R T A N I N F O N Y A R A T M A K A P A S İ T E S İ

Bütün ekollere ait düşünürlerin temelde kabul ettiği gibi, geri kalmış ülkelerde sermaye yetersizliği ekonomik kalkınmayı engelleyen en önemli faktörlerden biridir. Sermaye yetersizliğinin belli başlı sebeplerinden biri ise bu ekonomilerde sermaye birikiminin, diğer bir deyişle, tasarrufların yetersizliğidir. Sermaye birikiminin hızlandırılması ancak faal tasarrufların artmasıyla mümkündür. "Tek başına tasarrufların artması yatırımların artmasını gerektirmez. Eğer tasarrufların yatırımlara dönüşümünü sağlayan aracı kuruluşlar veya piyasalar yeterince gelişmemişse veya etkin şekilde çalışmıyorsa, artan

tasarrufların gecikmeden, uygun koşullarla yatırımcıya veya diğer fon talep eden birimlere gitmez. Ayrıca dahada kötüsü, bu piyasaların ve kuruluşların gelişmemişliği, doğrudan tasarruf hacminin üzerinde azaltıcı veya artışı frenleyici etkiler yaratır"(1).

Türk planlaması, ekonomik büyümenin iki önemli dar boğazı olarak döviz ve tasarruf yetersizliğine Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında dikkat çekmiştir. Ancak, planlama tasarruf yetersizliği konusunda iyimser denebilecek bir yorumda bulunmuş ve üçüncü plan dönemi sonunda gönüllü ve gönülsüz tasarruf eğiliminin gelişmesiyle tasarruf yetersizliği sorununun çözüleceğini tahmin etmiştir. Ne yazık ki bu iyimser tahmin gerçekleşmemiştir. Yetersiz kaynakları zorlayan kalkınma hedefleri bir yandan aşırı dış borçlanmaya diğer yandan enflasyonist finansman yöntemlerine neden olarak fiyat artışlarını olağan üstü seviyelere çıkarmış ve büyümeyi durdurmuştur. Üstelik bu bunalım sadece ekonomik değil, gelir ve servet bozukluklarını, dolayısıyla bir dizi toplumsal ve siyasal sorunlar yaratmıştır.

Türkiye'de bir çok sorunun temelinde kaynak kıtlığının daha açık bir ifadeyle, tasarruf yetersizliğinin yattığı yakın zaman kadar algılanamamıştır. Genelde " finansal kesimdeki bunalımı, faizlerdeki yükselmeye, para piyasasındaki dağınıklığı yalnızca denetim ve yönetim eksikliğine bağlama eğilimi hayli yaygındır. Oysa bütün olumsuzlukların belirmesinde

(1) Necat BERBEROĞLU, "Türkiye'de Finans Piyasası ve Finansal Araçlar", TURKIYE EKONOMISI, A.U.A.O.F. Ya. No. 43, Ankara, 1986, s.133.

belirmesinde ön planda rol oynayan nedenler parasal değil reel nedenlerdir. Enflasyonist finansmanla pişirilen bir üretim kapasitesini parasal daralma döneminde çevirebilecek gerçek fonlar mevcut olmadığından ekonomik faaliyetin her aşamasında büyük sıkıntılar doğmaktadır"(?)

Türkiye ekonomisinin böylesine bir fon yetersizliği içinde hızlı büyüme özelemlerinin gerçekleşmesinin imkansızlığı algılanmış, kısa dönemde fon yaratabilecek her türlü yolun zorlanması amaçlanmıştır.

Ozellikle sanayileşmiş ülkeler sigortacılığı yatırılabilir fonların birikimini sağlayan ve bu fonların verimli alanlara kanalize edilmesine elverişli bir sektör olarak nitelendirirler.

Türkiye'de sigortacılığın işlevleri sıralanırken ancak yakın zamanda fon yaratma işlevine yer verilmiştir.

Ulke ekonomisine katkısı söz konusu edilen sigorta ve reasürans şirketlerinde toplanan fonları, belli bir amaca yönelik kullanılabilir para yada benzer etkinliği olan ekonomik değerler olarak ifade edebiliriz.

Sigorta kuruluşlarının oluşturdukları fonların kaynaklarına göre şu şekilde sıralayabiliriz.

- Sermayedarın ortaya koyduğu kapital, hukuki düzenden doğan fonlar (yedek akçeler, teknik ihtiyatlar, amortismanlar), kaynağı ekonomik tercihlerden doğan fonlar (değer artışlar, vs.)
- İşletme faaliyetinden ortaya çıkan sonuç; Kâr.

(2) Erdoğan ALKİN, "Sigorta Kesiminin Fon Yaratma Gücü", TÜRKİYE'DE SİGORTA KESİMİNİN EKONOMİK GÜCÜ VE GELİŞMESİ, İstanbul, 1983, s.21.

- Sigorta primlerinden oluşan fonlar

Türk sigortacılığında şimdiye kadar yaratılan fonların ve yıllık olarak üretilen primlerin tutarları hakkında kısaca bir bilgi için aşağıdaki tabloyu vermeye çalışacağız.

TABLO XV

SİGORTA ŞİRKETLERİNİN YARATTIĞI FONLAR VE KAYNAKLARI

(000 TL)

Kaynağı Girişimci Olan Fonlar, Odenmiş Sermaye;	87,704,832
Kaynağı Hukuktan Doğan Fonlar;	156,609,691
Kanuni Yedek Akçe	5,078,065
Riyazi İhtiyatlar	21,315,184
Diğer Tekn. İhtiyat.	122,318,923
Amortismanlar	7,897,519
Kaynağı Ekonomik Tercihlerden Doğan Fonlar;	54,026,116
Serbest ve Diğer Karşılıklar	29,047,318
Yeniden Değerleme Fonu	24,978,798
İşletme Faaliyetinden Doğan Fonlar;	(x) 42,000,000
GENEL TOPLAM	340,240,639

Kaynak; Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor- 1987 Özet Sonuçlarından düzenlenmiştir.

(x) Tahmini Rakamdır.

1987 yılı sonu itibariyle özet sonuçlardan çıkarılmış olan yukarıdaki rakamlardan 1987 yılı sonunda Türk sigortacı-

lığının fon birikiminin 340,240,639,000 TL. olduğu anlaşılıyor. Yılsıçinde elde edilen primlerin 1987'de 314,459,308,000.- TL kullanılabilir miktarda ayrıca ilave bir fon yaratacaktır.

Sigorta sektöründe öz varlık ve primler dışında yabancı kaynak kullanım alışkanlığı yoktur. İstisnai durumlar hariç orta ve uzun vadeli banka kredilerinede başvurmazlar.

Öz varlıktan veya kârların meydana getirdiği büyümeden daha çok primlerden oluşan fonların ülke ekonomisindeki yeri bizi ilgilendirmektedir. Fakat bu aşamaya geçmeden kısaca öz varlık ve kâr durumunu inceliyelim

Yukarıdaki tablodanda çıkarılabileceği gibi sigortacılığımızın sahip olduğu öz sermaye miktarı 1987 itibariyle,

Odenmiş Sermaye	87,704,832,000.-
Yasal Yedek Akçeler	5,078,065,000.-
Diğer Yedek Akçe ve Karş.	29,047,318,000.- olmak üzere 121,830,215,000.- TL dir.

Bu oldukça önemli ve tasarrufların biraraya gelmesinde etkin bir rol oynayan sigortacılık için sınırlı rakamdır.

Sigortacılık faaliyetinin bir sonucu olan kâr yada zarar sigortacılıkta iki ana temele dayanmaktadır.

- Mali Sonuçlar (Plasmanlar)
- Teknik Sonuçlar (Sigorta İşlemlerinden)

Mali sonuçlar, şirketin mali plasmanlarından, hisse senedi ve tahvillerin kupon, ipotekli ikrazatın faiz, gayri menkullerin kira vs. gelirlerinden, bu gelirlerin oluşmasında gerekli masraf, amortisman faizleri, karşılıklar ve gider ma-

hiyetindeki vergiler çıktıktan sonra ortaya çıkan olumlu veya olumsuz rakamı ifade eder.

Teknik sonuçlar, verilen toplam sigorta teminatına karşılık tahsil olunan primlerden, istihsal organlarına ödenen komisyonlar, ödenen hasar tazminatları çıkarıldıktan sonra ortaya çıkan teknik kâr veya zarar tablosunu belirler.

Mali sonuçlar ve teknik sonuçların toplamı bilançodaki kâr veya zararı belirler.

Sigortacılığın esas kullanılabilir fonları, sigortalıdan tahsil ettiği primlerin hasarın tediyesine kadar geçen süre içinde kullanılabilen kısmıdır. Akdin gerçekleşmesi ve primin ödenmesi ile yürürlüğe giren sigorta muamelesi, sigorta süresi dahil de gerçekleşebilecek hasarı karşılayabileceği gibi, müesseseye belli olmayan süreler için mali açıdan kullanma ve nemasından yararlanma olanağı verir.

Aynı rizikoya maruz kişilerin sigorta sistemi aracılığı ile oluşturdukları fon, kendilerini teminat altına almaktan öte ülke kalkınmasında kullanılabilir bir potansiyel oluşmasına katkıda bulunur.

1980 yılından itibaren Türk sigortacılığında toplam direkt prim üretiminin enflasyon oranı ile karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

TABLO XVI

TURK SIGORTACILIGININ TOPLAM PRIM İSTİHSALI VE
ENFLASYON ORANLARI

(000 TL)

Yıllar	Direkt Prim İstihsalı Toplamı	(x)
		Enflasyon Oranları
1980	15,027,400	90,3
1981	22,850,726	34,1
1982	33,873,392	27,4
1983	46,311,286	28,1
1984	85,288,431	46,4
1985	129,816,653	41,7
1986	191,510,373	27,5
1987	314,459,308	39,3

Kaynak; Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan ve İ.T.O nun verilerinden düzenlenmiştir.

(x) Toptan Eşya Fiyatları Endekslerinden Hazırlanmış Rakamlar.

II- YARATILAN FONLARIN KULLANIM ALANLARI

Ulkemizde yayımlanan plan belgelerinde mali kurumlar genellikle,

1- Para yaratan mali kurumlar (Bankalar)

2- Para yaratmayan mali kurumlar

- Yatırım, kalkınma ve ihtisas bankaları
- Kredi ve kefalet kooperatifleri
- Posta tasarruf sistemi
- Sigortalar

3- Yarı mali kurumlar (Zorunlu Sigorta ve Emeklilik Örgütleri)

4- Hizmet veren mali kurumlar

- Menkul kıymet borsası

- Diğer mali araçlar

olarak sınıflandırılmaktadır.

Sabit değişken ve ihtiyat rezervleride dahil olmak üzere sigorta işlemlerinin net teknik sonuçları ile yıl içindeki kâr ve ödenen vergiler farkı o yıl içindeki sigorta şirketlerince biriktirilen fonları oluşturmaktadır. Demekki tamamen teknik bir işlem olan sigortacılığın, sigorta işlemlerinin sonucu biriktirilen fonlar sebebiyle sigorta şirketleri mali aracı kuruluş niteliğini kazanmaktadır. Mali aracılık fonksiyonunun ilk işlevini fon birikimini sağlamak, ikinci işlevini toplanan fonların yatırıma dönüştürülmesi teşkil eder.

Fon birikiminin sigortacılığın bir yan fonksiyonu oluşu ve teknik işlemler sonucu doğan bu fonların kullanımında sigorta şirketlerinin mali kuruluşlara dönüşmesi, sigortacılığın ve etkilerinin çoğu kimse için anlaşılması zor bir ekonomik faaliyet olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Türkiyenin son senelerde üzerinde en çok durulan konularından biri yatırımlardır. Sadece iktisadi gelişmenin gelişmesi açısından değil, çeşitli iktisadi etkileri sebebiyle aktüel konuların başında gelmektedir

Burada, mali yatırımlar ve reel yatırımlar olarak bir sınırlamaya gidebiliriz. Eldeğişimi suretiyle hissesenedi, tahvil gibi gayri menkuller satın alınması mali yatırımdır. Bunlar için harcanmış miktarlar şahıslar veya kurumlar arasında

transfer edilmiş demektir. Milli ekonomi için önemli olan yatırımlar, milli muhasebe sistemi içinde yer alan reel yatırımlardır. Diğer bir deyişle investismanlardır.

Investismanlar, hem iktisadi süreç içinde hem konjonktür hareketlerinin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin hafifletilmesinde hemde tam istihdamın sağlanmasında önemli bir etken olarak kabul edilmektedir.

Sigorta şirketleri tarafından özellikle primlerden oluşan fonlar sigortacılığımıza yatırım olanağı verirken bu paraların genel karakteri sebebiyle "emanet" olma niteliğine saygı duyularak, yatırım kriterleri;

- Emniyet
- Likidite
- Rantabilite şeklinde gerçekleşmektedir.

Yatırılan paraların sigortalıya karşı bir taahhüdün teminatı olduğu düşüncesiyle emin değerlerin seçimi esastır.

Hasarların ne zaman gerçekleşeceği ve tazminat sebeplerinin ne zaman doğacağı önceden kestirilemediği için yatırım kıymetinin derhal paraya çevrilebilme niteliği aranmaktadır. Paranın bu kıstaslara göre en verimli getiriyi sağlayacak kıymetlere ve vadelere bağlanmasına önem verilmektedir.

Ozetle bu üç kriterin birleştiği ortak nokta, o günkü hesap edilen ağırlıklı puanına göre ortaya çıkan optimum nokta yönetimin yatırım kararına etken olacaktır.

Sigorta şirketlerinin yatırımlarını iki bölümde değerlendirmek gereklidir.

- Sigorta murakabe mevzuatına tabi olarak yapılan yatırımlar.
- Serbest yatırımlar.

Murakabe kanunu, sigorta şirketlerinin faaliyetleri dolayısıyla göstermek zorunda oldukları sabit ve mütehavvil teminatların karşılıklarının tesisini bazı şartlara tabi tutmuştur. Murakabe kanununun 15. maddesi gereğince, sabit ve mütehavvil teminat akçeleri ancak aşağıdaki kıymetlere yatırılabilir.

- Türk Lirası olarak nakden tevdiat
- Devlet dış ve iç istikraz tahvilleriyle amortisman ve kredi sandığı tahvilleri
- Sermayesi tamamen veya kısmen devlete ait teşekküllerle, Belediyelerin ve Ticaret Bakanlığının tespit ve kabul edeceği şekil ve miktarlarda Türk şirketlerinin borsada kote edilmiş olan tahvilleriyle hisse senetleri (Aynı şirkete ait tahvil ve hisse senetleri miktarı sigorta şirketinin sabit ve mütehavvil teminat akçeleriyle riyazi ihtiyatlarının genel tutarının % 10 unu aşamaz.
- Gayri menkullerin muhtemel satış kıymetlerinin %50 sini aşmamak üzere ipotek mukabili ikrazlar. Yani, gayri menkullere ipotek mukabili ikrazat olarak gösterilecek teminat karşılıkları sabit ve mütehavvil tutarının yarısını geçemez.

Ayrıca oluşan serbest fonların kullanım alternatifleri giderek çeşitlilik arz etmektedir. Alternatifleri şu şekilde sıralayabiliriz.

- Faiz ve kur farkından yararlanmak, derhal transfer kolaylığı bulmak düşüncesi ile çeşitli yabancı paralara yatırmak.

- Alışılmamış olmakla birlikte kıymetli metal, özellikle altına bağlamak.
- Gayrimenkul satın almak veya yaptırmak.
- Özel finans kurumlarına katılmak.
- İpotek üzerine ikrazatta bulunmak.
- Hayat poliçeleri üzerine ikrazatta bulunmak.

Çok sayıda objektif ve subjektif faktörlerin etkisi altında her şirket kendi değer yargısı içinde bunların bir veya bir kaçına ağırlık verir.

Toplanan fonların kullanımında en çok tercih edilen, uygulanan alanlar.

A. KASA VE BANKALARDAKİ NAKİTLER

Sigorta şirketleri, sigortalılarına karşı görevlerini eksiksiz ve zamanında yerine getirebilmek amacıyla,, yükselen banka faizlerinden faydalanabilmek amacıyla ve sigorta şirketlerinin içinde bulunduğu sermaye grubunun genel ankes ve yatırım politikasının etkisiyle doğrudan yatırım niteliği taşımayan kasa ve bankalarda vadeli veya vadesiz olarak bulundurma yoluna giderler.

Banka sistemi aracılığı ile mevduat hacmine 18 / 20 milyar kadar katkısı olan disponsibilite dolaylı bir yatırım olanağı vermekte ve her yıl % 50- 120 arasında artış göstermektedir(3).

(3) Tacettin ALİFENDİOĞLU, "Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde Toplanan Fonların Ülke Ekonomisinde Verimli Kullanım Yolları," TÜRK SİGORTACILIĞININ GELİŞTİRİLMESİ, İ.T.O. Ya. No. 1987-4, İstanbul, 1986, s.90.

TABLO XVII

SİGORTA ŞİRKETLERİNİN KASA VE BANKA NAKİTLERİ

(000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Kasa ve Bankalarda Bulunan Nakitler Toplamı</u>
1980	1,708,359
1981	2,534,781
1982	4,709,174
1983	6,428,785
1984	15,295,004
1985	23,695,978
1986	36,279,641
1987	55,529,799

Kaynak; Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

Tablodanda izlendiği gibi sigorta ve reasürans şirketlerinin kasalarında ve bankalarda bulundurdıkları miktarlar devamlı artmaktadır.

B. HİSSE SENEDİ VE TAHVİLLER

Sigorta şirketleri yatırımlarında diğer alternatifler içinde hissesenedi ve tahvillere yapılan yatırımlar önemli tutarlar arz etmektedir.

TABLO XVIII

SİGORTA ŞİRKETLERİNİN HİSSE SENEDİ YATIRIMLARI

(000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Hisse Senetleri Toplamı</u>	<u>Geliri</u>	<u>Verim (%)</u>
1980	1,106,331	169,884	15,3
1981	1,353,758	299,311	22,1
1982	2,047,249	355,507	17,4
1983	3,837,203	672,959	17,5
1984	10,014,597	1,187,500	11,7
1985	15,999,153	3,008,685	18,7
1986	20,803,665	5,071,682	24,3
1987	(x)40,082,423		

Kaynak; Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

(x) Tahmini rakamdır, ayrıntılar henüz belirlenmemiştir.

Faize dayalı yatırım olanakları karşısında daha az verimli olan hisse senetleri sigorta sektöründe genelde kısıtlı ilgi görmüştür. Yapılan yatırımlardan elde edilen gelirleri ve verimliliğini incelediğimizde 1984 yılında en az verimlilikle % 11,7 oranını görüyoruz. Sigortacılığın gelişme devresinde bulunduğu son yıllarda özellikle 1986 da % 24,3 verimlilikle şimdiye kadar en iyi tercihli yatırımların yapıldığını farkedebiliyoruz.

Türk sigorta ve reasürans şirketleri bankalara ait hisse senetleri üzerine yatırımı tercih etmektedir. Bunun en ba-

sit açıklaması, hisse sentlerini ihraç eden şirketlerin bankalara çok sıkı mali bağlarla bağlanmış olmalarıdır.

Hisse senedi yatırımlarında, yabancı sermayeli şirketler ve yabancı acenteler ticari ve sınai yatırımları tercih etmektedirler. Bu tür hisse senetlerinin sağladıkları gelirler, genellikle banka hisse senetlerinin sağladığı gelirlerden üstündür.

Tahvillerde hakim unsur, devlet ve kamu kökenli olanlardır. Derhal paraya çevrilebilirliği, teminat olarak kullanılabilirliği, devlet alacaklarına mahsup edilebilirliği ilave bir menfaat olarak gözönünde tutulmaktadır.

Yatırım dalı olarak tahvillere yapılan yatırımların 1980 yılından itibaren seyri aşağıdaki gibidir.

TABLO XIX
SIGORTA ŞİRKETLERİNİN TAHVİL YATIRIMLARI
(000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Tahviller Toplamı</u>	<u>Geliri</u>	<u>Verim (%)</u>
1980	1,629,810	202,071	12,4
1981	4,051,157	524,681	12,9
1982	7,875,681	1,777,943	22,9
1983	13,811,735	3,385,149	24,5
1984	17,976,766	4,948,734	27,5
1985	33,542,098	9,394,961	28,0
1986	47,945,098	14,436,143	30,1
1987	(x) 90,000,000		

Kaynak; Türkiye'de Sigorta Faaliyet Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

(x) Tahmini rakamdır.

Hisse senetlerinde belirgin bir randıman artışına rastlanmamasına karşın, tahvil gelirlerinde yükselme tespit edilmektedir. Aynı yatırım hacminde faiz getirisi sağlayan tahvil-lerin gelirleri, hisse senetlerinin getirisine göre yaklaşık 2-3 misli fazladır.

Ozel sektör tahvilleri, karşılaştırmaya esas aldığımız dönemde tahviller hacminin % 12 sinin temsil ediyor iken 1986 larda bu oran % 4 lere gerilemiş bulunmaktadır(4).

Tahvillere yapılan yatırımlarda sermayesi tamamen veya kısmen devlete ait teşekküllere eğilim mevcuttur. Bunun en önemli sebebi piyasadaki şirketlere ve sermaye piyasasına karşı tam bir güven duygusunun bulunmayışıdır. Ayrıca devletin ve şirketlerin genel yatırım kriterleri yönlendirici birer etken-dir.

Sigorta şirketlerinin devlete olan bu bağlılığı devlet tahvil ve hissesenetlerine yapılan yatırımların kendi yararına kullanma fırsatını yaratmaktadır.

C. HAYAT POLİÇELERİ ÜZERİNE İKRAZATLAR

Hayat poliçelerinin sağladığı primlerde reel olarak bir artış olmamasına paralel olarak ikrazlarda aynı seyri izlemiştir. Aşağıdaki tabloda 1980 yılından itibaren hayat sigortaları üzerine yapılan ikrazat miktarları, gelirleri ve verimlilik yüzdesi verilmiştir.

(4) ALİEFENDİOĞLU, s.91.

TABLO XX

SİGORTA ŞİRKETLERİNİN HAYAT POLİÇELERİ ÜZERİNE İKRAZLARI
(000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Hayat Poliçeleri Üzeri- ne İkrazat Miktarları</u>	<u>Geliri</u>	<u>Verimlilik (%)</u>
1980	147,321	12,809	8,6
1981	194,969	18,165	9,3
1982	309,264	29,147	9,4
1983	459,597	57,810	12,5
1984	725,637	92,697	12,7
1985	1,193,583	128,197	10,7
1986	1,751,968	186,050	10,6
1987	2,223,640		

Kaynak; Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

Hayat poliçeleri üzerine yapılan ikrazların verimlilik yüzdesi oldukça düşüktür. Verimliliğin en yüksek olduğu yıl olan 1984 de % 12,7 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran hisse senedi ve tahvil yatırımlarında en düşük orandır.

Vergi yasalarında sağlanan kolaylıklarla hayat sigortalarının bir çeşidi olan ve uygulamada oldukça ilgi gören kâr paylı hayat sigortalarının hayat poliçeleri üzerine ikrazatlarla yapılan yatırımları canlandıracağını tahmin etmekteyiz.

D. İPOTEK KARŞILIĞI İKRAZLAR

Aşağıda rakamsal olarak tutarları, verimlilik oranları ile yıllık artışları bir tablo halinde gösterilen ipotek karşılığı ikrazlar, bazı sigorta ve reasürans şirketlerimizce tüketime yönelik ve sosyal amaçlı nedenlerle yapılmaktadır.

TABLO XXI

SİGORTA ŞİRKETLERİNİN İPOTEK KARŞILIĞI İKRAZLAR

(000 TL)

Yıllar	<u>İpotek Karşılığı</u> <u>İkrazat Tutarları</u>	<u>Geliri</u>	<u>Verimlilik (%)</u>
1980	73,028	7,803	10,6
1981	80,587	9,483	11,7
1982	104,902	12,328	11,7
1983	204,337	25,604	12,5
1984	257,119	48,147	18,7
1985	452,751	27,446	6,0
1986	803,134	2,613,352	325,0
1987	1,156,348		

Kaynak; Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

Görüldüğü gibi 1985 yılının sonuna kadar 500 milyona yakın plasman oldukça düşük randımanla çalışmaktadır. Ancak, 1986 yılında % 325 verimlilikle gelirden büyük bir artış sağlanmıştır.

E. GAYRİ MENKÜLLERE YATIRIMLAR

Özellikle son yıllarda yaşanan yüksek enflasyon dönemlerinde verimden çok paranın değerinin korunması açısından disponsibilitenin, sabit kıymetlerin satın alınmasına yönelinmiştir. Demirbaşlara ve gayri menkullere yapılan yatırım enflasyonun üzerinde seyretmektedir.

1980 yılından itibaren sigorta şirketleri tarafından gayri menkullere yapılan yatırım miktarları, sağlanan gelirler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

TABLO XXII

SIGORTA ŞİRKETLERİNİN GAYRİ MENKUL YATIRIMLARI

(000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Gayrimenkul Miktarları</u>	<u>Gelirleri</u>	<u>Verimlilik (%)</u>
1980	655,505	58,596	8,9
1981	974,833	103,191	10,5
1982	2,516,226	158,166	6,2
1983	4,824,379	249,851	5,1
1984	9,381,755	667,526	7,1
1985	16,112,135	984,990	6,1
1986	25,206,601	1,317,737	5,3

Kaynak; Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

Tablodanda görüldüğü gibi gayri menkullere yapılan yatırım miktarı oldukça yüksek olmasına karşın gelir, verimlilik

yüzdesi düşüktür(% 5-6 gibi).

Sigorta ve reasürans şirketlerinin önceki dönemlerden farklı olarak gerek gelir amaçlı yatırımlar için gerekse kullanacakları binalar için hazır gayri menkul satın almak yerine doğrudan inşaa ettirmeleri, bir üretim yaratmaları o firma için doğrudan, ülke için dolaylı bir yatırımdır. Hazır gayri menkul satın alımında bir transfer harcaması sözkonusu olacağı için doğrudan katkısı olmayacaktır.

Enflasyonist değer artışının alış fiyatına eklenebilirliği ve kira gelirinin ilk alım fiyatına göre faiz düzeyinde üstüne çıkması, ayrıca teminat veren kuruluşları kendisine, diğer rizikolara ve enflasyonist değer kaybınada karşı teminat aramaları gayri menkullere yatırımı cazip kılmaktadır.

TABLO XXIII

SIGORTA ŞİRKETLERİNİN TOPLAM YATIRIMLARI

(000 TL)

<u>Yatırım Çeşitleri</u>	<u>Miktarları</u>
Banka ve Kasalara	55,527,799
Tahviller	90,000,000
Hisse Senetleri	40,082,423
Gayri Menkuller	85,165,599
İpotek Karşılığı	
İkrazlar	1,156,348
Hayat Poliçeleri	
Uzerine İkrazlar	2,223,640

Kaynak; Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

1987 rakamları ile sigorta şirketlerinin yatırımları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Sigorta ve reasürans şirketlerinin yatırımlarında yaklaşık 90.000.000.000.- TL ile tahvil-lerin işgal ettiği görülüyor. Ancak "reel değerleri rövelori-ze ettiğimiz taktirde, yatırımların büyük kısmını gayri menkul-lere yapılan yatırımların teşkil ettiğini görmek zor değildir. Gayri menkuller enflasyona karşı varlıkların korunmasında en emin sığınak olarak görülmektedir"(5).

Makro ekonomik açıdan verimli yatırımlar olup olmadıkları tartışılabilir fakat gayri menkullere yapılan yatırımların büyük ölçüde plus-value yapması sebebiyle sigorta şirketlerinin mali bünyelerini güçlendirdiği inkar edilemez.

İ k i n c i K ı s ı m

S I G O R T A N I N E K O N O M İ K A N A L İ Z İ

I- GSYİH ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Türk sigortacılığının ülke ekonomisi içindeki yerini ortaya koyabilmek için sektörün yarattığı katma değeri incelemek gereklidir. Aşağıdaki tabloda cari üretici fiyatları ile hesaplanmış gayri safi yurt içi hasıla (alıcı fiyatlarıyla) rakamları sektörün toplam katkısının gayri safi yurt içi hasılaya oranları görülmektedir.

(5) Aziz ONEN, "Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde Toplanan Fonların Ülke Ekonomisinde Verimli Kullanım Yolları", TÜRK SIGORTACILIGININ GELİŞTİRİLMESİ, I.T.O. Ya. No. 1987-4, İstanbul, 1986, s.102.

TABLO XIV

GSYIH'DA SIGORTA VE MALİ MÜESSESELERİN PAYI

(Cari Fiyatlarla)

Yıllar	GSYIH (Milyar TL)	Sigorta Sektörünün Payı (%)	(xxx) Mali Müesseselerin Payı (%)
1980	4,097,9	0,35	1,75
1981	6,024,0	0,37	2,15
1982	8,080,7	0,41	1,94
1983	10,817,4	0,43	1,86
1984	17,349,0	0,49	2,68
c1985	25,526,0	0,50	2,89
1986 (x)	35,448,0	0,53	2,89 (x)
1987(xx)	50,322,2	0,60	2,97

Kaynak; Devlet İstatistik Enstitüsü

(x) 31 Mart 1987 Tahminleri

(xx) On Tahmin Rakamları

(xxx) DİE verilerinden yararlanarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

Direkt primlerin GSYIH'ya oranı, gelişmiş ülkelerde % 3 ten başlayıp % 10 dolaylarına kadar çıkabilmektedir. Bizim gibi kalkınmakta olan ülkelerde bile % 1 dolaylarında seyretmektedir. Ülkemizde bu oran 1987 yılında % 0,6 olarak gerçekleşmiştir.

Sigorta sektörünün GSYIH'ya katkısı mali müesseselerinin beşte bir kadardır. Yani sigortacılığın, Türk ekonomisi GSYIH'na katkısı oldukça sınırlıdır. Mevcut sigorta potansiyelinin şimdiye kadar asgari düzeyde değerlendirildiği

prim artışlarında enflasyonun engelleyici etkisine rağmen reel artış oranında dünya ülkelerine göre atılımda bulunduğu nu ve GSYİH ya katkısının sınırlıda olsa gelişme kaydettiğini, duraksama veya gerilemede bulunmadığını dikkate alarak önümüzdeki yıllarda sigorta sektörünün GSYİH ya katkısının önemli ölçüde artacağını iddia edebiliriz.

II- SERMAYE BİRİKİMİNE VE SERMAYE PİYASASINA KATKILARI

Sigorta sektörü, ülkede yatırılabilir fonların birikimine ve bu fonların verimli alanlara yönlendirilmesine elverişli bir faaliyet alanıdır. Bu açıdan sigorta sektörünün kurumsal tasarrufların oluşmasında ve sermaye piyasasına fon arzının sağlanmasında etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye'de sigorta sektörünün kurumsal tasarruflar yaptığı katkıyı belirleyebilmek için en uygun görülen yöntem istihsal edilen direkt primlerin toplamına yurt dışından alınan primleri ve ayrılan yedek akçeleri ekleyip yurt dışına verilen primleri çıkarttıktan sonra ulaşılan sonucu yurt içi tasarruflara oranlamaktır. "Gerçektende direkt primler, sigorta ettirenin kurumsal tasarrufu olmakla birlikte bunun bir bölümü yurt dışına aktarıldığından, ülkede kullanılabilir bir fon oluşturmamaktadır. Buna karşılık yurt dışından alınan primler ülkede kullanılabilir bir kaynaktır. Yedek akçelerde yine dağıtılmayan bir kâr çeşidi olarak sigorta ortaklığı içinde gerçekleştirilmiş bulunan bir tasarruftur"(6).

(6) Gürkan ÇELEBİCAN, "Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri", SIGORTA ENDÜSTRİSİNİN TÜRK EKONOMİSİNDEKİ YERİ, Ankara, 1975, s. 77.

TABLO XXV

SİGORTA SEKTÖRÜNÜN YARATTIĞI KURUMSAL TASARRUFLAR

(000 TL)

Yıllar	Direkt Primler	Yurt Dışına			Toplam
		Yurt Dışından Alınan Primler	Yedek Akçeler	Transfer Edilen Primler	
1980	15027,401	824,090	185,166	976,719	15059,938
1981	22850,726	695,118	648,814	2616,021	21578,646
1982	33873,392	821,072	1835,229	3969,921	32559,772
1983	46311,286	4339,568	3554,820	7162,386	47103,288
1984	85288,422	2636,915	6524,447	14327,281	80122,503
1985	129816,256	4614,496	8504,441	31183,854	111751,339
1986	191510,373	(x)5000,000	12546,852	52000,000	157057,325
1987	314459,308	xx	5078,065	xx	

Kaynak; Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

(x) Tahmini Rakamlardır.

(xx) Henüz belirlenmemiştir.

Tablodanda açıkça görüldüğü gibi sigorta sektörünün yurt içi toplam tasarrufları yaptığı katkı son yedi yıl içinde önemli ölçüde artmıştır. Ancak 1986 yılında gerçekleşen 86,317,000,000,000 TL toplam yurt içi tasarruf içinde sigorta sektörünün payı olan 111,751,339,000 TL sınırlı bir rakamdır.

Batının gelişmiş ülkelerinde sermaye piyasalarının ayrılmaz kuruluşlarından olan sigorta ve reasürans şirketleri, piyasaya uzun vadeli krediler vermektedir. Sigorta sektörünün oluşturduğu fonlar bu ülkelerde büyük önem taşımaktadır.

Sigorta ve reasürans şirketlerinin hisse senedi ve tahvil cüzdanlarındaki son yedi yıllık varlıkları ve bu menkul kıymetlerin kaynakları aşağıda gösterilmektedir.

TABLO XXVI

SİGORTA SEKTÖRÜNÜN HİSSE SENEDİ VARLIĞI
VE İHRAÇ EDEN KURULUŞLAR
(000 TL)

Yıllar	Hisse Senet	Sigorta ve		Sanayi	Diğer
	Toplamı	Reasürans Şirk.	Bankalar	İşletm.	Şirketler
1980	1106,331	49,869	634,926	309,646	111,892
1981	1353,758	62,491	745,513	333,999	211,755
1982	2047,249	89,425	1049,204	481,979	426,641
1983	3837,203	518,022	1022,173	1737,716	559,292
1984	10014,597	767,714	3157,243	3520,026	2569,615
1985	15999,153	1160,483	7593,068	4270,247	2975,356
1986	20803,665	2999,074	7811,465	9105,906	4887,220
1987	(x)40082,423				

Kaynak; Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

(x) Tahmini Rakamdır. Dağılımı Henüz Belirlenmemiştir

Hisse senetleri portföyünün takriben yarısını bankalara ve sigorta ortaklıklarına ait hisse senetleri oluşturmaktadır. Yani, ülkenin iktisadi kalkınmasında önem taşıyan sanayi işletmelerine yeterince ağırlık verilmemektedir.

TABLO XXVII

SİGORTA SEKTÖRÜNÜN TAHVİL VARLIĞI
VE İHRAÇ EDEN KURULUŞLAR
(000 TL)

Yıllar	Tahviller Toplamı	Devlet ve Kamu		Özel Sektör Kuruluşları		
		İç İstikraz	Banka	Banka	Sanayi İşletmeleri	Diğer İşletmeler
1980	1629,776	1422,270	37,261	49,745	37,715	82,785
1981	4051,118	3664,784	72,073	45,750	23,465	245,046
1982	7875,652	6704,350	859,337	85,854	67,938	158,178
1983	13811,735	12643,876	3564,921	354,492	208,195	248,251
1984	17976,760	17241,508	14828,0	296,644	209,495	214,295
1985	33542,102	33039,968	12887,0	219,066	216,145	54,045
1986	47945,546	47660,114	18197,0	0	153,395	113,840
1987	90000,000(x)					

Kaynak; Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

(x) Tahmini Rakamdır. Dağılımı Henüz Belirlenmemiştir.

1986 rakamlarıyla 47,945,546,000 TL lık tahvilin 267,235,000 TL lık kısmı özel sektöre ait sanayi ve diğer işletmelerce ihraç edilmiştir. Özel sanayi şirketlerine gerekli sermaye birikimi sağlanmamış ağırlık devlet tahvillerine verilmiştir.

Devlet aracılığıyla üretime aktarılan yatırım miktarı toplamı tahvillerin tamamına yakın kısmıdır. Mesela, 1986 yılında 47,945,546,000 TL lık tahvil portföyünün 47,660,114,000

kadar kısmı devlet tahvillerine kanalize edilmiştir.

Türk sigorta sektörü sermaye piyasasının yanısıra para piyasasında kaynak sağlamaktadır. Sigorta ve reasürans ortaklıklarının bankalarda mevduat olarak tuttıkları fonlar ve hayat poliçeleri üzerine sağladıkları krediler sisteminin para piyasasına sağladıkları kaynakları oluşturduğu gözlenmektedir.

TABLO XXVIII

SİGORTA SEKTÖRÜNÜN KASA VE BANKA MEVCUTLARI VE
HAYAT POLİÇELERİ ÜZERİNE İKRAZATLARI
(000 TL)

Yıllar	Kasa ve Bankalar Toplamı	Hayat Poliçeleri Üzerine İkrazat Miktarları
1980	1708,359	147,321
1981	2534,782	194,969
1982	4709,174	309,264
1983	6428,785	459,597
1984	15295,004	725,637
1985	23695,978	1193,583
1986	36279,641	1751,968
1987	55527,799	2223,640

Kaynak; Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

Hayat poliçelerine ikrazat küçük bir tutar oluşturmaktadır fakat kasada tutulan ve bankalara yatırılan miktarlar sigorta sektörünün sermaye piyasasında hisse senetlerine yönelmiş kaynakların toplamından fazladır.

Ülke çapında oluşan kredi stoğu incelenirken sigorta şirketlerinin oluşturduğu miktar ilk defa 1987 yılında dikkate alınmaya başlanmıştır. 1987 yılı Eylül sonu itibarıyla oluşturduğu 21,300,000,000 TL kredi stoğu ülke çapında sınırlı olsada gelişme yolundaki sigortacılığımız için ümit vericidir.

Şu ana kadar verilen rakamlardan izlendiği gibi sigorta şirketlerinin sermaye piyasasına katkısı kısıtlıdır. Bankalara yatırım fonu kurma yetkisi verilmiş olmasına karşın sigorta şirketlerine henüz bu yetki verilmemiştir.

Sigorta şirketleri, sermaye piyasasının tam gelişmemiş olması gerekçesiyle spekülatif amaçlı kıymetlerin alımından kaçınmaktadır. Oysa sermaye piyasasının gelişimi için sigorta şirketlerine ihtiyacı vardır. Sadece gerçek kişilerin yatırımlarıyla sermaye piyasasının gelişmesi imkânsızdır. Sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde tüzel kişilerin payı oldukça önemlidir. Orneğin yıllık iş hacmi trilyon dolarlarla ifade edilen Newyork Borsasında gerçek kişilerin payı % 10- 15 oranını geçmez, bizde % 95 dir. Buda borsada sağlam bir fiyat istikrarının sağlanamaması sonucunu doğurmaktadır.

Ülkemizde sigortacılığın ve sermaye piyasasının gelişmesindeki gecikme, bunların sebep- sonuç ilişkisi içinde birbirlerine olan olumsuz etkilerine bağlıdır. Piyasaya başta sigorta şirketlerinin yer aldığı bilinçli oyuncuların girmesi için menkul kıymet yatırım fonu kurma yetkesinin sigorta şirketlerine tanınması gerekir.

Sigortacılığın, "bankalara bağımlı cılız bir sektör"(7) hüviyeti son yıllarda alınan önlemlerle yıkılmıştır. Bağımsız bir sektör olarak gelişiminin sağlanmasıyla kendinden beklenen rekabet işlevini tam olarak yerine getirebileceklerdir.

III- İSTİHDAM DÜZEYİNE ETKİLERİ

Makro ekonomik açıdan sigortacılığın işlevlerini aşağıdaki noktalarda toplayabiliriz.

- Ekonomik kayıpların (rizikoların) karşılanması.
- Tasarruf kaynağı olarak fon yaratması.
- Kredi sağlamak.
- İstihdam yaratmak.
- Sosyal refah düzeyini sağlamak.
- Uluslararası ekonomik ilişkilerin, ticaretin gelişmesinde etken olmak.
- Vergi kaynağı yaratmak.
- Fiyatların daha gerçekçi ve istikrarlı olmasının sağlanmasında aracı olmak.
- Ekonomide bir sektör olarak faaliyet göstermek.

Sigortacılık, yukarıda belirtilen işlevleri itibariyle ekonominin adeta alt yapısını (enfrastürünü) teşkil etmektedir. Sigortacılığın cari fonksiyonu ekonomik kayıpların karşılanmasıdır, istihdama olan katkısı dolaylıdır. Sigorta sektörü niteliği gereği az sayıda fakat iyi yetişmiş eleman istihdam etmektedir.

(7) Kemal KABATAŞ, "Sigorta ve Reasürans Şirketleri Fonlarının Sermaye Piyasasında Değerlendirilmesi," SİGORTA DUNYASI, S.341, Haziran 1988, İstanbul, s. 24.

Genel olarak, "Türkiye'de nüfus artışının ve emek arzının fazla olması, emeğin tam istihdamını zorlaştırmakta, dolayısıyla işsizlik sürekli gündemde olan sosyo ekonomik bir sorun olmaktadır"(8). "Sermaye birikiminin ve kapasite kullanım oranlarının mevcut emeğin tam istihdamına imkan vermemesi emek talebini düşürmektedir"(9).

Sigorta sektörü topladığı yatırılabılır fonları üretime kanalize ederek yeni çalışma alanları oluşturur. Yapılan yeni yatırımlar ek istihdam kapasitesini yaratır. Ayrıca, herhangi bir riziko sonucu hasar gören işyeri sigortasız ise kapanma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Eğer işyeri sigortalı ise zarar sigorta şirketince tazmin edilecektir. Dolayısıyla işyeri sahibi ve diğer personelin işsizlik tehlikesi giderilmiş olur.

Sigortacılığın yarattığı ek istihdam kapasitesinin yanı sıra, engellediği işsiz kalma alternatifide bir çeşit istihdam kapasitesi yaratmaktadır.

Sigorta sektörü bugün 3150 kişi dolayında eleman görevlendirmektedir. Ayrıca 6955 kişi acente olarak görev yapmaktadır.

(8) Halil DİRİMTEKİN, "Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri-1, İstihdam ve Sosyal Güvenlik", TÜRKİYE EKONOMİSİ, A.U. A.O.F. Ya. No. 43, Ankara, 1984, s.235.

(9) DİRİMTEKİN, s.235.

IV- DIŞ ÖDEMELER DENGESİNE ETKİLERİ

Sigortacılık uluslararası bir ilişkidir. Sigorta ve reasürans şirketlerinin uluslararası çerçevede yaptıkları reasürans işlemleriyle döviz akımı gerçekleşmiş olmaktadır. Sigortacılığı ülkeye döviz kazandırıcı bir sektör olarak niteleyebiliriz. Buna sigortacılığın beşiği ve en gelişmiş ülkelerden biri olan İngiltere örneğini verebiliriz. 1977 yılında sigortacılığın ülkenin ödemeler dengesine katkısı İngiliz mali kuruluşlarının dış kaynaklı kazançlarının yarısından fazlasına ulaşmıştır.

Sigorta işlemleriyle kazanılan miktarlar, yani sigorta işlemlerinin ödemeler dengemiz aktifine kattığı miktarlar, "yurt dışından kabul edilen reasürans primleri, yurt dışına reasüransa verilen işlerden alınan komisyonlar, kâra iştirakler ve ödenen hasarlarda yabancı reasürör payları artı reasürans şirketlerinin aynı sebeple yurt dışından aldıkları miktarlar toplamına eşittir"(10). Sigorta işlemleri ile yurt dışına çıkarılan miktarlar, yani ödemeler dengesinin pasifine giren miktarlar, yurt dışındaki reasürörlere verilen primler, yurt dışından alınan reasürans işleri karşılığı ödenen hasarlar, yurt dışından alınan primler karşılığı verilen komisyonlar artı reasürans şirketleri tarafından verilen prim, komisyon ve hasar ödemeleri toplamıdır. Saydığımız döviz giriş ve çıkışları, ödemeler dengesinde "sigorta işlemleri" adlı bir başlık altında gösterilebilecek işlemlerdir.

(10) Muzaffer HİÇYILMAZ, Türkiye'de Sigorta Endüstrisi ve Sigorta İşlemlerinin Türkiye Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileri, ?, ?, s. 107.

TABLO XX IX

TURK SIGORTA VE REASURANS ŞİRKETLERİNİN YURT DIŞINA VERDİKLERİ VE YURT DIŞINDAN ALDIKLARI REASURANS VE RETROSESYON PRIMLERİNE İLİŞKİN HESAP BAKİYELERİ, YURT DIŞINA TRANSFER EDİLEN VE YURT DIŞINDAN GETİRİLEN PARALAR (x) (000 TL)

Yıllar	Yurt Dışından Getirilen Paralar	Yurt Dışına Transfer Edilen Paralar
1980	825,063	976,719
1981	695,117	2,616,011
1982	821,072	3,969,922
1983	4,399,566	7,162,389
1984	2,636,934	14,327,270
1985	4,614,696	31,183,854
1986	5,000,000 (xx)	52,000,000 (xx)

Kaynak; Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Raporlardan Düzenlenmiştir.

(x) Yurt dışıyla yapılan işlerde ödenen ve alınan tazminatlar belirli olmadığı için kapsam dışıdır.

(xx) Tahmini Rakamdır.

Yukarıdaki tabloda verilen rakamlardan Türk sigortacılığının, ülkemizin dış ödemeler dengesi üzerinde gider arttırıcı etki yaptığını izleyebiliriz. Düzenlenen tablo tazminat değerlerini içermediğinden gerçek etkinin tabloda görüldenden bir miktar değişik olması mümkündür. Fakat sigorta sektörünün faaliyetlerinin ülkeden döviz çıkışına yol açan net bakiye verdiği belirtebiliriz.

Bu sonucun en önemli sebebi ülkemiz sigorta ve reasürans şirketlerinin yabancı ülkelere gelecek işlerden kaçınmaları fakat yurt dışındaki reasürans ve sigorta şirketlerine reasürans verme eğiliminde olmalarıdır. Yurt dışından rahatça reasürans alınması için pool'lerin teşviki ve devletçe alınacak bir dizi önlem gereklidir.

Türk sigorta ve reasürans şirketlerinin dışa açılmasının sağlanması ve gerekli Pool'lerin oluşturulmasıyla ödemeler dengesi üzerinde döviz girişini arttırıcı etki sağlanabilir.

U  ü n c ü B ö l ü m

T Ü R K İ Y E ' D E S İ G O R T A C I L I Ğ İ N G E L İ Ő T İ R İ L M E S İ H A K K İ N D A O N E R İ L E R

B i r i n c i K ı s ı m

T U R K İ Y E ' D E S İ G O R T A C I L I Ğ İ N G E L İ Ő İ M İ N İ E N G E L L E Y E N F A K T Ö R L E R

I- İ K T İ S A D İ F A K T Ö R L E R

A. S İ G O R T A N İ N İ K T İ S A D İ F O N K S İ Y O N U N U N Y E T E R İ N C E K A V R A N A M A M A S I

Sigortacı, gelecekte gerçekleşmesi şüpheli, bilinmeyen somut bir olay, yani herhangi bir rizikonun meydana gelmesi halinde sigortalıya belirlenecek meblağın veya tazminatın ödenmesini prim karşılığı ve sigorta mukavelesi ile garanti eder.

Sigortanın temel fonksiyonu gerçekleşen maddi zararı gidermek, kişilerin ve işletmelerin mal varlığını korumaktır.

Türkiye'de sigortanın iktisadi anlamı ve fonksiyonu yeterince anlaşılmadığı için lüks ve pahalı bir hizmet gözüyle bakılmıştır. Gerçekten sigorta primleri küçük miktarlar değildir. Fakat işletmeler mal varlığını ve mevcudiyetini bu hizmet ile güvence altına alırlar. Büyük hasarlar meydana geldiği takdirde alınacak sigorta tazminatı ile işlevlerini devam ettirebilirler.

Sigortanın gereksiz bir harcama şeklinde kabul edilmesi günümüzde halen taraftar bulabilen bir düşünce tarzıdır. Prim ödemeleri hasarın gerçekleşmemesi durumunda yük olarak görülmektedir. Ancak, hasarın gerçekleşmesi durumunda gözde büyüyen bu ödemenin ne kadar gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

Sigorta güvencesi olmadan faaliyet gösteren, ticari, sınai, tarımsal ve hizmet sunan pek çok girişimci mevcuttur. Bu girişimciler tüm riski üzerlerine almış oldukları için işletmeleri tehlikededir. Ekonomik yelpaze içinde risk dağıtılmadığı için iktisadi açıdanda sorun teşkil etmektedir.

B. PRIM İSTİHSALİNİN DÜŞÜKLÜĞÜ VE SIGORTA HİZMETİNİN YETERSİZLİĞİ

Türkiye'de sigorta kavramının tabana yayılmaması sonucu prim istihsalı düşük seviyede kalmaktadır. Sınırlı imkânlarla gerek sigorta gerekse reasürans kuruluşları yeterince etkili hizmet verememiştir. Özellikle 1984 yılına kadar direkt prim istihsalı oldukça düşük seviyede kalmıştır.

Direkt prim istihsalı 1984'te 85,288,422,000 TL. iken 1986 da 191,510,373,000 TL'ya artmıştır. 1987 yılında 314,459,308,000TL çıkmış, 1988 yılınra 506,000,000,000 TL'ya ulaşacağı tahmin edilmektedir. Sigorta sektörünün elde ettiği prim istihsalı istenilen düzeyde değildir ancak son yıllarda umut verici gelişme izlenmektedir.

Sigorta branşları ülkemizde oldukça sınırlıdır. Yangın, kaza, inşaat, montaj, makine kırılması, tarım, nakliye ve hayat olmak üzere klasik branşlarda faaliyet devam etmektedir. Oysa gelişen ekonomik faaliyetler yeni birçok riskin doğmasına sebep olmuştur. Bu yeni risklere teminat verilmemesi sigorta şirketlerinin yeterli hizmet vermediği imajını yaratmaktadır.

Sigortacılığın ilgiden ve denetimden yoksun olduğu dönemlerde bazı sigorta şirketlerinin hasarları geç ödemeleri ve ya eksik ödemeleri hizmetin yeterince yerine getirilmediği savını güçlendirmiştir.

Bu aksaklıklarda, şirketlerin hataları yanısıra halkın "az primle daha çok menfaat elde edebilirmiyim" düşüncesiyle eksik sigorta yaptırmaları, hasar snucunda o günkü sigorta değerinden tazminini istemesi etkendir.

C. SİGORTA ŞİRKETLERİNİN SAYISI

Türkiye'de faaliyet gösteren tüm sigorta şirketlerinin sayısı 22 si Türk, 13'ü yabancı olmak üzere 35 şirkettir.

Ticaret Bakanlığı 1,000,000.TL. temin eden herkezin bir sigorta şirketi kurması konusunda sınırlamaya gitmiştir. Aslında sınırlamanın kaynağı Ticaret Bakanlığı değil İkinci Kalkın-

ma Planıdır. İkinci Kalkınma Planına " yeni sigorta şirketleri kurulmasın" ilkesi koyulmuş ve uygulamaya başlamıştır. Bu uygulamanın amacı, mevcut şirketlerin mali yapılarını güçlendirmelerine fırsat yaratılmasıdır. Hazır pastadan yeni şirketlerinde pay alması önlenmeye çalışılırken sigortacılığın faaliyetinin sınırlandırıldığı, rekabet ortamının kısıtlandırıldığı göz ardı edilmemelidir. Yeni Sigorta Murakabe Kanununun kabul edilmesiyle önceden 1,000,000 TL ödenmiş sermaye ile sigortacılık sektörüne katılabilecek şirketler artık 1,000,000,000.TL ile katılabileceklerdir.

D. SİGORTA PRİMLERİNİN RASYONEL KULLANILMAMASI

Türkiye'de sigortacılığın gelişemesinin sebepleri içinde istihsal edilen sigorta primlerinin rasyonel şekilde kullanılmaması özellikle üzerinde durulması gerekli bir konudur.

Sigorta şirketleri tarafından istihsal edilen primlerin ülke ekonomisi açısından iki önemli fonksiyonu vardır.

Oncelikle, istihsal edilen primler bir tasarruf kaynağıdır, kullanılabilir bu fonların uzun vadeli sınai yatırımlara kanalize edilmesi gerekmektedir. Fakat Türkiye'de kısa vadeli yatırımlara, banka ve kasalarda plasman olarak bulundurulmasına ve gayrimenkul satın alımına eğilim mevcuttur. Üretime yönelik yatırımlar özellikle sanayi sektörüne kaynak yaratacak yatırımlardan kaçınılmıştır.

Ayrıca, sigorta primlerinin ekonomide rasyonel kullanımı yani amaca uygun kullanımı anti-enflasyonist etki yaratır. Ülkemizde anti-enflasyonist etki yaratıcı uzun vadeli yatırımlara gerekli önem verilmemektedir.

E. ENFLASYON

Türkiye'de sigortacılığın gelişimini engelleyen etmenler arasında 1974 yılından itibaren yaşanan kuvvetli enflasyonu belirtmek gereklidir. Fiyatlar genel seviyesindeki hızlı yükselme sebebiyle sigorta ekonomik işlevini kaybetmektedir.

Sigortalı açısından, ödedikleri primler genel eğilime göre pahalılaşmakta fakat hasar durumunda alınacak tazminat hasarı karşılamaktan uzak kalmaktadır. Durum böyle olunca sigorta ettirmenin anlamı kalmamaktadır.

Sigortacı açısından yarattığı sakıncalar, prim tarifeleri sabit olduğu halde işletme giderleri sürekli artmakta. Ayrıca tahsilat gecikmeli olarak yapılmakta. Enflasyonist ortam sigortacının, sigorta şirketlerinin mali yapısını zayıflatmakta, kârlılığını azaltmaktadır.

Enflasyonun sigorta branşları üzerindeki etkisini incelediğimizde en fazla etkilenen branşın hayat sigortası olduğunu görüyoruz. Diğer branşlar yıllık veya kısa süreli gerçekleşir, günün şartlarına uydurulması periyotlar halinde mümkündür. Hayat sigortaları belirli bir meblağ üzerinden 20 - 30 yıl gibi uzun süreler ile yapılır. Vade sonunda söz konusu miktar anlamsız düzeyde kalabilir.

Sigortacılığın, özellikle hayat sigortacılığının gereken gelişimi gösterememesinde başlıca sebep yaşadığımız hızlı enflasyondur.

II- SOSYAL FAKTORLER

Türkiye'de sigortacılığın gelişimini engelleyen faktörler içindeki iktisadi faktörlerden sonra en önemli yeri sosyal faktörler almaktadır. Kuşkusuz, sosyallik kavramına bağlı olarak sosyal faktörlerde geniş bir katagori oluşturmaktadır. Bunlardan önemli kabul ettiğimiz bir kaç etkene değinmek istiyoruz.

A. SİGORTA KAVRAMININ TOPLUMA BENİMSETTİRİLEMESİ

Türkiye'de sigorta kavramının gereği ve içeriği geniş halk kitlesi tarafından anlaşılmamıştır. Yetişmiş, aydın çevrelerin bile sigorta ve sigortacılığı tam olarak anlamamış olması ve sigortacılık faaliyetinin gerekliliğine, önemine inanmamasına dikkat edilirse, halkın sigortanın önemini benimseyemelerini garip karşılamamak gerekmektedir.

Bu açıdan, sigorta faaliyetinin henüz topluma yayılmamış, topluma mal edilmemiş olduğunu söyleyebiliriz. Sektörün gelişimi, sigorta kavramının topluma yayılması, geniş kitlelere mal edilmesiyle gerçekleştirilebilir.

B. SİGORTA BİLİNCİNİN BULUNMAMASI

Sigorta, rasyonel iktisadi düşüncenin ürünüdür. Kişilerin mal, can ve sağlık durumlarını, şirketlerin mal varlığını, faaliyetlerini her türlü risklere karşı korumak ve hasarın gerçekleşmesi durumunda zararı tazmin etmekle yükümlüdür. Sigortalar sayesinde risk topluma yayılmış, bireyler ve işletmeler küçük primle büyük risklerden korunmuş olurlar.

Böylesine önemli güvenceden faydalanmayanların en önemli eksikliği rasyonel düşünme kapasitesinin oluşmaması ve sigorta

bilincinin yerleşmemesidir. Her şeyden önce sigorta bilincinin topluma mal edilmesi gerekir.

C. KADERCİLİK

Doğu toplumlarında genellikle dikkati çeken bir özellik olan kadercilik Türk toplumundada etkindir. "Ne gelirse Allahtan gelir", "Allahın dediği olur", "Allah korur" gibi kalıplaşmış kader felsefesi ilkeleri ile yönlenen beyinler, sigorta kavramını benimsememiş hatta reddetmiştir. Kısmen dini kısmen sosyopsikolojik etkenlerle oluşan kadercilik realist düşüncenin oluşumu ve birikimi ile aşılabılır.

D. İHMALCİLİK

Rasyonel düşünme ve ekonomik davranışlardaki aksaklıklar bireylerin içinde bulunduğu sosyal ve psikolojik ortam ihmalciliğin oluşmasına sebep olur. Bu günün işini yarına bırakma eğilimi bütün yaşantıya hakimdir. İhmalcilik, sigorta alanında kendini göstermiş, işleri devamlı ileri bir tarihe bırakma yüzünden sigorta çoğu kez unutulmuş, hatırlanmamış, ihmal edilmiştir.

III- HUKUKİ FAKTORLER

Batı hukuk düzeninde, sigorta akdi bir mukavele çeşidi olup ayrıntılı olarak işlenmiş; sigortacı, sigortalı, hasar, prim ve tazminat sigorta çeşitleri ile ilgili hükümler tarafların çıkarlarına göre dengeli olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme sigorta hukuku diye yeni bir hukuk dalının doğup gelişmesine sebep olmuştur. Yüz yılların verdiği uygulama birikimleri ile sigorta hukuku gelişmiş ve yeryeşmiştir. Türkiye'de batılı

anlamda bir sigorta hukukunun doğması ve yerleşmesi çok yenidir. Batı'dan aynen alınan ve Türk Ticaret Kanunu içinde yer alan sigorta mevzuatı bu günkü haliyle ihtiyaca cevap vermektedir(1). Ancak, gelişen sosyal ve ekonomik yapı sigorta hukukunun yenilenip, geliştirilmesini zorunlu kılacaktır.

A. DENETİM

Sigortacılığın gelişmesi için hukuki düzenlemenin yanı sıra etkin bir denetleme fonksiyonu gereklidir. Devlet sigortalıların çıkarlarını korumak amacıyla sigorta şirketlerini denetlemek zorundadır. Sigortacılığın geliştiği ülkelerde denetim organizasyonu teknik ve ayrıntılı konumdadır.

Ülkemizde, gelişen ekonomik ve sosyolojik koşullar altında sigortacılığında gelişimi zorunlu kılınmıştır. 1956 yılında çıkarılan 7397 sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun, Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu tarafından uygulanmaktadır. Ancak, değişen koşullar, söz konusu ve dolayısıyla denetleme fonksiyonunun işlerliğini yitirmesine sebep olmuştur. Bu aksaklığın bilinciyle hazırlanan yeni Sigorta Murakabe Kanunu 11.6.1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sigorta sisteminin ve sektörün denetiminden sorumlu örgütlerin reorganizasyonunda atılan ağır adımlar sigortacılığın gelişiminde aksaklıklar yaratmıştır.

(1) Selahattin TUNCER, "Türkiye'de Sigortacılığın Gelişmesini Onleyen Amiller", TÜRKİYE'DE SİGORTA KESİMİNİN EKONOMİK GÜCÜ VE GELİŞMESİ, İstanbul, 1983, s.36.

B. KAMBIYO MEVZUATI

Türk sigortacılığında diğer sektörler gibi Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu ile buna göre çıkarılan kararname ve tebliğlerden şikayetçidir. Bu mevzuatın değiştirilmesi veya hiç olmazsa hafifletilmesi sigorta sektörünün dışa açılması konusunda ileri bir adım olacaktır(2).

IV- MALİ FAKTORLER

Devlet, genellikle sigortanın iktisadi fonksiyonunu ihmal ederek, sigortacılığı bir gelir kaynağı olarak görmüş ve sigorta işlemlerini genellikle mali açıdan değerlendirmiştir.

A. GİDER VERGİSİ (SİGORTA MUAMELE VERGİSİ)

Sigorta şirketlerinin her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla, kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden ve hesaben aldıkları paralar(3) sigorta muameleleri vergisine tabi tutulmuştur. Vergi dönemi içerisinde iptal olunan işlemlerin tutarlarını, o döneme ait vergi matrahından düşürme imkanı bulunmaktadır.

Sigorta şirketlerinin elde ettikleri primler üzerinden % 5 oranında ödedikleri vergi teorik olarak vasıtalı vergidir. Yani, sigorta şirketleri ödeyecekleri bu vergiyi müşteriye yansıtır.

Primler dışında elde edilen menkul ve gayri menkul sermaye iratları, soltaj gelirleride vergi kapsamına girmektedir.

(2) TUNCER, s.41.

(3) TUNCER, s.44.

Ancak bu vergiler müşterilere intikal ettirilemediği için şirketin üzerinde kalmakta ve bir tür dolaysız vergi niteliği kazanmaktadır.

Sigorta şirketlerinin gider vergisi sebebiyle ağır bir vergi yükü altında bulunduğu gerçektir. Ancak, bu yük vergi mükerrerliği, çifte vergilendirme ile karıştırılmamalıdır. Kast edilen yük, soltaj gelirleri ile taşınmayan menkul ve gayrimenkul sermaye iratları üzerinden alınan sigorta muamele vergisidir.

B. VERASET VE INTİKAL VERGİSİ

Veraset ve intikal vergisinin konusuna sadece veraset tarikiyle intikaller değil herhangi bir sebeple gerçekleşen ivazsız intikallerde girmektedir. Bu hükümlere göre hayat sigortalarında, sigortalının ölümü halinde mirasçılara ödenen tazminat "ivazsız intikal" olduğu halde Veraset ve Intikal Vergisi kapsamına girmektedir.

Yangın ve nakliyat sigortalarında olduğu gibi hasar meydana geldiğinde sigortalıya ödenen tazminat bedeli nasıl vergiye tabi değilse hayat sigortalarında poliçeden doğan tazminat bedelininde vergi konusu yapılmaması gerekmektedir.

Etki alanı oldukça sınırlı olmakla birlikte veraset ve intikal Vergisi uygulaması sigortacılığı engelleyen bir etken olarak kabul edilmektedir.

C. YANGIN SIGORTASI VERGİSİ

29.5.1981 günü ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 40-44 üncü maddesi gereğince eskidende uygulanan Belediyelerin Yangın Söndürme Harcamalarına İştirak Payı isim değiştirmiş % 10 oranında Yangın Sigortası Vergisi olarak yürürlüğe konulmuştur.

Yeni uygulamaya göre belediye sınırları ve mücavir alanlar içindeki menkul ve gayri menkul mallar için yapılan yangın sigortaları karşılığı alınan primler yangın sigortası vergisine tâbidir. Yani bu verginin konusunu, sigorta şirketlerince tahsil edilen yangın sigorta primleri oluşturmaktadır. Ancak sigorta şirketleri aracı mükellef olup, verginin gerçek mükellefi yangın sigortasını yaptıran gerçek veya tüzel kişilerdir.

Türkiye'de sigorta yaptıran gerçek veya tüzel kişiler güvence satın aldığı için vergi ödemektedir. Oysa, sigorta yaptırmayanlar verginin kapsamına girmemektedir. Yani, sigortalıların oldukça sık kullandıkları ifade ile, sigorta yaptıran kimse vergi ödemek suretiyle cezalandırılmaktadır.

V- DİNİ FAKTÖRLER

İslamiyet sadece bir din değil sosyal ve siyasal düzenlerdir. Bireysel ve toplumsal düzene dini kurallar ışığında yön verir. Fakat bu yönlendirme bazı gericilerin yanlış yorumu ile zaman zaman olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Müspet bilim dalı olan sigortanın 20.yüzyıl Türkiyesinde bu açıdan tartışılmasına gerek dahi olmaması gerekmektedir. Oysa, İslam hukukunda meçhul üzerine yapılan sözleşmelerin geçerli olmadığından yâhı çıkarak sigortanın kumara benzediği ve

haram sayıldığı iddiası hala gözlenmektedir.

Sigorta sözleşmesi, dünya'da olduğu gibi ülkemizde de kişileri gerçekleşmesi olası bulunan bazı tehlikelerden korumaya yönelik, yasalara uygun bir nitelik taşımaktadır. Sigortalı tipki mal ve hizmet satın alır gibi sigortacıdan güvence satın almaktadır. Ödenen prim güvencenin fiyatını oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi, sigortalı ile sigortacı arasındaki ilişki tamamen kanundan kaynaklanan "yasal" bir ilişki niteliğindedir. Oysa, kumarda yapılan fiil veya fiiller sonucunda, kanunsuz olarak, kişiler ya bir şeyler kazanır ya da çoğu zaman kaybeder.

Sigorta meçhul üzerine yapılan bir sözleşme değildir. Sigortanın yapılabilmesi için rizikonun gerçekleşme olanağının bulunması esastır. Kaldı ki mevzuatımıza ve uygulamaya göre ortada meçhul bir durum varsa, bu husus sigortaya konu teşkil etmemekte, sigorta yapılmamaktadır.

İslam dini kuşkusuz en ileri bir dindir, ilimi, bilimi, tekniği kabul etmiştir ve gelişmeye en açık dindir. Hurafeyi ise kabul etmemektedir. Başlı başına bir bilim dalı olan sigortanın İslamiyetçe kabul edilmediğini söylemek, her şeyden önce hurafe ile uğraşmak olur. Kaldı ki, çoğu İslam bilginleri, sigortayı, sigorta sözleşmesini dinin teşvik ettiğini belirtmişler ve onu " karşılıklı yardımlaşma " kabul ederek caiz görmüşlerdir.

Sigorta İslam dininde kumara benzetilseydi ve bu benzetme dolayısıyla haram olarak kabul edilseydi, kumarın şiddetle takip edildiği ve haram olan şeylerin kesinlikle men edildiği, İslamiyet'in yaygın olduğu Arap ülkelerinde, sigorta uygulan-

maz ve gelişmezdi. Arap ülkelerinin hemen hemen hepsi sigortacılıkta Türkiye'den çok gelişmiştir.

Kanımızca, 20. asır Türkiyesinin temelini ilimden alan sigortanın haram olup olmadığını tartışmaya zamanı bulunmamaktadır. Sigorta, duyulan bir ihtiyaç sonucu alınan güvencedir. Kişileri uğrayabilecekleri muhtemel zararlara karşı koruyan bir sistemdir ve bu sistem Dünya'da olduğu gibi ülkemizde gün geçtikçe yaygın şekilde uygulama alanı bulmakta ve gelişmektedir.

VI- DİĞER ÇEŞİTLİ FAKTÖRLER

Türkiye'de sigortacılığın gelişimini engelleyen etkenler şimdiye kadar saydıklarımızla sınırlı değildir. Bunların haricinde farklı etki güçlerine sahip faktörlerde mevcuttur. Diğer çeşitli faktörler başlığı altında bu etkenlerden bir kaçına değinmekte yarar görüyoruz.

A. SIGORTA EĞİTİMİ VE ARAŞTIRMALARI

Sigortacılık, bankacılığı göre daha karmaşık, daha teknik ve uzmanlık isteyen bir çalışma alanıdır. Bu dalda çalışacak kimselerin gerçekten iyi eğitilmeleri, yetiştirilmeleri gerekmektedir. Bunun içinde güçlü bir sigorta eğitimi şarttır.

Oysa, üniversitelerimizin lisans eğitimi içinde sigortacılığa hemen hemen hiç yer verilmemektedir. İleride sigortacılığı meslek olarak seçecek adaylara ışık tutabilecek lisans seviyesinde sigorta eğitimine, ayrıca lisans üstü eğitim ve araştırma yapan enstitü ve müesseselere ihtiyaç vardır.

B. PERSONEL

Sigorta şirketlerinin gelişimlerine paralel olarak sektörün personel ihtiyacının arttığını gözlüyoruz. Türkiye'de çalışan sigorta elemanlarının bilgi, teknik düzey ve deneyler açısından yeterli oldukları iddia edilemez. Bu yüzden öncelikle kalifiye eleman ihtiyacının giderilmesi gerekmektedir. Sigorta personelinin gerekiyorsa yurt dışında eğitim ve staj yapması sağlanmalı, dünya çapındaki son gelişmeler izlenebilmelidir.

C. KAMU VE ÖZEL SİGORTA ŞİRKETLERİ AYIRIMI

Bu gün Türkiye'de kamu ve özel kesime ait 22 yerli sigorta şirketi faaliyet göstermektedir. Maliye Bakanlığı yayınladığı bir genelge ile kamu kuruluşları ve KİT'lerin sigorta işlemlerini kamu kesimine ait sigorta şirketlerine yaptırmalarını istemiştir, uygulama buna göre yönlendirilmiştir.

Bu tür uygulama yasal düzene aykırı olduğu gibi özel sigorta şirketlerinin çalışma alanını sınırlar niteliktedir. Rekabet ortamında, sigorta hizmetinin daha kaliteli, daha ucuz sağlanabilmesi için, kamu ve özel sigorta şirketleri arasında ayırımı gidilmemesi gereklidir. Kamu sigorta şirketlerine ayrıcalık tanımak, sektörün gelişimini özel şirketler aleyhine bozacaktır.

D. SİGORTA ŞİRKETLERİNİN SERMAYE PİYASASI DIŞINDA KALMASI

Sigorta, küçük tasarrufların biraraya getirerek önemli büyüklükte yatırılabilir fonlar oluşturan bir sistemdir. Gönüllü tasarruflardan fon oluşturan mekanizma olduğu için Batı ül-

kelerinde sigorta şirketleri sermaye piyasasının vazgeçilmez müesseseleri sayılmaktadır. Türkiye'de ise sigorta kuruluşları sermaye piyasası kapsamına alınmamıştır. Halbuki sermaye piyasasının üç ayağı bankalar, bankerler ve sigorta şirketleridir. Eğer sigorta şirketleri, sermaye piyasasında ki yerini alabilir ise sektörün gelişimi hızlanacak ve sanayiye fon akımı kolaylaşacaktır.

E. SİGORTA PRIM TARİFELERİ

Sigorta prim tarifelerinin saptanmasında üç sistem kullanılabilir.

- a) Sigorta prim tarifeleri devletçe tek taraflı olarak narh şeklinde tesbit edilir ve tarife sigorta şirketlerince aynen uygulanır.
- b) Devlet sigorta prim tarifelerini tesbit eder fakat bu tarife azami hadleri gösterir. Şirketler rekabet ortamında bundan daha düşük tarifeler uygulayabilir.
- c) Sigorta prim tarifelerinin düzenlenmesi serbest bırakılır. Sigorta piyasasında arz ve talebe göre, rekabet koşullarına göre serbestçe tayin edilir.

Türkiye'de ilk yöntem uygulanmaktadır. Ticaret Bakanlığı tarafından prim ve komisyon tarifeleri belirlenir ve uygulama buna göre yapılmaktadır. Ancak, uygulama göstermiştir ki, narh şeklindeki sigorta prim tarifelerinin tespiti, rekabeti ortadan kaldırmaktadır.

Sigorta tarifeleri tamamiyle serbest bırakılmasında bir çok aksaklığı beraberinde getirecektir. Ortalama çözüm yolu i-

kinici yöntemdir. Ticaret Bakanlığı azami tarifeyi tespit edecek, rekabet koşullarında daha düşük prim uygulanabilecektir. Esnek bir tarife rejimi ile sigortacılığın gelişimi hız kazanacaktır.

F. BÜROKRATİK MEKANİZMA

Türkiye'de sigortacılığın gelişimini engelleyen faktörler arasında bürokratik mekanizmada mevcuttur. Çıkarılan kanun, kararname, tüzük ve genelgeler ile diğer bürokratik formaliteler sigortacılığın gelişmesine engel teşkil etmektedir.

G. DIŞA AÇILMA

Gerek sigorta gerekse reasürans şirketleri ülke çapında dışa kapalı biçimde çalışmaktadır. Oysa, bankacılıkta olduğu gibi dışa açılmaları ve dövizle prim sağlamaları gerekmektedir.

Geçmişe bir göz attığımızda Türk sigorta ve reasürans şirketlerinin güvence ihracı yoluyla dış pazara açıldıkları ve bu alanda başarılı çalışmalar yaptıklarını izliyoruz. Bu dönemde yerli şirketler önemli miktarda prim geliri sağlamışlardır. Zamanla Türk parasının değer kaybetmesi hasar anında yüksek kurdan hasar ödemelerine sebep olmuş ve şirketler büyük kayıplara uğramıştır. Sigorta şirketleri, cazibesini kaybeden bu işlem- den vazgeçmişlerdir. Ancak içinde bulunduğumuz dönem sigortacılık sektörünün de dışa açılmasını gerektirmektedir. Bu fırsatın yokluğu ve alınması gerekli tedbirlerin ihmali sigortacılık sektörü için dezavantajdır.

H. PRİM TAHSİLAT SORUNU

Yaptığımız araştırmalardan, Sigorta Murakabe Kanunu,

Türk Ticaret Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve ilgili Bakanlık tebliğlerinin, gerek sigortalılar ve gerekse sigortacılar yönünden yeterli hükümleri içerdiğini izliyoruz. Bu nedenle, problemin mevzuat yetersizliğinden kaynaklandığı ileri sürülemez

Konunun en önemli sebebi rekabettir. Prim tahsilatı, istisnalar hariç, sektörde rakebet unsuru olarak kullanılmaktadır. Yeni iş temin edebilmek veya başka şirketlerin portföyünü kâpabilmek için sigortalılara gittikçe artan vadeler tanınmaktadır. Bu uygulamayı gören sigortalılar daha da uzun vadeler talep etmektedir.

Prim tahsilatındaki problemin yarattığı olumsuz etkilere kısaca değinmekte yarar görüyoruz.

- Hasar Ödemelerindeki Etkisi

Elementer branşlardaki gerek dosya adedi gerekse hasar tutarı gitgide artmakta ve prim/hasar oranı artış kaydetmektedir. Dolayısıyla yıl içinde ödenen toplam hasar miktarlarında ciddi artışlar gözlenmektedir.

Ayrıca, "teminat veren sigorta şirketleri, teminat aldığı reasürörlerine özellikle "premium Warranty " si bulunan fakültatif işlerde primleri zamanında ödemek zorunda kalmaktadır"(4). Yeterli tahsilat yapamayan şirketlere nakit girişi ile nakit çıkışı arasındaki denge bozulacak ve şirket hasar ödemelerini istemeden aksatacaktır.

(4) Mehmet AYDOĞDU, "Sigorta Sektöründe Tahsilat Sorunu", SİGORTA DÜNYASI, S.338, Mart-1983, İstanbul, s.9.

- Reasürörler Üzerindeki Etkisi

Yeterli nakit girişi sağlanamadığı için hasar ödemelerinde olduğu gibi reasürörlere olan borçların ödenmesinde aksaklıklar olacaktır.

- Fiyatlara Olan Etkisi

Ülkemizde tarife rejimi, riziko prim payı, emniyet payı, istihsal masraf payı, umumi masraf payı, kâr payı unsurları dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Prim tahsilatında uzun vadeler vermek suretiyle meydana gelebilecek zararlar dikkate alınmamıştır. Herhangi bir riskin primi uygulanacak vade süresine ve o yılki enflasyon oranına göre o riskin fiyatı düşürülmüş olmaktadır.

- Şirketlerin Mali Bünyelerinin Güçlenmesine ve Mali Gelirlerine Yaptığı Etki

Yıl içinde gerekli nakit girişini sağlayamayan, diğer yandan hasar ödemeleri ve reasürör borçları nedeniyle daha fazla nakit çıkışına ihtiyaç duyan şirketler öz varlıklarından ve yatırım gelirlerinden kullanmaya başlayacaklardır. Bu durumda sigorta şirketlerinin mali bünyeleri ve mali gelirleri olumsuz yönde etkilenecektir.

- Yatırım Fonları Oluşmasına Etkisi

Prim tahsilatı yeterli yapılmadığı sürece şirketler yatırılabılır fonları yaratamayacaktır.

- Şirket Kârlılığını Azaltıcı Etkisi

Mali gelir temin edemeyen şirket sadece teknik kârla yetinecek, genel giderleri teknik kârlardan karşılamak zorunda kalacaktır. sonuç olarak, şirketin kârlılığı azalacaktır.

I k i n c i K ı s ı mT Ü R K İ Y E ' D E S İ G O R T A C I L I Ğ I N
G E L İ Ő T İ R İ L M E S İ H A K K I N D A
G E R E K L İ Ö N E R İ L E RI- S İ G O R T A F İ K R İ N İ N Y A R A T I L M A S I

Türk sigortacılığının, Türkiye'nin gücü ve ekonomik potansiyelinin gerektirdiği düzeye gelebilmesi bazı önlemlerin alınmasına ve mevcut sorunların çözümüne bağlıdır.

Gelişimi sağlayacak önlemlerin başında sigorta bilincinin yaratılması ve sigortanın geniş kitlelere yayılması gelmektedir. Sigorta fikrinin oluşumu bireylerin rasyonel düşünmesi ile paralellik gösterir. Bu sebeple bireyler rasyonel iktisadi düşünceye yöneltilmeli, buna bağımlı olarak okullarda sigorta hakkında bilgi verilmeli, radyo, televizyon programları ve çeşitli fırsatlardan istifade edilerek, mesela trafik haftalarında, maddi zararların telafisinin sigorta ile mümkün olabileceği belirtilerek sigortacılık benimsetilmelidir .

II- İLETİŞİM - TANITIM - KAMUOYUNUN OLUŞTURULMASI

Türkiye'de sigorta gereği kadar tanınmamaktadır. Bu nedenle sigorta bilinci geniş kitlelere yayılamamıştır. Bilinçsizliğe eklenen ihmalcilik sigortacılığın gelişimini engelleyen en önemli faktörleri oluşturmaktadır.

Sigortacılık sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin tanıtım ve reklam işine son bir, iki yıl hariç fazla katkıları olmamıştır. "Türkiye Sigorta ve Reasüransları Birliğinin başlatmak isteyip, üzerinde uzun süre çalışmalar yaptığı Ortak Eğitim ve Reklam Kampanyası'da sonuca ulaşmamış, hatta bildiğimiz kadarıyla bu iş için şirketlerde toplanan paralar hala bir fon hesabında tutulmaktadır. Ote yandan devlet olarakta sigortacılığa gerekli önemin verilmediği, çeşitli uğraşmalara rağmen radyo ve televizyona sigorta saati, okullarda ders kitaplarına sigorta konusu koydurulmadığı bir gerçektir" (5).

Bu sebeple sigorta bilinci bireylere indirilememiş ve sigortalama konusunda gerekli kamu oyu oluşturulamamıştır. Aşağıda belirtilen anket sonuçlarına göre araştırma kapsamına alınan meslek gruplarının cevaplarında "sigortanın bilinmemesi" oldukça büyük bir oran tutmaktadır.

(5) Hanefi ULUTEKİN, "Türkiye'de Sigortacılığın Gelişimi ve Gelistirilme İmkanları," TURK SIGORTACILIGININ GELİŞTİRİLMESİ- I.T.O. Ya. No. 1987-4, İstanbul, 1986, s.20.

TABLO XXX

SİGORTACILIK KONUSUNDA REFERANS GRUPLARININ EĞİLİMLERİ

(%)

Meslek Grubu	Az gelişmiştir	Cevap sız	Şirk. iyi Primler hizm. sun mamaları	olması	Sigorta nın bi- linmemesi	Sig. konusu olayla sıkkar şilaşılması
in Adamları	68,9	17,8	11,1	11,1	44,4	0,0
ğr. Uyeleri	69,8	23,7	23,3	2,3	20,9	2,3
olitikacı ve						
ürokratlar	83,3	5,6	22,2	11,1	44,4	0,0
aber Dışı						
RT Grupları	80,0	6,7	6,7	13,3	26,7	0,0
azılı ve söz-						
ü Basın	76,7	18,6	27,9	11,6	16,3	2,3
ş Adamları	85,7	4,8	31,0	7,1	19,0	2,4
ğretmenler	85,2	14,8	16,4	4,9	36,1	3,3
eknik Ele-						
anlar	72,0	22,0	28,0	6,0	20,0	2,0
ukuk ve Mali						
üşavirler	72,5	11,8	31,4	3,9	35,3	2,0

aynak; I.U. İşletme Fakültesi, Finans ve Finansal Kurumlar Yönetim
nstitüsünde Nazırlanan Anket.

Şirketlerin yapacakları tanıtım ve reklamların yanısıra
meslek teşekküllerinin, özellikle, Türk Sigorta ve Reasürans
Şirketleri Birliğinin eğitici, öğretici, özendirici ortak ana-

nim tanıtım ve reklamlar yapması, sigorta haftaları, paneller ve seminerler düzenlenmesi gereklidir.

Yazılı ve sözlü basında ve TRT'de sigortanın tanıtılması, sektörün bağlı bulunduğu bakanlık tarafından sigorta bülten ve spotlarının sürekli yayınlanması, kitap ve broşür çıkarılması, pul bastırılması tanıtımı sağlayacak en etkili araçlardır.

Önceden sigorta sektörünün parasal gücü bu denli tanıtım kampanyalarına yeterli değildi. Fakat günümüzde şirketlerin milyarları aşan net kârlarından oluşturacakları bir fon sayesinde geniş bir tanıtım kampanyası sürdürülebilir.

III- PARANIN İŞTİRA DEĞERİNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLERİN GİDERİLMESİ

Paranın değer kaybetmesinden en çok etkilenen branş hayat sigortalarıdır. Paranın istikrarını sağlamak sigorta şirketlerince sağlanamayacağına göre sigortalıların kaybını önleyebilmek için sigortalıların şirketin kârına iştiraki 1984 yılından itibaren sağlanmıştır. Yani kâr paylı sigortalar uygulamaya girmiştir.

Uzun yıllardır teoride kalan bu yöntemin uygulamaya konulması sigortacılık açısından oldukça önemli bir gelişmedir. Ancak, uygulamanın geliştirilmesi ve halka benimsettirilmesi gerekmektedir.

IV- ŞİRKETLERDE EĞİTİMİN SAĞLANMASI

"Sigortacılık Konusunda Referans Gruplarının Eğilimleri" adı altında yapılan ankette izlenebildiği gibi çeşitli meslek

grupları sigorta şirketlerinin iyi hizmet sunmadığını vurgulamışlardır. Bilinçsiz ve iyi yetişmemiş personel ve özellikle prodüktör ve acentaların halk ile ilişkilerinde gerçek dışı beyanlar ve ne olursa olsun poliçe satma isteği sigortacılığın olumsuz propogandası olmuştur. Yerine getirilmesi mümkün olmayan vaatlerle adeta kandırılan sigortalının sigortacıya karşı güveni sarsılmıştır.

Bütün bu aksaklıklar eğitimdeki açıklardan kaynaklanmaktadır. Her sektörün kendi özelliğine göre yetişmiş ve uzman bir personel kadrosuna gereksinimi vardır. Sigorta sektörünün oldukça zor bir tekniği, kendine özgü bir dili ve çeşitli bilim dallarını kullanma zorunluluğu mevcuttur. Sigorta yöneticisinin, sigorta tekniğinin yanısıra en azından ekonomi, hukuk, muhasebe, matematik ve yabancı dil bilgisi ayrıca geniş kültüre ihtiyaç vardır. Orneğin, bir bilanço tahlilini yapamayan, sigorta hukuku ve diğer mevzuatı okuyup yorumlayacak hukuk nosyonu olmayan, yatırım politikasını izleyemeyen, içte ve dışta karşılaştığı yabancı sigortacılarla diyalog kuracak ve kökeni genellikle yurt dışında olan teknik sigorta bilgilerini ve gelişimlerini izleyecek kadar yabancı dil bilmeyen bireylerin sektörde başarılı olması, şirketlerini başarıya ulaştırmaları imkânsızdır.

Sigorta sektöründe eğitim kapsamına alınmasını zorunlu gördüğümüz şirketlerin personellerinin yanısıra istihsal organları, satış elemanları ve eksperlerdir. İstihsal organları ve satış elemanları için düzenlenen yılda bir iki günle sınırlı eğitim programları amacına ulaşamamaktadır. Ancak, bütün yıl

boyu gruplar şeklinde ve sürekli bir eğitim programı etkili olabilir.

Türkiye'de sigorta eğitimi için Chartered Insurance Institute dengi yüksek tahsil yaptıracak öğretim kurumlarına ihtiyaç vardır. Bu konuyla ilgili girişimler devam etmekte, 1989 yılında Marmara Üniversitesine bağlı Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsünün CII düzeyinde yabancı dille lisans üstü eğitim vermesi beklenmektedir.

Ayrıca, üniversitelerimizin lisans düzeyinde sigortacılığa ders olarak yer verilmesi gerekmektedir. Bunun yanısıra sigortacılıkla ilgili kitap sayısı parmakla gösterilebilecek kadar azdır. Bunların arttırılması için teşvik ve özendirici programlar uygulanmalıdır.

V- PAZARLAMA VE ÜRETİM TEŞKİLATI

Sigorta satışının artması ve sigortacılıkta istenilen düzeye ulaşmanın en önemli faktörlerinden biride sağlıklı pazarlama teşkilatıyla, yetiştirilmiş, bilgili istihsal teşkilatının kurulması ve başarılı şekilde çalışmasıdır. Acentaların seçimi ve yetiştirilmeleri başlı başına bir uzmanlık konusudur.

Türkiye'de faaliyet gösteren mevcut sigorta acentalarını şöyle bir sıralamaya tabi tutabiliriz.

- İşi sadece sigortacılık olan acenteler
- Sigortacılığı ek iş olarak yapan acentalar
- Banka acentelikleri
- Müessese acentelikleri

Sigorta acentelerinin başka işle uğraşmadan yalnız sigorta işleri yapmaları idealdir. Sadece sigorta işi yapmak

için görevlendirilen acentelerin yetiştirildikten sonra belirli bir portföye sahip oluncaya kadar şirketin bazı olanaklarından faydalanması, şirket tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Bu suretle acente hem işi öğrenme hemde portföy açısından güçlenme olanağı bulacaktır.

Müesseselere yalnız kendi işlerini yapması için acentelik verilmesi uygulamasından vazgeçilmelidir. Bankaların esas çalışma konusunu teşkil eden bankacılıkla uğraşmaları sigortacılığı bırakmaları sağlanmalıdır. Fakat bankaların sigortacılık faaliyetinde bulunmaları mutlaka isteniyorsa sadece verdikleri kredinin miktarı kadar (teminat olarak) sigorta yapmaları sağlanmalıdır. Acentelere bazı teşvik tedbirleri getirilmelidir.

VI- SIGORTA MALİYETİNİN DÜŞÜRÜLMESİ- PRIM TAHSİLATI

Sigorta şirketlerinin maliyetlerinin ucuzlatılması ve tarifelerin daha cazip hale getirilmesi, giderlerin azaltılması, aynı zamanda gelirlerin çoğaltılmasıyla mümkün olabilir. Geçerli ekonomik koşullar altında giderlerin azaltılması pek mümkün olmayacağına göre, prim üretiminin arttırılması ve üretim içindeki genel gider oranının düşürülmesi en geçerli olanıdır.

Dokuz meslek grubu üzerine yapılan ankette de görüldüğü gibi sigortacılığın ülkemizde gereği kadar gelişmemiş olmasının sebepleri arasında sigorta tarifelerinin pahalılığında önemli yer tutmaktadır. Gerçektende özellikle son yıllarda görülen yüksek teknik kârlılıkta Türkiye'de uygulanan prim tarifelerinin batı ülkelerine nazaran pahalı olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de şu anda uygulanmakta olan prim ve tarife sistemi devletçe tek taraflı olarak narh şeklinde tesbit ediliyor

ve sigorta şirketlerince aynen uygulanıyor. Oysa devlet sigorta prim tarifelerini tespit etse fakat bu tarife azami hadleri gösterse, yani, şirketler rekabet ortamında daha düşük tarifeler uygulayabilse sigortacılık açısından daha olumlu gelişimler kaydedilebileceği kanısındayız.

Türkiye'de sigorta prim tahsilatıda bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorunun çözümü için alınması gerekli tedbirlere değinmek istiyoruz.

- Prim tahsilatını rekabet unsuru olarak kullanmaya acile son verilmeli
- Sigorta primini ödeme ve tahsil esaslarını içeren yeni yönetmelik yürürlüğe girene kadar yürürlükteki mevzuatta belirtilen prim ödeme mehillere mutlak suretle uyulmalıdır(6).
- Primi ödenmemiş poliçelerde teminatın durdurulması işlemi mutlaka işletilmelidir.
- Sigorta acentelerinde kalan primler için kanuni işlem yapılmalıdır.
- Sigorta şirketleri yukardaki kurallara uyacaklarına dair aralarında centilmenlik anlaşmaları yapmalıdır.

Alınacak tedbirler kesinlikle portföy kaybına sebep olmayacak, aksine sağlıklı bünyeye kavuşacak sigorta şirketleri süratli hasar ödemeleri yapabilmeleri yüzünden portföy artışını temin edecetlerdir.

(6) AYDOĞDU, s.9-10.

VII- ŞİRKETLERİN BUNYELERİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

1987 yılı sonu itibariyle sigorta sektörünü oluşturan sigorta ve reasürans şirketlerinin sermaye, kanuni ihtiyat ve serbest karşılıkların toplamı 122 milyar TL. civarındadır. Şirket bünyelerinin gelişimi daha fazla üretim, daha fazla yatırım ve daha fazla konservasyon tutmakla mümkündür.

VIII- POOL'LARIN TEŞVİKİ- DIŞA AÇILMA

Şirketlerin kendi üzerlerinde tutarak veya oluşturulan pool'lere kapasite tanıyarak dışarıdan reasürans almaları hem mesleklerinin gereği hemde yurda döviz getirici bir işlemdir. Ülkemizde reasürans ve sigorta şirketlerinin oldukça önemli büyüklükte reasürans kapasitesi mevcuttur.

Geçtiğimiz yıllarda sigorta ve reasürans şirketleri doğrudan ve pool'ler kanalıyla dışarıdan önemli reasüranslar almışlardır. Ancak Türk parasının yabancı paralar karşısında kısa sürede önemli ölçüde değer yitirmesi sonucunda kur farklılıklarından zarara uğramışlardır. Dolayısıyla şirketler dışarıdan iş almamaya ve pool'leri tasfiye etmeye başlamışlardır.

Kur garantisi veya dışarıda döviz tutma yetkisi verildiği takdirde, ülkemizde mevcut reasürans kapasitesiyle önemli miktarda döviz girdisi sağlanabilir. Pool'ler sigortacılığı geliştirmiş ülkelerin vazgeçilmez organizasyonudur. Pool üye ülkelerin konservasyonlarını arttırır, ek kapasite oluşturur, tek tek iş kabul etmenin masraflarını azaltır, dış işlerde döviz temini ve iç işlerde döviz tasarrufu sağlar. İç ve dış kaynaklarla beslenen sigorta sektörü böylece daha güçlü bir yapıya kavuşacaktır.

IX- POLİÇELERİN TEMİNAT OLARAK KABULU

Sigorta şirketleri, teminat satan müesseseler oldukları halde ülkemizde, yurt içi ve yurt dışı ihalelere teminat vermemektedir. Örneğin, her inşaat ihalesinde bir geçici ve birde kesin teminat vardır. Bu teminatı dünyanın her yerinde bankalar ve sigorta şirketlerinin vermesine karşın ülkemizde sadece bankalar vermektedir. Sigorta poliçeleri pek çok ülkede banka teminat mektuplarından daha geçerli sayılmaktadır.

Sigorta poliçelerinin, ihalelerde, büyük avaryaya ve icranın ertelenmesinde resmi makamlarca teminat mektubu yerine geçerli sayılmasıyla sektör için önemli bir kaynak yaratılmış olacaktır.

X- DAHİLİ FON UYGULAMASI

Özellikle kamu kesiminde dahili Sigorta Fon Sistemi yani kendi kendini sigortalama uygulaması mevcuttur. Kendi kendine sigorta, sigorta gereksinmesinin tümünün veya bir kısmının ihtiyaç sahibi tarafından karşılanması anlamına gelen, İngilizce "Self Insurance", Fransızca "Propre Assurance", Almanca "Selbstversicherung" denilen oldukça ilkel bir sistemdir. Bu uygulamayı kişi ve kuruluşların sahip oldukları değerlerin bir kısmını veya tamamını sigorta dışı bırakmaları biçiminde niteleyebiliriz.

Dünya sigortacılığının tarihsel gelişiminde, hiç sigorta yaptırmamak birinci, dahili sigorta ikinci, profesyonel sigorta şirketlerine sigortalama son ve en gelişmiş aşamayı oluşturmaktadır.

Uçuncü Beş Yıllık Kalkınma Planında " riski karşılayabilecek ölçüde gerçek miktarda nakdi fon ayrılmasına ilişkin güçlükler ve reasürans imkansızlığı nedeni ile kamu kuruluşlarında dahili fon sisteminin tasfiyesi" öngörüldüğü halde, tasfiye bir yana, genişlemesi önlenememiştir

İşletmenin güvenliği ve sigorta sektörünün güçlenmesi için dahili fon uygulaması kaldırılmalıdır.

XI- BAZI TÜRLERDE ZORUNLU SIGORTA

Sigorta prim portföyünün büyümesi ve fon oluşturulması, sigorta bilincinin yaygınlaştırılmasının sağlanması, kamu ve üçüncü şahısların korunması açısından bazı sigorta türlerinin zorunlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Kat mülkiyetine tâbi binaların sigortalanma zorunluluğu, kat mülkiyeti kanun tasarısında yer almasına rağmen TBMM'nde tasarıdan çıkarılmıştır. Yanlız kat mülkiyeti olan binalarda değil belli bir varlığın üstündeki tüm binaların, fabrika ve ticari işletmelerin yangın sigortalarının zorunlu hale getirilmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Ülkemizde tarım sigortasının birer kolu olan, doluya karşı sigorta 1957 yılında, hayvan ölüm sigortası 1960 yılında "Gönüllü Sigorta"olarak başlamıştır. Aradan 38 sene geçmiş olmasına rağmen hala oldukça sınırlıdır. Ekonomisinin büyük kısmı tarıma dayalı ülkemizde, Türk çiftçisinin dayanağı tarım sigortasıdır. Üretimi sigorta şirketlerine dayalı, reasüransı devletçe karşılanan bir sistem içinde zorunlu tarım sigortası Türk ekonomisine büyük katkılar getirebilir.

Diğer yandan C.M.R. (Taşıyıcının Mali Mesuliyet) sigortalarının, taşınan mal veya yolcuların sigortalarının, mesleki mali mesuliyet (Profesional Liability) sigortalarının zorunlu olarak uygulanmaları sağlanmalıdır.

XII- OZELLİKLE HAYAT SIGORTALARININ TEŞVİKİ

Uzun vadeli fon yaratma gücüne sahip hayat sigortalarının teşviki sigorta sektörünün en önemli uğraşısıdır. Son yıllarda kâr paylı hayat sigortaları sayesinde, yüksek enflasyon ortamına rağmen hayat sigortalarının yapılabileceği gerçeği ortaya çıkmıştır.

Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliğinin hayat sigortalarının dünyadaki gelişimi hakkında yapacağı incelemeler ile sektörün gelişiminde daha etkin rol oynayabilecek hayat sigortalarının gelişimi sağlanmalıdır.

S O N U Ç

Elde olmayan ve ne zaman gerçekleşeceği tahmin edilemeyen rizikolara karşı bir güvence olan sigortayı, kanun ve mukavele ile tespit edilen belirli bir riskin aynı derecede tehidi altında bulunan çok sayıda ve benzer unitelerin tesadüfi olarak meydana gelen, para birimi ile ölçülmesi ve istatistikî olarak belirlenmesi mümkün hasarı birlikte karşılamak üzere biraraya getirilmesiyle oluşan bir organizasyon olarak tanımlayabiliriz.

Sigorta akdi ile, sigortalı belirli bir miktar prim ödeyerek güvence satın alır. Sigorta sözleşmesine konu olan sigorta menfaatinin hasara uğraması halinde zararın sigortacı tarafından tazminini garanti altına alır. Sigortalının sigortacıdan bekleyeceği hizmet ödenen prim karşılığı hizmettir.

Sigorta şirketlerinin tamamen serbest olarak (sigorta şirketleri halka ve kurumlara güvence verip vermemekte serbesttir, herhangi bir yasal zorunluluk söz konusu değildir) özel hukuk kurallarına bağlı ve devlet kontrolünde yaptıkları si-

gorta işlemlerini mal sigortaları, can sigortaları ve sorumluluk sigortaları olarak üç ana grupta sınırlayabiliriz.

Rizikoların sermaye birikimi ve ekonomik ilerlemeyi engelleyen bir unsur olduğu göz önüne alınırsa, sigortanın kalkınma çabası içinde bulunan ekonomiler için önemi daha açık gözlenir. Şöyle ki, sigorta kuruluşlarının olmadığı bir ortamda ekonomik bireyler muhtemel fakat bilinmeyen kayıpları karşılamak için daha büyük miktarda likitite bulundurmak zorunda kalacaklarından, ihtiyata ayrılan ek likit rezervler oranında ekonomik faaliyetlerini sınırlamak zorunluluğunda kalacaklardır. Rizikoların teknik olarak sigorta şirketlerine transferiyle rizikoların topluma olan maliyetleri azaltılmaktadır.

Ekonomik kalkınmayı engelleyen en önemli faktörlerden biri sermaye yetersizliğidir. Sermaye yetersizliğinin en önemli sebeplerinden biri ise ekonomideki sermaye birikiminin, yani tasarrufların yetersizliğidir. Sermaye birikiminin hızlandırılması için faal tasarrufların arttırılması gereklidir. Bu yüzden, hemen hemen bütün geri kalmış veya kalkınmakta olan ülkelerde kalkınma çabalarında karşımıza çıkan tasarruf açığı büyümeyi sınırlayan en önemli etkenler arasındadır.

Türk ekonomisinde bir çok sorunun temelinde kaynak kıtlığının, yani, tasarruf yetersizliğinin yattığı yakın zamana kadar algılanamamıştır. Genellikle finansal kesimdeki bunalımı faizlerdeki yükselmeye, para piyasasındaki dağınıklığı yalnızca denetim ve yönetim eksikliğine bağlanmıştır. Oysa, bütün bu olumsuzlukların gerçekleşmesinde parasal nedenlerden

çok reel nedenler etkindir. Enflasyonist finansman yöntemleriyle girişilen bir üretim kapasitesinin parasal daralma döneminde çevirilebilecek gerçek fonlar bulunmadığından büyük sıkıntılar doğmaktadır. Böylesine bir fon yetersizliği içinde hızlı büyüme özlemlerinin gerçekleştirilemeyeceği son zamanlarda algılanmış ve kısa vadede fon yaratabilecek her yolun zorlanması hedeflenmiştir.

Sigortanın asli fonksiyonu, aynı rizikoyla karşı karşıya bulunan ve güvence şemsiyesi altında yer almak isteyen kişilere güvence vermektir. Fakat bunun yanısıra ülke kalkınmasında kullanılabilir fonların oluşmasına, gönüllü tasarrufların yaratılmasına katkıda bulunur.

Türkiye için fon birikiminin yanısıra bu yatırılabilir fonların üretime kanalize edilmesinde sorun teşkil etmektedir. Milli ekonomi için önemli olan reel yatırımlar (envestismanlar) dır. Çünkü investismanlar, iktisadi süreç içinde konjktür hareketlerinin ekonomik yapı üzerindeki olumsuz etkilerinin hafifletilmesinde ve tam istihdamın sağlanmasında önemli etkindir.

Sigorta şirketleri, giderek daha fazla çeşitlilik arz eden yatırım alternatifleri içinden pek çok objektif ve subjektif faktörlerin etkisi altında, kendi değer yargıları kapsamında bir veya birkaçına ağırlık verir. Ülkemizde genellikle tercih edilen yatırım alternatifleri; kasa ve bankalarda nakit bulundurmak, hisse senetleri ve tahvillere, hayat poliçileri üzerine ikrazatta bulunmak, ipotek karşılığı ikrazlar ve gayrimenkul yatırımlarıdır.

Sigorta sektörü, kurumsal tasarrufların oluşmasında ve sermaye piyasasına fon arzının sağlanmasında etkilidir. Sektörün yurt içi toplam tasarruflara katkısı devamlı artmaktadır. Sigorta şirketlerinin, hisse senedi yatırımlarında ağırlık banka ve sigorta ortaklıklarının kaynağını oluşturduğu yatırımlardır. Sanayi işletmelerine yeterince ağırlık verilmemektedir. Oysa özel sektöre ve sanayi işletmelerine kanalize edilen tasarruflar milli ekonomi için daha olumlu sonuçlar yaratacaktır. Tahvil yatırımlarında da, devlet ve kamu kuruluşlarının tahvilleri tercih edilmektedir. Sermaye piyasasının tam gelişmediği gerekçesiyle spekülatif amaçlı menkul kıymetlerin alımından kaçınılmaktadır. Ancak, sermaye piyasasının gelişmesi içinde sigorta şirketlerine ihtiyacı vardır. Bu kısır döngünün kısa zamanda yıkılıp sermaye piyasasında sigorta şirketlerinde etkin rol oynaması sağlanmalıdır.

Türk sigorta sektörü, sermaye piyasasının yanısıra bankalarda mevduat olarak tuttıkları fonlar ve hayat poliçeleri üzerine ikrazları yoluyla para piyasasına kaynak yaratmaktadır.

Sigorta sektörünün istihdama olan katkısı dolaylıdır. 3150 civarında sınırlı fakat iyi yetişmiş eleman istihdam etmektedir. Ayrıca 6955 kadar acente görevlendirmektedir. Yatırılabılır fonları üretime kanalize ederek, yeni çalışma alanları yaratarak ve hasar gören sigortalı işyerlerinin zararlarını tazmin ederek işsiz kalma risklerini ortadan kaldırmaktadır.

Uluslararası bir ilişki olan sigortacılık, uluslararası çerçevede yapılan işlemler sonucu döviz akımı gerçekleşir. Sigortacılığın geliştiği pek çok ülkede sigorta işlemleri ülkeye

döviz kazandırıcı etki yaratır. Ancak, bizde döviz çıkışı sonucunu doğurur. Dışa açılmanın sağlanması ve poolerin teşviki ile olumsuz etkiler hafifletilip net döviz girdisi sağlanabilir.

Türkiye'de sigorta sektörünün gelişimini engelleyen pek çok etken söz konusudur. Sigortaçılığın gelişiminin sağlanması için öncelikle sigorta fikrinin yaratılıp topluma yayılması ve rasyonel düşünmenin sağlanması gereklidir. Ekonomimizde en önemli engellerden enflasyonun paranın iştira değerinde meydana getirdiği değişikliklerin giderilmesidir.

Şirketlerin personelleri veya istihsal organlarının daha etkin çalışabilmeleri için eğitim konusuna ağırlık verilmiştir.

Türkiye'de uygulanmakta olan prim tarife sistemi devletçe tek taraflı narh şeklinde tespit edilmekte ve sigorta şirketlerinde uygulanmaktadır. Oysa devlet prim tarifelerini tespit etse fakat rekabet ortamında bu tarifeler azami hadleri gösterse gelişim açısından daha olumlu olacağı kanısındayız. Prim tahsilatının rekabet unsuru olarak kullanılması ve şirketlerin bünyelerinin güçlendirilmesi gereklidir.

İlkel sigortalama şekli olan Dahili Sigorta, kendi kendini sigortalama uygulaması tamamen yerini modern anlamda sigortaya bırakmalıdır.

Uzun süreli yatırılabilir fon sağlayan hayak sigortaları geliştirilmeli ve bazı sigorta türleri, zorunlu sigorta kapsamına alınmalıdır.

F A Y D A L A N I L A N K A Y N A K L A R

- ALİFENDİOĞLU Tacettin : "Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde Toplanan Fonların Ülke Ekonomisinde Verimli Kullanım Yolları", TÜRK SİGORTACILIGININ GELİŞTİRİLMESİ, İ.T.O. Ya. No. 1987-4, İstanbul, 1986.
- ALKİN Erdoğan : "Sigorta Kesiminin Fon Yaratma Gücü", TÜRKİYE'DE SİGORTA KESİMİNİN EKONOMİK GUCÜ VE GELİŞMESİ, İstanbul, 1983.
- AYDOĞDU Mehmet : "Sigorta Sektöründe Tahsilat Sorunu", SİGORTA DÜNYASI, S.338, İstanbul, 1988.
- BERBEROĞLU Necat : "Türkiye'de Finans Piyasası ve Finansal Aracılar", TÜRKİYE EKONOMİSİ, A.U.A.Ö.F. Ya. No. 43, Ankara, 1986.
- ÇELBİCAN Gürhan : "Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri", SİGORTA ENDÜSTRİSİNİN TÜRK EKONOMİSİNDEKİ YERİ, Ankara, 1975.
- ÇETİNOĞLU Muhterem : Türkiye'de Sigortacılık Teknik Esasları Üzerine İnceleme, Doktora Tezi, İstanbul, 1965.
- DEMİRGİL DEMİR : "Sosyal Sigortalar", EKONOMİ ANSİKLOPEDİSİ, C.III, İstanbul, 1984.

- DİRİMTEKİN Halil : "Türkiyenin Sosyo Ekonomik Göstergeleri-1 - İstihdam ve Sosyal Güvenlik", TÜRKİYE EKONOMİSİ, A.Ü.A.Ö.F. Ya. No. 43, Ankara, 1984.
- DUMAN Şebnem : "Sigorta Sektöründe Az Gelişmişliğin Temel Faktör Olduğu Ekonomik Kayıpların Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri- Nakliyat Branşındaki Kayıplar", SIGORTA DUNYASI, C.XXVII, S.313, İstanbul, 1986.
- GÜVEN Nusret : Sorularla Pratik Sigortacılık, ?, ?.
- HAX K : Grundlagen des Versicherung Swesens, Wiesbaden, 1984.
- HIÇYILMAZ Muzaffer : Türkiye'de Sigorta Endüstrisi ve Sigorta İşlemlerinin Türkiye Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileri, ?, ?.
- KABATAŞ Kemal : "Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Fonlarının Sermaye Piyasasında Değerlendirilmesi", SIGORTA DUNYASI, S.341, İstanbul, 1988.
- MACLEAN B. Joseph : Life Insurance, Newyork, ?.
- MEHR- I.R- CAMMACK E. : Principles of Insurance, Homewood, Illinois, 1966.
- PEKİNER Kâmuran : Sigorta İşletmeciliği Prensipleri- Hesap Bünyesi, İstanbul Üniversitesi Ya. No. 1516, İstanbul, 1974.
- SEVEN Mehmet : "Modern Sigorta Uygulamalarının İş Hayatına Tatbiki ve Türkiye Uygulaması", SIGORTA DUNYASI, S.331-332, İstanbul, Temmuz-Ağustos 1987.
- TUNCER Selahattin : "Türkiye'de Sigortacılığın Gelişmesini Onleyen Amiller", TÜRKİYE'DE SİGORTA KESİMİNİN EKONOMİK GUCU VE GELİŞMESİ, İstanbul, 1983.
- ULUTEKİN Hanefi : "Türkiye'de Sigortacılığın Gelişimi ve Geliştirilme İmkânları", TÜRK SİGORTACILIGININ GELİŞTİRİLMESİ, I.T.O. Ya. No. 1987-4, İstanbul, 1986.
- YUCESOY Cevat, : Sigorta İşletmesi ve Muhasebesi, İstanbul, 1966.

T.C. Başbakanlık Devlet
Planlama Teşkilatı

- : 1968 Yılı Programı, Ankara, 1968.
- : 1969 Yılı Programı, Ankara, 1969.
- : 1970 Yılı Programı, Ankara, 1970.
- : 1988 Yılı İcra Planı, Ankara, 1988.

T.C. Başbakanlık Devlet
Planlama Teşkilatı

- : Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), Ankara, 1979.
- : Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), Ankara, 1985.

T.C. Ticaret Bakanlığı
Sigorta Murakabe Kurulu

- : Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor 1980.
- : Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor 1981.
- : Türkiyede Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor 1982.
- : Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor 1983.
- : Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor 1984.
- : Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor 1985.
- : Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor 1986.
- : Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor 1987.

T.T.K.

- : Sigorta Hukuku, C.I, Ankara, 1985.
-